

— 4 —

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ
ΚΑΙ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

«Εὐπλαστον γάρ καί ὕγρὸν ἡ νεότης, καὶ ταῖς
τούτων ψυχαῖς ἀπαλαῖς ἔτι τὰ μαθήματα ἐντήκεται·
πᾶν δέ τὸ σκληρὸν χαλεπῶς μαλάττεται·
καθάπερ γὰρ (αἱ) σφραγίδες τοῖς ἀπαλοῖς
ἐναπομάττονται κηροῖς, οὕτως αἱ μαθήσεις ταῖς
τῶν ἔτι παιδίων ψυχαῖς ἐναποτυπούνται»

Πλούταρχος

Ο Επιβλέπων Καθηγητής

ΑΘ. ΡΗΓΑΣ

Καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας

ΣΟΦΙΑ ΚΟΥΚΚΟΥΛΛΙΔΟΥ
ΧΡΥΣΤΑΛΛΑ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ

ΠΤΥ
ΚΟΥ

ΑΘΗΝΑ
Νοέμβριος 1998

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΞΟΜΟΙΩΣΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΩΝ
ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ
ΚΑΙ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ένα όμορφο και γεμάτο
ερεθίσματα οικογενειακό
περιβάλλον αποτελεί το πρώτο
και βασικό σχολείο ζωής.

Ο επιβλέπων καθηγητής

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΘ. ΡΗΓΑΣ

Καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας

ΣΟΦΙΑ ΚΟΥΚΚΟΥΛΛΙΔΟΥ
ΧΡΥΣΤΑΛΛΑ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ

ΑΘΗΝΑ
Νοέμβριος 1998

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΙΣΛΙΘΕΤΗΚΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
1. Έννοια και η σημασία της προσχολικής αγωγής	4
2. Σύντομη ιστορική επισκόπηση του θεσμού της προσχολικής αγωγής	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
1. Η οικογένεια ως ο κυριότερος παράγοντας της προσχολικής αγωγής	11
1.1 Η οικογενειακή αγωγή διαποτίζεται από την γνήσια αγάπη	12
1.2 Η οικογένεια θέτει τα θεμέλια της κοινωνικής ζωής του παιδιού	13
1.3 Η οικογένεια συντελεί στην ανάπτυξη της ατομικότητας του παιδιού	14
1.4 Η οικογένεια και η ηθική αγωγή του παιδιού	14
1.5 Η οικογένεια και η θρησκευτική αγωγή του παιδιού	14
1.6 Η οικογένεια και η εθνική αγωγή του παιδιού	15
1.7 Η οικογένεια και η καλαισθητική αγωγή του παιδιού	15
2. Οι κυριότερες προϋποθέσεις της παιδαγωγούσης οικογένειας	17
2.1 Ενότητα και αρμονία των μελών της	17
2.2 Ενάρετος οικογενειακός βίος	19
2.3 Εργατικότητα	20
3. Σκοπός της προσχολικής αγωγής	21
3.1 Σωματική ανάπτυξη του παιδιού και μορφή της αγωγής	22
3.2 Ψυχική εξέλιξη του παιδιού και μορφή της αγωγής	25
3.3 Διανοητικώς	26
3.4 Συναισθηματικώς	30
3.5 Βουλευτικώς	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
1. Μέσα προσχολικής αγωγής	39
1.1 Η αγάπη	39
1.2 Εθισμός	42
1.3 Το παράδειγμα	43
1.4 Αμοιβές και ποινές	45
1.5 Το παιχνίδι	50
1.6 Το παραμύθι	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
Σύντομα συμπεράσματα - προτάσεις	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	58

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μελέτη με τον τίτλο "Προσχολική Αγωγή και Οικογένεια", την οποία έχουμε αναλάβει μέσα στα πλαίσια εξομοίωσης του πτυχίου Χαροκοπείου Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας Χ.Α.Σ.Ο.Ο. με το πτυχίο Χαροκοπείου Πανεπιστημίου, αποτελεί κατά τη γνώμη μας πολύτιμο βοήθημα για κατατόπιση των γονιών στην εξάσκηση του εκπαιδευτικού τους ρόλου, για τη σωστή δηλαδή αγωγή των παιδιών τους κατά την προσχολική ηλικία.

Η πεποίθηση ότι το παιδί είναι το μέλλον της κοινωνίας μας και ότι η προσχολική ηλικία είναι η ουσιαστικότερη και πιο εποικοδομητική στη ζωή του παιδιού, μας έκανε να αναλάβουμε τη μελέτη αυτή.

Μελέτες απέδειξαν ότι η πιο σημαντική περίοδος για τη σωματική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού, είναι το διάστημα από τη γέννηση μέχρι την ηλικία των τεσσάρων χρόνων, οπότε σταθεροποιείται ο δείκτης νοημοσύνης και πλάθεται η προσωπικότητά του.

Οι παιδαγωγοί πείθονται ολοένα και περισσότερο ότι η αγωγή που παίρνει το παιδί από την οικογένεια και ειδικά από τους γονείς κατά την προσχολική ηλικία είναι αποφασιστικός παράγοντας για την εξέλιξη των νοητικών του ικανοτήτων και εννοιών, που θα το βοηθήσουν να εργαστεί αποδοτικά στο σχολείο και αργότερα να γίνει ένας καλός πολίτης στην κοινωνία.

Η οικογένεια όμως για να εκπληρώνει ευσυνείδητα και αποτελεσματικά τον εκπαιδευτικό της ρόλο "όπως αποβεί ο επί της λυχνίας λύχνος, ο φωτίζων διανοίας και καταυγάζων ψυχάς", πρέπει να καθοδηγείται και να διαπαιδαγωγείται κατάλληλα.

Την ανάγκη αυτή συναισθανθήκαμε και γι' αυτό επιλέξαμε το θέμα αυτό προς μελέτη με την ελπίδα ότι θα συμβάλουμε έστω και ελάχιστα σ' αυτή την προσπάθεια της διαπαιδαγώγησης της οικογένειας και ειδικά των γονιών.

Σοφία Κουκκουλίδου
Χρυστάλλα Δημοσθένους

Λευκωσία, 20 Νοεμβρίου, 1998

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε κοινωνία στηρίζει τις ελπίδες για το μέλλον της στα παιδιά. Ένα ιστορικό αξίωμα λέγει πως όσο καλύτερα ανατρέφεται η νέα γενιά ενός έθνους, τόσο λαμπρότερο διαγράφεται το μέλλον του.

Γι' αυτό και ένα από τα κυριότερα καθήκοντα κάθε οικογένειας και κάθε πολιτείας είναι η διαπαιδαγώγηση των παιδιών της.

"Η επιστήμη της αγωγής κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει γνωρίσει εντυπωσιακή ανάπτυξη και εκτείνεται σε πολλά και ενδιαφέροντα θέματα της αγωγής και μόρφωσης του ανθρώπου, σε όλα τα στάδια της ζωής του. Από τη βρεφική ηλικία μέχρι και την προχωρημένη ώριμη ηλικία" (Αντωνίου Αθ. Ρήγα).

Εμάς τώρα μας ενδιαφέρει η αγωγή που ασκεί ο άνθρωπος και γενικά το περιβάλλον πάνω στο μικρό παιδί, με σκοπό να του προσφέρει σωστή ψυχοσωματική και πνευματική ανάπτυξη, για να μπορέσει να ενταχθεί ομαλά στην κοινωνία.

Πολλές φορές η λέξη αγωγή ταυτίζεται με την καθοδήγηση, μόρφωση, ανατροφή, παιδεία. Κάθε μια όμως από αυτές τις έννοιες είναι κάτι το ιδιαίτερο και όλες μαζί αποτελούν την αγωγή.

Η αγωγή είναι μια ατέλειωτη σειρά από οργανωμένες συστηματικές επιδράσεις που επηρεάζουν το παιδί προς κάποια κατεύθυνση και όσο πιο οργανωμένες είναι τόσο καλύτερη αγωγή δίδεται.

Η αγωγή είναι που θα φροντίσει να αναπτύξει φυσιολογικά όλες τις ιδιότητες και δεξιότητες του νέου ανθρώπου, ώστε να τον κάνει ευτυχισμένο αλλά και χρήσιμο μέλος μιας υγιούς και προοδευμένης κοινωνίας.

Το είδος αυτός της αγωγής επιδιώκει συστηματικά το σχολείο με καθορισμένο σχέδιο, μέσα, σκοπό. Στις επιδιώξεις του όμως αυτές το σχολείο χρειάζεται και τη συμπαράσταση και βοήθεια του πρωταρχικού παράγοντα της αγωγής, της "ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ".

Πέρασε πια η εποχή που ανάμεσα στο σχολείο και στο σπίτι υπήρχαν μεγάλα χάσματα. Σήμερα οι δυο αυτοί παράγοντες πρέπει να συνεργαστούν στενά για να πετύχουν το σκοπό της αγωγής.

Η ευθύνη για την αγωγή του παιδιού βαρύνει και τα δύο μέρη, θα μπορούσαμε μάλιστα να πούμε πως το χρέος της οικογένειας και κυρίως των γονιών είναι μεγαλύτερο, ειδικά στην προσχολική ηλικία.

Η οικογένεια είναι ως γνωστό ο σημαντικότερος παράγοντας για τη σωματική, ηθική και πνευματική διάπλαση των παιδιών. Αυτή η διεργασία που έχει η οικογένεια στους κόλπους της, της δίνει τον χαρακτήρα ενός "μορφωτικού εργαστηρίου", στο οποίο δημιουργούνται νέες κοινωνικές αξίες.

Από το χαρακτήρα της οργάνωσης της οικογένειας, από το πνεύμα που επικρατεί σ' αυτή μπορούμε να συμπεράνουμε τον τρόπο της κοινωνικής οργάνωσης και τις τάσεις που επικρατούν στον μορφωτικό τομέα, στον πολιτισμό της εποχής.

Έχει λεχθεί ότι η οικογένεια είναι το κύτταρο της κοινωνίας. Αν το κύτταρο είναι υγιές, τότε και ολόκληρο το σώμα διατηρεί την υγεία του. Αν το κύτταρο είναι άρρωστο, τότε και ολόκληρο το σώμα πάσχει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ο όρος "Προσχολική Αγωγή" χρησιμοποιείται σήμερα αναφορικά με την αγωγή των παιδιών της προσχολικής ηλικίας, σημαίνει την αγωγή η οποία συμπληρώνει το έργο της οικογένειας και διευκολύνει τη μεταβατική κατάσταση του νηπίου από το οικογενειακό περιβάλλον στο σχολείο.

Το παιδί όταν έρχεται στον κόσμο είναι ένα ιδιότυπο όν με ξεχωριστή ψυχική και πνευματική οντότητα, με ξεχωριστά κληρονομικά χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν κατά κάποιο τρόπο το ποιόν και το βαθμό της εξέλιξης του.

Τα κληρονομικά αυτά χαρακτηριστικά θα ορίσουν ως ένα βαθμό το χαρακτήρα του αυριανού ανθρώπου. Ανάλογα με την κληρονομικότητα ο καθένας μας γίνεται άτομο νευρικό ή ήρεμο, οξύθυμο ή ήπιο, ευαίσθητο ή απαθές, βουλευτικό ή άβουλο, με δύναμη αντοχής μικράς ή μεγάλης, μελαγχολικό ή χαρωπό, με οξύτητα πνεύματος ή βραδύνοια, κ.ά..

Τα κληρονομικά αυτά χαρακτηριστικά που φέρνει ο άνθρωπος με τη γέννησή του υφίστανται μια αξιόλογη επίδραση από το περιβάλλον που ζει. Αναπτύσσονται ή περιορίζονται ή μένουν υποανάπτυκτα, ανάλογα με τις υπάρχουσες ευνοϊκές ή δυσμενείς συνθήκες του περιβάλλοντος.

Η κληρονομικότητα παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού, χωρίς όμως να μπορεί από μόνη της να δώσει την τελική ψυχοσωματική μορφή του ή την ολοκλήρωση του χαρακτήρα του.

Παράλληλα, με την κληρονομικότητα, όπως είδαμε, σημαντικό ρόλο παίζει και το περιβάλλον.

- α. **Το φυσικό περιβάλλον:** Ο άνθρωπος είναι στενά συνδεδεμένος με τη φύση. Η τροφή του, η ενδυμασία, η κατοικία και το επάγγελμα είναι ανάλογα και εξαρτώνται από το μέρος όπου ζει.
- β. **Το ανθρώπινο περιβάλλον:** Ο έμψυχος κόσμος που περιβάλλει το άτομο επιδρά άμεσα στο χαρακτήρα του. Το οικογενειακό, το συγγενικό, το φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον με τις διάφορες μορφές του (σχολείο, εκκλησία, ομάδες, στρατός) ασκούν στο άτομο από τα πρώτα βήματα της ζωής του ουσιαστική επίδραση στην αγωγή.

"Οι εκπαιδευτικές δυνάμεις που επιδρούν στην ομαλή ανάπτυξη του παιδιού μακριά από την φθοροποιό επίδραση της κοινωνίας είναι η φύση, δηλαδή οι έμφυτες προδιαθέσεις, τα πράγματα που περιβάλλουν το παιδί και ακόμη ο παιδαγωγός που πρέπει να εμποδίζει να γίνεται το έργο της αγωγής στην πρώιμη ηλικία¹".

Ο άνθρωπος, κατά τους αρχαίους Έλληνες και Ρωμαίους και τους σύγχρονους παιδαγωγούς, είναι λογικόν ον που δέχεται την επίδραση της αγωγής. Η ιδανική αγωγή είναι εκείνη που προσφέρει αρμονική ανάπτυξη του σώματος, της ψυχής και του πνεύματος.

Το ιδεώδες της καλοκαγαθίας διετύπωσαν πρώτοι οι αρχαίοι Έλληνες (Αθηναϊκή Αγωγή).

Ο Rousseau λέγει:-

"Η αγωγή αρχίζει από την κούνια και διαρκεί σε όλη την ζωή".

Η αλήθεια είναι πως η αγωγή του παιδιού δεν αρχίζει από τη γέννησή του, αλλά από την ώρα της σύλληψής του. Κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης το παιδί ζει σε ένα ιδιαίτερο κόσμο, εξαρτημένο αποκλειστικά από τη σωματική και ψυχική υφή της μητέρας του. Γι' αυτό επηρεάζεται άμεσα από τη γενική κατάστασή της.

Η κακή διατροφή της εγκύου, οι σοβαρές παθήσεις, οι απότομες κινήσεις ή πτώσεις της, η έντονη συναισθηματική ζωή της, οι τρόμοι, οι φόβοι, οι αγωνίες της, κ.ά. ασκούν δυσμενή επίδραση στην ανάπτυξη του εμβρύου.

Τα αποτελέσματα των επιδράσεων αυτών παραμένουν και μετά τη γέννηση του παιδιού.

Ένας δύσκολος τοκετός αφήνει ανεξίτηλα σημάδια πάνω στην ψυχική δομή του ανθρώπου (αγωνία, άγχος, φόβος, κλπ.).

Ο άνθρωπος γεννιέται αδύνατος, ανήμπορος, γυμνός, ανίκανος να περπατήσει, ν' ακούσει, να δει, να μιλήσει, να βρει την τροφή του, να ικανοποιήσει τις πρωταρχικές του ανάγκες, να σκεφτεί. Γι' αυτό έχει άμεση ανάγκη προστασίας από τους ενήλικες, για να επιβιώσει.

Η φροντίδα και η περιποίηση του σώματος του παιδιού κατά τη βρεφική ηλικία σε συνδυασμό με την οικογενειακή αγωγή αποτελούν την καλύτερη προϋπόθεση για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού. Οι γονείς το πρώτο που έχουν να κάμουν είναι να αφήνουν ελεύθερο το παιδί να κινήσει τα μέλη του σώματός του. Τα σπάργανα καταπνίγουν τη φυσική αυτή τάση του βρέφους.

Επίσης το παιδί της προσχολικής ηλικίας πρέπει να σκληραγωγείται με κάθε λογής δοκιμασίες, όπως ο εθισμός στην κόπωση, η αλλαγή στις κλιματολογικές συνθήκες και άλλα μέτρα σκληραγωγίας.

¹ Αντωνίου Αθ. Ρήγα Παιδαγωγική Επιστήμη, Β' Τόμος, έκδοση Β', Αθήνα 1993, σελ. 175.

Η παιδική ηλικία είναι το εργαστήριο μέσα στο οποίο πλάθεται ο καινούριος άνθρωπος για να φθάσει αργά μεν, αλλά σταθερά, στην τέλεια εξέλιξη και στην πλήρη ωρίμανση. Είναι ένα σημείο εκκίνησης για το μέλλον.

"Η ψυχή του ανθρώπου κατά την πρώτη παιδική ηλικία είναι εύπλαστος ως η ζύμη και ευάγωγος και η επ' αυτής ασκούμενη αγωγή της προσδίδει την πρώτη μορφή και δημιουργεί τα πρώτα ψυχικά θεμέλια, εκ των οποίων θα εξαρτάται η δομή της προσωπικότητός του²".

Η χρονική περίοδος των πρώτων πέντε ή έξι χρόνων, η καλούμενη προσχολική περίοδος, έχει μεγίστη σημασία για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Η ασκούμενη αγωγή κατά την ηλικία αυτή, δηλαδή η προσχολική αγωγή, διαδραματίζει πρωτεύοντα και σοβαρό ρόλο στην πορεία της ζωής του ανθρώπου.

Ο αείμνηστος Σπ. Καλλιάφας λέγει:-

"Μετά το πέμπτον έτος της ηλικίας ουδέν άλλο κατά κανόνα γίνεται ή αύξησις του συνόλου των σωματικών και ψυχικών ιδιοτήτων του ανθρώπου... Η πρώτη παιδική ηλικία θέτει καθ' έξιν τα θεμέλια της διαγωγής του ανθρώπου προς εαυτόν και προς τους άλλους³".

Η απαλή και τρυφερή ψυχή του παιδιού της προσχολικής ηλικίας, η οποία ποθεί την ζωή, δέχεται με απληστία τις εξωτερικές επιδράσεις και σαν ισχυρός σειсмоγράφος τις καταγράφει βαθιά μέσα της και τις χρησιμοποιεί μαζί μετά κληρονομικά στοιχεία σαν πρώτο οικοδομικό υλικό, για την οικοδόμηση της προσωπικότητάς του.

Κατά την προσχολική ηλικία το παιδί, μόλις αρχίζει να καταλαβαίνει τα λεγόμενα, πρέπει η μητέρα, ο πατέρας και οι άλλοι στενοί συγγενείς να προσπαθούν να του δώσουν τη σωστή αγωγή. Το παιδί πρέπει να γίνει όσον το δυνατόν καλύτερο, να μπορεί να διακρίνει το καλό από το κακό, το ωραίο από το άσχημο, το δίκαιο από το άδικο. Και μετά, στο σχολείο, οι δάσκαλοι να ενδιαφέρονται περισσότερο για την αγωγή των παιδιών και λιγότερο για τα γράμματα.

Η γυμναστική και η μουσική πρέπει να υπηρετούν από κοινού και όχι μονομερώς την ψυχοσωματική καλλιέργεια των παιδιών. Δεν επιτρέπεται να ασκείται η ψυχή χωρίς το σώμα ούτε το σώμα χωρίς την ψυχή. Έτσι εξασφαλίζεται η ισορροπία και η υγεία.

Η εκπαίδευση πρέπει να αρχίζει με την ψυχική αγωγή και μάλιστα με τα παραμύθια, τα οποία αποτελούν την πρώτη πνευματική τροφή στα παιδιά. Μετά τα παραμύθια, τα τραγουδάκια, τα ποιηματάκια για την αρμονία, τον λόγο και τον ρυθμό τους. Έχουν και αυτά μεγάλη μορφωτική δύναμη, διότι εισχωρούν βαθιά μέσα στην ψυχή του παιδιού της προσχολικής ηλικίας. Το παιδί επίσης αρέσκεται και στη ζωγραφική μέσω της οποίας εκφράζει τον εσωτερικό του κόσμο.

² Πλούταρχου "Περί παίδων αγωγής", Ε.ε,5.

³ Σπυρ. Καλλιάφας "Τα πρώτα πέντε παιδικά έτη", έκδοση 1956, σελίς 10, 23.

Και η λαϊκή μας μούσα διδάσκει σε μας ότι τα θεμέλια της προσωπικότητας του ατόμου τίθενται κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του. Γνωστό είναι το απόφθεγμα με διάφορες παραλλαγές κατά τόπους "ό,τι μικρομάθαινε ο άνθρωπος δεν το γεροντάφηνε".

Πολλές λοιπόν ηθικές και άλλες συνήθειες αν δεν αποκτηθούν κατά την πρώτη παιδική ηλικία είναι δύσκολο αργότερα να καλλιεργηθούν στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου. Επίσης πολλές ψυχικές ανωμαλίες και σωματικές ασθένειες οι οποίες εμφανίζονται κατά την εφηβική ηλικία οφείλονται σε σφάλματα που διεπράχθησαν κατά την προσχολική αγωγή.

Η Αμερικανίδα κοινωνιολόγος Joyce Brothers αποδίδει την ανέντιμο και ανήθικη ζωή της Κριστίν Κίλερ, η οποία συγκλόνησε την πολιτική ζωή της Μεγάλης Βρετανίας, στα σφάλματα της προσχολικής αγωγής.

"Αν λέγει ένα παιδί δεν έχει αποκτήσει μίαν υποτυπώδη συνείδησιν, όταν γίνει έξι ετών, ελάχιστες πιθανότητες υπάρχουν ότι θα εξελιχθεί σε τίμιο άνθρωπο, έστω και αν αργότερα του δοθεί αρίστη ηθική εκπαίδευση".

Ο δε Αριστοτέλης παρατηρεί και τα ακόλουθα:-

"Τας αρετάς λαμβάνομεν ενεργήσαντες πρότερον α γαρ δει μαθόντες ποιείν, ταύτα ποιούντες μανθάνομεν, οίον οικοδομούντες οικοδόμοι γίνονται και καθαρίζοντες καθαρισταί, ούτω δη και τα μεν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τα δε σώφρονα σώφρονες, τα δ' ανδρεία ανδρείοι, μαρτυρεί δε και το γινόμενων εν ταις πόλεσιν. Οι γαρ νομοθέται τους πολίτας εθίζοντες ποιούσιν αγαθούς... ⁴".

Συνοψίζοντας παρατηρούμε ότι η σημασία της προσχολικής αγωγής είναι σοβαρότατη. Η σοβαρότητά της οφείλεται στην αγνότητα της παιδικής ψυχής και στη μεγίστη δεκτικότητα και πλαστικότητα αυτής.

Εξάλλου, σχετικά είναι και τα γνωμικά που ακολουθούν:-

- * Κοραής: *"Αγωγή είναι η διδασκαλία της αρετής. Εκπαίδευση δε, η διδασκαλία της επιστήμης".*
- * Καντ: *"Η εκπαίδευση τρέφει το πνεύμα, η αγωγή τη ψυχή".*
- * Πλάτωνας: *"Ο άνθρωπος εξελίσσεται και βελτιώνεται ως κοινωνικό ον μόνον με την ορθή αγωγή και παιδεία" (Νομ. 676α).*

Μ' αυτά όλα που αναφέραμε πιο πάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι: η προσχολική αγωγή είναι απαραίτητη, γιατί στα πρώτα χρόνια της ζωής του ο άνθρωπος έχει τα σπουδαιότερα βιώματα, κάνει τις βασικότερες ανακαλύψεις που αφορούν το περιβάλλον του και επιτελεί καθημερινά σχεδόν αλματικές προόδους στην πνευματική και σωματική ανάπτυξη του.

⁴ Αριστοτέλους αυτόθι, Β1 1103^a, 31 - Ρ4, κ.ε.

Η αγωγή συντελεί στη διανοητική ανάπτυξη του ανθρώπου, η οποία έχει ανάγκη εμπειρίας και χρόνου. *"Διττής δη της αρετής ούσης"* υποστηρίζει ο Αριστοτέλης *"της μεν διανοητικής, της δε ηθικής, η μεν διανοητική το πλείστον εκ διδασκαλίας έχει και την γένεσι και την αύξησι, διόπερ εμπειρίας δέεται και χρόνου"*⁵.

2. ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Η επιστήμη της αγωγής βασίζεται στα πορίσματα της επιστημονικής έρευνας. Στα πολύ παλαιά χρόνια πολλές από τις αντιλήψεις για την αγωγή ήταν αφελείς, δογματικές και αυθαίρετες. Πολλές φορές διατυπώνονται κάποιες υποθέσεις για τα διάφορα θέματα της αγωγής, όπως π.χ. για τη φύση του παιδιού, για τις ικανότητές του, που πολλές φορές δεν ανταποκρίνονταν στην αλήθεια.

Η επιστημονική έρευνα αδυνατεί να μας δώσει την πραγματική εικόνα του τρόπου ζωής, του πολιτισμού και της αγωγής του προϊστορικού ανθρώπου. Οι επεξεργασμένοι λίθοι, τα σπασμένα αγγεία, εργαλεία, τάφοι, σκελετοί ανθρώπων και ζώων, διάφορες αναπαραστάσεις από τη ζωή και πολλά άλλα λείψανα πολιτισμού, παρέχουν απλώς αφορμή προς διατύπωση διαφόρων εικασιών σχετικά με τον πολιτισμό και την αγωγή των προϊστορικών ανθρώπων.

Απ' ό,τι είναι γνωστό η αγωγή των προϊστορικών ανθρώπων κάλυπτε την νηπιακή και την παιδική ηλικία και ήταν πρακτικού χαρακτήρα. Με τις πρακτικές γνώσεις που πρόσφεραν οι γονείς στα παιδιά τους επέβλεπαν να τα εντάξουν αρμονικά μέσα στην κοινωνία. Με την καλλιέργεια δηλαδή διαφόρων δεξιοτήτων για την αντιμετώπιση των αναγκών της καθημερινής ζωής και την εξοικείωση στα ήθη και έθιμα και τις αντιλήψεις των ενηλίκων.

Εκτός από την πρακτική και κοινωνική αγωγή, στους προϊστορικούς χρόνους, λάμβανε χώραν και μια μυστηριακή θρησκευτική μορφή αγωγής.

Αργότερα στα παλαιά χρόνια εκδηλώθηκε από τον άνθρωπο μια ξεχωριστή φροντίδα για την αγωγή. Για την αρμονική δηλαδή σωματική ανάπτυξη, την πνευματική εξέλιξη και την ψυχική καλλιέργεια του.

"Από πολύ νωρίς μάλιστα διατυπώθηκαν ενδιαφέρουσες αντιλήψεις που αναφέρονται στον άνθρωπο και στο έργο της αγωγής του. Η αγωγή έγινε το κέντρο ενδιαφέροντος των ποιητών και των φιλοσόφων που έζησαν και έδρασαν ως πνευματικοί ταγοί του λαού ήδη κατά την προκλασσική και κλασική περίοδο στην αρχαία Ελλάδα.

*Η φροντίδα για την αγωγή εκδηλώθηκε έντονα και από τους αρχαίους λαούς, τους Αιγυπτίους, Ασσυρίους, Βαβυλωνίους, Κινέζους, Ρωμαίους, κ.ά."*⁶.

⁵ Αριστοτέλους αυτόθι B1, 1103^a, 14 - 19.

⁶ Αντωνίου Αθ. Ρήγα. Εισαγωγή στην επιστήμη της αγωγής. Τόμος Α', Τρίτη έκδοση, Αθήναι 1997, σελίδες 18 - 19.

Ανάμεσα στους αρχαίους λαούς, οι Έλληνες κατέχουν μια ξεχωριστή θέση για το ενδιαφέρον τους σε θέματα αγωγής. Ο Αριστοτέλης, ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας, οι Σοφιστές, ο Ισοκράτης και πολλοί άλλοι ασχολήθηκαν με θέματα αγωγής και έθεσαν τον θεμέλιο λίθο στην επιστήμη της αγωγής.

Με την πάροδο του χρόνου και με την έντονη προσπάθεια πολλών επιστημόνων εδραιώθηκε και αναπτύχθηκε η επιστημονική έρευνα στους διάφορους κλάδους της αγωγής.

Η ίδρυση Ανωτάτων Παιδαγωγικών Σχολών, η χορήγηση δαπανών για τις έρευνες στον τομέα της αγωγής, η χορήγηση υποτροφιών για εξειδίκευση ικανού προσωπικού προσέλκυσαν πολλούς νέους να ασχοληθούν με τα θέματα αγωγής.

Με την υποστήριξη και τη χρηματοδότηση των κυβερνήσεων πολλών χωρών, ανεπτύχθησαν διάφορα κέντρα έρευνας θεμάτων αγωγής.

Παράλληλα με τους παιδαγωγούς και πολλοί ψυχολόγοι ασχολήθηκαν με θέματα που έχουν άμεση σχέση με το έργο της αγωγής, π.χ. έρευνες για την ευφυΐα, τη μάθηση, τη μνήμη, τη συμπεριφορά, την προσωπικότητα, κ.ά..

Και σήμερα πολύ έντονα εκδηλώνεται το ενδιαφέρον για την αγωγή από ιδιώτες, την εκκλησία, την πολιτεία και πολλούς άλλους φορείς. Γονείς, κηδεμόνες, σύλλογοι, εκπαιδευτικές εταιρείες και άλλοι παράγοντες, δραστηριοποιούνται και προτείνουν μέτρα για την αντιμετώπιση των θεμάτων της αγωγής. Και οι πιο πτωχοί άνθρωποι ενδιαφέρονται για την αγωγή των παιδιών τους.

Η πολιτεία προσπαθεί να καλύψει ολόκληρο το φάσμα της αγωγής. Με την ίδρυση και καλή λειτουργία ιδρυμάτων διαφόρων βαθμίδων εκπαίδευσης, με σχεδιασμό και εκτελέσεις προγραμμάτων και με πολλούς άλλους τρόπους.

Όσο πιο πολιτισμένο είναι ένα κράτος, τόσο πιο πολύ έντονο ενδιαφέρον δείχνει σε προβλήματα αγωγής.

Η εκκλησία θεωρείται και αυτή ένας σπουδαίος παράγοντας για την επίλυση προβλημάτων αγωγής. Με διάφορα προγράμματα διαπαιδαγώγησης, ενισχύει ηθικά και οικονομικά κάθε εκπαιδευτική προσπάθεια που συντελεί στην επίλυση προβλημάτων αγωγής.

Έχει γίνει συνείδηση σε όλους τους λαούς σήμερα η φροντίδα για την αγωγή των παιδιών τους.

"Η αγωγή αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ατομική και κοινωνική ευημερία, για την ειρηνική συνύπαρξη όλων των λαών⁷".

⁷ Αντώνιος, Αθ. Ρήγας. Εισαγωγή στην επιστήμη της αγωγής. Τόμος Α', Τρίτη έκδοση. Αθήναι 1997, σελίς 24.

Μέσα στα πλαίσια υποστήριξης και χρηματοδότησης των κυβερνήσεων πολλών χωρών, ιδρύθηκε η Παγκόσμιος Οργάνωση Προσχολικής Αγωγής.

Η Παγκόσμιος Οργάνωση Προσχολικής Αγωγής (Organisation Mondiale Pour l'education Prescolaire). Ιδρύθηκε το 1948 με σκοπό την προώθηση των μελετών και ερευνών, οι οποίες αφορούν την αγωγή της προσχολικής ηλικίας και την εν γένει προαγωγή της προσχολικής εκπαίδευσης.

Μετά τις δοκιμασίες του Β' Παγκοσμίου πολέμου διάφορες προσωπικότητες, όπως η Αγγλίδα Lady Allen of Hurtwood, η Σουηδέζα Alva Myrdal και η Γαλλίδα S. Herbinier - Lebert συνεργάστηκαν για να εξετάσουν τις ανάγκες και τα προβλήματα της προσχολικής αγωγής και για τη συνδρομή των προσώπων τα οποία εργάζονται σ' αυτόν τον τομέα. Έτσι ιδρύθηκε στην Πράγα η ανεξάρτητός αυτή Οργάνωση μέσα στα πλαίσια της Unesco, της Ειδικής Οργάνωσης του Ο.Η.Ε. για την εκπαίδευση, την επιστήμη και τη μόρφωση.

Η φροντίδα για την ευτυχία και την αγωγή των νηπίων αποτελεί τον κύριο σκοπό της παγκοσμίας αυτής Οργάνωσης και ενώνει όλες τις χώρες παρά τις φυλετικές και εθνικές διαφορές. Η ανάγκη αυτή για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της ζωής των νηπίων είναι σε όλες τις χώρες αισθητή.

Οι σκοποί της Οργάνωσης, η οποία διεθνώς είναι γνωστή ως Ο.Μ.Ε.Ρ., επιδιώχθηκαν με την ίδρυση εθνικών επιτροπών. Οι εθνικές αυτές επιτροπές συγκαλούνται κάθε δύο χρόνια σε διεθνείς διασκέψεις, εκ περιτροπής στην πρωτεύουσα μιας χώρας μέλους, για την ενημέρωση των εξελίξεων της προσχολικής εκπαίδευσης και εξέτασης των καθορισμένων εκάστοτε σχετικών θεμάτων και προβλημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ Ο ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Η οικογένεια είναι το φυσικό, υγιές περιβάλλον ολοκλήρωσης του ατόμου, εφ' όσον μέσα σ' αυτή τα μέλη δένονται και λειτουργούν ως αρμονικό σύνολο, ενώ ταυτόχρονα διασφαλίζεται και επιδιώκεται η δημιουργική έκφραση της ιδιαιτερότητας του κάθε μέλους.

Οι δεσμοί - βιολογικοί, υλικοί, ψυχολογικοί και πνευματικοί, που δένουν τα μέλη της οικογένειας είναι μοναδικοί και αναντικατάστατοι. Οι σχέσεις συζύγων, παιδιών μεταξύ τους, γονέων και παιδιών έχουν ως κοινό θεμελιακό συνδετικό στοιχείο τη φυσική συνύπαρξη, συμπάθεια και συνεργασία.

Η οικογένεια είναι χωρίς αμφιβολία ο πυρήνας που παίζει τον κυριότερο ρόλο στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Δεν είναι μόνο ο χώρος όπου δημιουργούνται οι πρώτες προσκολλήσεις του παιδιού αλλά και το μέρος όπου το παιδί διδάσκεται πολλούς από τους υπόλοιπους κοινωνικούς ρόλους. Αποτελεί δηλαδή το σημαντικότερο παράγοντα της προσχολικής αγωγής.

Η οικογένεια αποτελεί ένα τομέα του γενικότερου ανθρώπινου περιβάλλοντος και μπορεί να αναλυθεί στα ακόλουθα επί μέρους στοιχεία:-

- α. Τους γονείς, και μάλιστα τον χαρακτήρα, τη μόρφωση και τη νοοτροπία και τα ιδανικά τους, το επάγγελμα και την οικονομικό - κοινωνική τους κατάσταση, τις μεταξύ τους σχέσεις και τη δημιουργούμενη στο σπίτι συναισθηματική ατμόσφαιρα.
- β. Τα τυχόν ενήλικα πρόσωπα τα οποία επηρεάζουν την οικογένεια.
- γ. Τα παιδιά της οικογένειας, όπως τα αδέλφια, και τις μεταξύ τους σχέσεις.
- δ. Την ασκούμενη πειθαρχία από μέρους των ενηλίκων και γενικά τη μεταχείρισή τους.

Ας μην ξεχνούμε πως το έργο της αγωγής αρχίζει αμέσως μετά τη γέννηση του παιδιού και διαρκεί καθ' όλη τη νηπιακή, παιδική και εφηβική ηλικία, μέχρις ότου το παιδί γίνει ώριμος άνθρωπος, ικανό για να ζήσει μόνο του. Είναι φανερό πως σε όλη αυτή την περίοδο και κυρίως κατά τη νηπιακή και παιδική, το παιδί βρίσκεται περισσότερο χρόνο στα χέρια της οικογένειας, κάτω από τη φροντίδα των γονιών του.

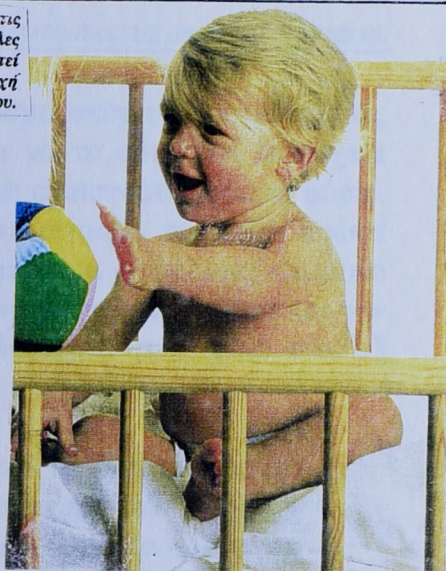
Η μητέρα πρώτα και ύστερα ο πατέρας είναι οι πρώτοι παιδαγωγοί και διδάσκαλοι του παιδιού. Από την πρώτη ημέρα, που θα γεννηθεί το παιδί, οι γονείς θα βάλουν τα θεμέλια του χαρακτήρα του. Οι πρώτες εντυπώσεις, οι λέξεις και συνήθειες, οι γνωριμίες με αντικείμενα και τον γύρω κόσμο και η μορφοποίηση του συναισθηματικού του κόσμου, α γίνουν με τη φροντίδα των γονιών.

Για να εκφράσει την ψυχική του κατάσταση, δεν χρησιμοποιεί μόνο το κλάμα, αλλά και χαμόγελα, μορφασμούς κ.λπ.

Με τις φωνούλες του απαιτεί την προσοχή του μεγάλου.

Από μια καλή σχέση με τους άλλους γεννιέται η αυτοπεποίθηση, απαραίτητη για να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής.

Συμπεριφορές που βοηθούν την ανάπτυξη

Όλες οι φροντίδες στραμμένες πάνω του: εύκολο είναι να νιώσει σαν το κέντρο του κόσμου.

Η οικογένεια δηλαδή πρώτη θα βγάλει το παιδί από ένα κόσμο σκοτεινό, συγκεχυμένο, αμφίβολο, γεμάτο φόβο και αμφίρροπα συναισθήματα, για να το οδηγήσει διαδοχικά σ' ένα καινούριο κόσμο, φωτεινό, αληθινό, γεμάτο θάρρος και εμπιστοσύνη για το αύριο. Και το παιδί μόνο στην οικογένεια θα βρει τα πρώτα στηρίγματά του, στα πρώτα βηματάκια του για τη ζωή. Μόνο εκεί θα βρει ένα στερεό αίσθημα ασφάλειας και μόνο μέσα στο ζεστό και γαλήνιο οικογενειακό περιβάλλον θα βρει την αληθινή χαρά και την πραγματική ευτυχία. Ο Rousseau, ο μεγάλος αυτός παιδαγωγός, στο έργο του "Ο Αιμίλιος" γράφει τα εξής για την αξία της οικογένειας:-

"Πάρα πολλές φορές ερεύνησα για να μάθω πού μπορεί να βρει κανείς την πραγματική ευτυχία, εάν υπάρχει τίποτα στη Γη μας, στην κοιλάδα αυτή του Κλαυθμώνος. Το λογικό μου δεν μου έδειξε άλλο δρόμο παρά το δρόμο της οικιακής και οικογενειακής ζωής με όλη την καθαρότητα των συναισθημάτων της".

Η ευεργετική λοιπόν ακτινοβολία της οικογένειας απλώνεται σε όλον τον παιδικό κόσμο. Από το σώμα του και τις οργανικές του ανάγκες, ως την πνευματική του ωρίμανση, την συναισθηματική του ισορροπία, την ηθική του τελειότητα και την τέλεια κοινωνικοποίησή του.

Ο Μέγας Βασίλειος λέγει:-

"Οποίαν εκ παιδικής ηλικίας έλαβον έννοιαν περί του Θεού παρά της μακαρίας μητρός μου, ταύτην αυξηθείσαν διετήρησα εν τω βίω μου, ουδέ μετέβαλον τι εν τη συμπληρώσει του καταρτισμού μου, αλλά τας παραδοθείσας μοι παρ' αυτής αρχάς ετελειοποίησα".

1.1 Η οικογενειακή αγωγή διαποτίζεται από την γνήσια αγάπη

Ο κυριότερος παράγοντας, ο οποίος συμβάλλει στην επιτυχία του έργου της αγωγής, είναι η αγάπη.

Αυτή ως δημιουργός δύναμη, ως ψυχική ακτινοβολία φωτίζει και κατευθύνει το έργο της αγωγής προς το ευγενές και το τέλειον. Ο Πλάτων λέγει:-

"Ότι η αγάπη συντελεί εις την παιδείαν της ψυχής, διότι φέρει ως ψυχικήν κοινωνίαν παιδαγωγούς και παιδαγωγουμένους και ελκύει την ψυχήν από την χρονικότητα εις την αιωνιότητα"⁸.

Ο δε Pestalozzi εκφράζεται ως εξής για την παιδαγωγική δύναμη της αγάπης:-

"Η καρδιά του ανθρώπου καθοδηγείται μόνο διά της αγάπης. Συνεπώς δεν δύναται να εννοηθεί αγωγή χωρίς αγάπη".

⁸ Θεοδωρακοπούλου "Εισαγωγή εις τον Πλάτωνα", Έκδοση 1947, σελίς 112

Η γνησιότερα όμως αγάπη εκδηλώνεται μεταξύ των μελών της οικογένειας και μάλιστα μεταξύ γονιών και παιδιών:-

"Ο Θεός ενέβαλεν εις τους γονείς την αγάπην προς τα τέκνα, ίνα παιδευτάς έχωμεν αρετής", λέγει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

Η αγάπη μεταξύ των διδασκόντων και των διδασκομένων στο σχολείο δεν μπορεί να εξισωθεί με τη μεταξύ των μελών της οικογένειας αναπτυσσόμενη αγάπη. Κάθε λύπη ή χαρά ενός μέλους της οικογένειας είναι χαρά ή λύπη και των άλλων μελών της.

Γι' αυτό η επίδραση της οικογένειας στην ψυχοπνευματική ανάπτυξη του παιδιού είναι μεγίστη. Ο υπέρμετρος π.χ. εγωισμός των γονιών, οι καυγάδες μεταξύ των συζύγων, η αυστηρότητα, η υπερβολική επιείκεια και διάφορες άλλες ανωμαλίες της οικογενειακής ζωής έχουν συνέπεια τη δημιουργία παιδιών εγωτρόπων, ασεβών, κλπ..

1.2 Η οικογένεια θέτει τα θεμέλια της κοινωνικής ζωής του παιδιού

Η κοινωνική αγωγή θεωρείται σήμερα το άριστον μέσον διά του οποίου το άτομο μπορεί να εμφανίσει το μέγιστο των ικανοτήτων του και να αποβεί προσωπικότητα που να μπορεί να συμβάλει στην ατομική πρόοδο και κατ' επέκταση στη διατήρηση και προαγωγή της κοινωνίας.

Τα πρώτα θεμέλια της κοινωνικής ζωής του ατόμου τίθενται από την οικογένεια. Αυτή είναι η πρώτη κοινωνική ομάδα μέσα στην οποία μπορεί να καλλιεργηθεί η φύσει ενυπάρχουσα κοινωνικότητα του ανθρώπου.

Μέσα στην οικογένεια δημιουργείται ένα κοινό πνεύμα, το λεγόμενο πνεύμα της οικογένειας, το οποίο θέτει τα θεμέλια της κοινωνικής ζωής του ανθρώπου και κατευθύνει την πορεία της ψυχικής του εξέλιξης.

Αναπτύσσονται μέσα σ' αυτήν κοινωνικά συναισθήματα, όπως αλληλεγγύης, αγάπης, εμπιστοσύνης, ευγνωμοσύνης, αλληλοσεβασμού, κλπ. Ενώνεται δηλαδή στην οικογένεια το εγώ με το συ και μεταμορφώνεται σε εμείς.

Ο C.G. Jung, ένας από τους κορυφαίους ψυχολόγους του κόσμου, λέγει ότι:-

"Οι γονείς είναι εκείνοι οι οποίοι μεταδίδουν το πρώτον εις το θυμικόν του παιδιού τους σκοτεινούς και κραταιούς εκείνους νόμους, οι οποίοι σφίγγουν και διαμορφώνουν όχι μόνον τας οικογενείας, αλλά πολύ περισσότερο τους λαούς και την ανθρωπότητα ως όλον".

Ο μέγας παιδαγωγός Pestalozzi θεωρεί την οικογένεια ως τον αρχικό τύπο ανθρώπινης κοινωνίας χωρίς τη συνδρομή της οποίας δεν είναι δυνατή η αγωγή προς κοινωνία.

Το πατρικό σπίτι είναι η βάση της ηθικής και κοινωνικής ζωής της ανθρωπότητας.

1.3 Η οικογένεια συντελεί στην ανάπτυξη της ατομικότητας του παιδιού

Το νεογέννητο βρέφος είναι ον αδύναμο και ανίσχυρο για να αντιμετωπίσει με τις δικές του δυνάμεις τις ανάγκες της ζωής του. Γι' αυτό γεννάται μέσα του το συναίσθημα ανασφάλειας και μειονεκτικότητας. Μέσα στην οικογένεια όμως, με την αγάπη των γονιών και ιδιαίτερα της μητέρας του, η οποία είναι το κυριότερο στήριγμα της ζωής του, καλλιεργείται η ασφάλεια και η αυτοπεποίθηση και εξελίσσονται όλες οι ψυχικές του δεξιότητες.

Επίσης στο οικογενειακό περιβάλλον το παιδί εκδηλώνει τις ιδιαίτερες κλίσεις του, τις προτιμήσεις και τις ανάγκες της ψυχής του, οι οποίες με την κατάλληλη επίδραση των γονιών μπορούν να εξελιχθούν και να εύρουν ικανοποίηση.

1.4 Η οικογένεια και η ηθική αγωγή του παιδιού

Μέσα στην οικογένεια θα πάρει το παιδί τις πρώτες έννοιες της ηθικής. Την έννοια του καλού και του κακού, εκείνου που επιτρέπεται και εκείνου που απαγορεύεται, του δικαίου και του άδικου, της αλήθειας και του ψεύδους, της συμπόνιας και της αδιαφορίας, της αγάπης και του μίσους. Το σχολείο πολύ λίγο μπορεί να βοηθήσει στον τομέα αυτό. Το βάρος πέφτει στην οικογένεια και μάλιστα τα πρώτα παιδικά χρόνια.

Η οικογένεια διδάσκει στο παιδί την ηθική με το παράδειγμά της. Ένα παιδί που ζει μέσα σε μια οικογένεια, όπου η αγάπη και η καλοσύνη απλώνεται διάχυτα, δεν μπορεί παρά να στραφεί και αυτό προς την κατεύθυνση αυτή. Αν πάλι ένα παιδί ζει και μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον ηθικά αποχαλινωμένο, δηλητηριάζεται απ' αυτό και στρέφεται στη διαστροφή.

Το παράδειγμα των γονιών με τις πράξεις και τα λόγια τους ασκούν μεγάλη επίδραση σε όλους τους τομείς και κυρίως της ηθικής.

1.5 Η οικογένεια και η θρησκευτική αγωγή του παιδιού

Στη σύγχρονη ζωή με την ανάπτυξη της τεχνολογίας ο άνθρωπος ξεχνά την οργάνωση του θρησκευτικού βίου που φέρει την εσωτερική γαλήνη και ισορροπία. Με αποτέλεσμα τη διάσπαση της ψυχικής του ηρεμίας. Την αποκατάσταση αυτή οφείλει να φέρει η οικογένεια. Αυτή θα τονώσει το θρησκευτικό συναίσθημα. Αυτή θα διδάξει το παιδί πως ό,τι βλέπει και αισθάνεται είναι δημιουργήματα της Απειρου Δύναμης του Θεού. Στο Θεό θα στρέψει τη σκέψη του παιδιού και θα το συνηθίζει από μικρό να ελπίζει στην προστασία του, να ζητά τη βοήθεια του, να στηρίζει τις ελπίδες του στην ευσπλαχνία του, και ν' αντλεί θάρρος από την παντοδυναμία του. Θα του διδάξει τον τρόπο και τη δύναμη της προσευχής και θα το οδηγήσει στην εκκλησία.

Το παράδειγμα των γονιών έχει και εδώ αφάνταστη αξία. "Ουκ αν λάβεις παρά του μη έχοντος". Θα ήταν ματαιοπονία να ζητούμε να μεταδώσουμε τη θρησκευτική πίστη στο παιδί μας τη στιγμή που στη δική μας ψυχή υπάρχει ένα κενό θρησκευτικότητας. Η οικογένεια έχει υποχρέωση να διατηρεί τα ήθη και έθιμα που είναι συνδεδεμένα με τη θρησκευτική πίστη. Πρέπει να επιδιώκουν οι γονείς, ώστε οι χριστιανικές αρχές της αγάπης, δικαιοσύνης, συμπόνιας, καλοσύνης, κλπ. να κυριαρχούν σε κάθε πράξη τους.

1.6 Η οικογένεια και η εθνική αγωγή του παιδιού

Την ίδια σημασία πρέπει να δώσει η οικογένεια και για την εθνική αγωγή του παιδιού. Οι γονείς είναι οι πρώτοι που θα διδάξουν την έννοια της Πατρίδος και του Έθνους. Η πίστη στα εθνικά ιδανικά και τα ιδεώδη της φυλής, η αγάπη προς την πατρίδα μέχρι αυτοθυσίας, ο σεβασμός προς τα τοπικά ήθη και έθιμα, η διαφύλαξη των εθνικών παραδόσεων, η καλλιέργεια της Ελληνικής γλώσσας, η οργάνωση εορτών και επετείων μεγάλων ιστορικών γεγονότων του Έθνους, η διατήρηση των τοπικών λαϊκών παραδόσεων, η συγκέντρωση και αναβίωση των λαϊκών στοιχείων του τόπου, η συμπαράστασή στις προσπάθειες για την ανάπτυξη της λαϊκής τέχνης, αποτελούν τους τομείς της "Εθνικής" δραστηριότητας κάθε γονιού και, συνεπώς, με το πνεύμα αυτών όλων, πρέπει να γαλουχούν τα παιδιά τους.

1.7 Η οικογένεια και η καλαισθητική αγωγή του παιδιού

Το αίσθημα της τάξης, της αρμονίας και της ομορφιάς πρέπει να καλλιεργηθεί στον άνθρωπο από τη μικρή του ηλικία. Οι γονείς είναι οι πρώτοι που θα διδάξουν τα παιδιά τους τα χρώματα, τους συνδυασμούς. Οδηγώντας τα παιδιά στη φύση, τα φέρνουν σε επαφή με την πηγή της ομορφιάς, τη φυσική καλλονή. Ακόμη τα συνηθίζουν ν' ακούν ωραία μουσική που είναι μια πηγή ανωτέρας καλαισθητικής απόλαυσης. Η μητέρα είναι πρωτοπόρος και στον τομέα αυτό.

Από αυτά όλα βλέπουμε ότι η επίδραση της οικογένειας στην αγωγή του παιδιού είναι μεγίστη. Κανένα ίδρυμα δεν μπορεί να αναπληρώσει την οικογένεια, τον ιερό αυτό θεσμό, ο οποίος στηρίζει λαούς και έθνη, και να προσφέρει στην ανατροφή του παιδιού ό,τι προσφέρει αυτή. Τα βρεφοκομεία, οι παιδικοί σταθμοί κ.α. ιδρύματα μπορούν να προσφέρουν άνετο ύπνο και τροφή υγιεινή, αλλά δεν προσφέρουν κατάλληλη ψυχική τροφή. Λείπει από αυτά η θαλπωρή της οικογένειας, λείπουν εκείνοι που ζωογονούν και τρέφουν την ψυχή του παιδιού, η μητέρα και ο πατέρας.

Έχει διαπιστωθεί ότι η ψυχική εξέλιξη των παιδιών των ιδρυμάτων δεν συντελείται αρμονικά, ο χαρακτήρας τους παρουσιάζει αστάθεια και επιθετικότητα. Και αυτά ακόμη τα σχολεία της νηπιακής ηλικίας δεν μπορούν να συγκριθούν με το οικογενειακό περιβάλλον.

Ο Maurice Debase λέγει:-

"Εις την ηλικία του βρέφους το βρεφοκομείο, έπειτα το νηπιαγωγείο, είναι χείριστα, εκτός εάν το οικογενειακό περιβάλλον είναι ελαττωματικό ή επικίνδυνο. Η μητέρα και το σπίτι είναι οι κηδεμόνες Θεοί του βρέφους".

Ο δεσμός μητέρας παιδιού είναι μυστηριώδης δεσμός, ο οποίος εκδηλώνεται με τη σύλληψη του εμβρύου και συνεχίζεται σ' όλη τη ζωή του.

Η μητέρα είναι η πηγή της ανθρώπινης ζωής. Γεννά το παιδί, το ανατρέφει, το περιποιείται. Επειδή το νεογέννητο είναι εντελώς απροστάτευτο, χρειάζεται για μεγάλο χρονικό διάστημα τη μητρική τροφή και μητρική φροντίδα για τη διατήρηση και ανάπτυξη του. Καμιά τεχνική τροφή και καμιά ξένη φροντίδα δεν μπορεί να αντικαταστήσει εξ ολοκλήρου τη μητέρα.

Η μητέρα είναι ταυτόχρονα και η σπουδαιότερη παιδαγωγός του παιδιού. Αυτή θέτει τη βάση προς την αγωγή. Το διδάσκει τα πρώτα απλά καθήκοντα κάθε ηθικής. Το εξοικειώνει με το φυσικό ρυθμό της ζωής, το συνηθίζει στην ορθή ανταλλαγή ύπνου και εγρήγορσης, στην καθαριότητα, στην τάξη γενικά. Ικανοποιεί τις επιθυμίες του, το διδάσκει όμως να θέτει μέτρον. Του προσφέρει χαράν, του δείχνει πώς μπορεί να προσφέρει στον εαυτό του και στον άλλο χαρά και δημιουργεί μ' αυτό τον τρόπο τις προϋποθέσεις για μια ευτυχισμένη οικογενειακή ζωή. Το διδάσκει υπακοή, πειθαρχία και το καθοδηγεί στο πνεύμα της αυτοθυσίας. Μορφώνει το συναίσθημα του θαυμασμού προς τη φύση και του σεβασμού προς ό,τι οι άνθρωποι δημιούργησαν. Η μητέρα είναι ο προστάτης της θρησκευτικής ζωής στην οικογένεια, αναπτύσσει στο παιδί από νωρίς την ευλάβεια και την πίστη προς το Θεό.

Η μητέρα αποτελεί για την κόρη πρότυπο γυναικείας ζωής. Είναι η δασκάλα του παιδιού της. Του διδάσκει την κυριαρχία επί του σώματος του, την καθοδηγεί στον κόσμο του σπιτιού, στην εκπλήρωση των καθηκόντων της στο σπίτι, στον κήπο, στο σχολείο, στην εκκλησία. Στην αγκαλιά της μαθαίνει τη μητρική γλώσσα. Η έλλειψη της μητέρας επιφέρει σοβαρό πλήγμα στα παιδιά και επηρεάζει το χαρακτήρα τους. Ο δεσμός που δημιουργείται μεταξύ μητέρας και παιδιού είναι πολύ ισχυρός, καθ' όλην τη ζωή του ανθρώπου. Περισσότερο αποδοτικός κατά την παιδική ηλικία προσφέρει υπηρεσίες ανεκτίμητης αξίας για τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του.

Αλλά και ο δεσμός του πατέρα δεν είναι μικρής σημασίας. Ο πατέρας είναι η κεφαλή της οικογένειας. Διά της ψυχοσωματικής του ιδιοτυπίας, της σωματικής του δύναμης και τραχύτητας κλπ. είναι εκ φύσεως προορισμένος ως προστάτης της οικογένειας. Την προφυλάσσει από τους εξωτερικούς κινδύνους. Διά της αυθεντικότητάς του, η οποία δεν είναι αυτοσκοπός, δίδει στην οικογένεια ενότητα, συνοχή και σταθερή εσωτερική τάξη. Προσδίδει στην οικογένεια με την εργασία του κοινωνική θέση και συγχρόνως τη σχέση προς τον πολιτισμό.

Η ΜΗΤΕΡΑ

η συμβολή της στη διαμόρφωση του παιδιού

Ο ρόλος του πατέρα

Με τα κανακέματά του, ο πατέρας δεν δίνει στο μωρό μόνο αγάπη και τρυφερότητα, αλλά και την πρώτη μορφή διαπαιδαγώγησης.

Διαπαιδαγωγεί τα παιδιά του διά της αυθεντίας του. Τα παιδιά μαθαίνουν να υπακούουν και μ' αυτό τον τρόπο γίνονται ικανά να διαπαιδαγωγηθούν. Η αγάπη των παιδιών προς τον πατέρα είναι συνήθως ψυχρότερη της αγάπης προς τη μητέρα.

Στηρίζεται περισσότερο στην εκτίμηση. Δεν είναι όμως γι' αυτό τον λόγο λιγότερο βαθιά, και γίνεται πιο θερμή και ισχυρή, όταν τα παιδιά αισθάνονται τον πατέρα ως τον καλύτερο σύντροφο στα παιχνίδια και την εργασία και τους περιπάτους, ως τον πιο αγαπητό φίλο. Κατά το πρότυπο του πατέρα της οικογένειας δημιουργείται η ιδέα της πνευματικής πατρότητας και κυρίως στα αγόρια.

Το ότι σήμερα η πατρική αγωγή στις περισσότερες οικογένειες δεν υφίσταται ή έχει εξαφανισθεί είναι ο σοβαρότερος κίνδυνος για την ανάπτυξη των παιδιών και των νέων. Χωρίς την πατρική αυθεντία η οικογένεια δεν είναι ασφαλής. Όπου ο πατέρας λείπει, η αγωγή στερείται του ανδρικού στοιχείου και η παιδαγωγική δύναμη της μητέρας τίθεται προ μεγάλων απαιτήσεων. Ο Φρόιντ είπε:-

"Δεν υπάρχει για την παιδική ηλικία τίποτα τόσο αναγκαίο όσο η πατρική προστασία".

Από αυτά όλα συμπεραίνουμε ότι η οικογένεια είναι το πρώτο σχολείο του παιδιού, όπου τίθενται τα θεμέλια της ατομικής και κοινωνικής ζωής.

Μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον το άτομο αποκτά τις πρώτες ηθικές, θρησκευτικές και κοινωνικές αρχές και οπλίζεται με αισιοδοξία και αγωνιστική διάθεση για τον αγώνα της ζωής.

Μια οικογένεια για να φθάσει στο ύψος της αποστολής της, να καταστεί πραγματικό εργαστήριο αγωγής και να αποβεί ο κυριότερος παράγοντας της ευδαιμονίας του ατόμου και του κοινωνικού συνόλου, δηλαδή να αποβεί παιδαγωγούσα οικογένεια, πρέπει να πληρεί ορισμένες προϋποθέσεις.

2. ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΣΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

2.1 Ενότητα και αρμονία των μελών της

Η ενότητα και η αρμονική συμβίωση των μελών της οικογένειας αποτελούν βασική προϋπόθεση για την οικογενειακή και κοινωνική ευημερία, γιατί σφυρηλατούμενες από την αγάπη και τον αλληλοσεβασμό των μελών της εξασφαλίζουν αφενός μεν το κύρος της οικογενειακής συνεργασίας και οδηγούν στην πλήρη ευημερία της, αφετέρου δε τροφοδοτούν την κοινωνία με μέλη, τα οποία καταξιώνουν την κοινωνική ζωή. Αντίθετα όμως, η ασυμφωνία και η δυσαρμονία των μελών της οικογένειας παρεμποδίζουν τη συνεννόηση αυτών και χαλαρώνουν τον συναισθηματικό δεσμό.

Ο Ι. Η. Pestalozzi λέγει:-

*"Μορφωτική επίδρασις δύναται να ασκηθεί εν τη οικογενεία, μόνον όταν τα μέλη της είναι συνδεδεμένα εσωτερικώς εις οργανική ενότητα."*⁹

Αν ένα παιδί, έχει συνηθίσει να βλέπει τους γονείς του να φέρονται ευγενικά προς όλους και να μην εξωτερικεύουν τις αντιπάθειες τους προς οποιονδήποτε, τότε θα μεγαλώνει ήρεμα και με πίστη στον εαυτό του. Πέρα όμως από αυτό δεν θα είναι καθόλου δύσκολο να μάθει πώς να φέρεται δημόσια με τους φίλους του ή με τους συγγενείς του. Όλα τα μικρά συμπεριφέρονται ανάλογα μ' αυτό που βλέπουν να κάνουν οι γονείς τους. Στην πραγματικότητα μεγαλώνουν μιμούμενα. Και είναι πολύ δύσκολο να μάθει κανείς τα παιδιά του να είναι ευγενικά και με κατανόηση όταν η φιλοσοφία που ακολουθεί στο σπίτι είναι μάλλον ή ακριβώς αντίθετη. Πρόθεση ασφαλώς κάθε ζευγαριού είναι να δημιουργήσει μίαν ατμόσφαιρα αλληλοσεβασμού, ενότητας, αρμονίας, αλληλοκατανόησης, όπου οι γονείς από κοινού να φροντίζουν τα παιδιά τους και να επιδιώκουν να τους παρέχουν ό,τι χρειάζεται για τη σωστή ανάπτυξη τους, ψυχική και σωματική.

Όμως στην καθημερινή ζωή είναι αναπόφευκτο να ανακύψουν κάποιες δυσκολίες, οι οποίες δημιουργούν μεταξύ των γονιών εντάσεις και διαφωνίες που συχνά οδηγούν σε λογομαχίες και τσακωμούς. Και το παιδί; Όταν είναι ενός έτους είναι σε θέση να αντιληφθεί αυτά τα προβλήματα ή μήπως είναι ακόμα πολύ νωρίς;

Αντίθετα απ' ό,τι επιστεύετο κάποτε, τα μωρά όσο μωρά και αν είναι καταλαβαίνουν τις αλλαγές "θερμοκρασίας" στις σχέσεις των γονιών τους.

Μάλιστα όσο πιο μικρά είναι τόσο πιο μεγάλη είναι η ικανότητα τους να "πιάνουν" τις αποχρώσεις της συμπεριφοράς των άλλων.

Συνεπώς τα παιδιά τα οποία ζουν και αναπτύσσονται μέσα σε οικογενειακό περιβάλλον, το οποίο διακρίνεται για την ενότητα και αρμονική συμβίωση των μελών του, έχουν τις πιο ευμενείς συνθήκες για την ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Η αρμονική συμβίωση και η ενότητα των μελών της οικογένειας καλλιεργούν στα παιδιά το συναίσθημα της ασφάλειας και εθίζουν αυτά στην απόκτηση του πνεύματος της συνεργασίας, της αμοιβαιότητας και του αλληλοσεβασμού.

Ενώ η ασυμφωνία και δυσαρμονία των μελών της, κυρίως των γονιών, ρυθμίζουν ολόκληρη την οικογενειακή ζωή, καλλιεργούν το συναίσθημα της ανασφάλειας και αβεβαιότητας στα παιδιά και σ' όλη την ζωή του συνοδεύουν το παιδί φόβοι οι οποίοι καθιστούν την ζωή καταθλιπτική και μαρτυρική.

⁹ Γ. Ν. Παλαιολόγου Ιωάν. Ερρίκος Πισταλότση, Έκδοση 19953, σελ. 77

Δυστυχώς σήμερα λίγες οικογένειες διακρίνονται για την ενότητα και αρμονία του βίου τους. Οι υλιστικές αντιλήψεις περί ζωής που επικρατούν σήμερα, η έλλειψη θρησκευτικότητας, η οικονομική δυσπραγία, η χειραφέτηση της γυναίκας και πολλοί άλλοι λόγοι, καλλιεργούν τις συζυγικές φιλονικίες και συχνά διαλύουν τον ιερό θεσμό του γάμου και της οικογένειας.

Η Θεία Πρόνοια εχάρισε στον καθένα από τους συζύγους ιδιαίτερα γνωρίσματα, ούτως ώστε να συμβάλλουν από κοινού στην ατομική και οικογενειακή τους ευημερία, αλλά και στην πρόοδο γενικότερα της κοινωνίας. Ο φιλόσοφος ο Νικόλαος Μπερδιαγιέφ εκφράζεται ως εξής:-

"Ο άνδρας εκ της γυναικείας ψυχής εμπνέεται και δημιουργεί έργα πολιτισμού ενώ η γυναίκα διά της επιδράσεως του ανδρός τελειοποιείται ως προσωπικότητα".

Η γνήσια χριστιανική αγάπη καλλιεργούμενη στις ψυχές των συζύγων θα χρησιμεύσει ως θεμέλιο της συζυγικής ένωσης, ώστε να υπερνικηθούν οι προσωπικές τους τάσεις και ενωμένοι να αγωνίζονται για την οικοδόμηση της οικογενειακής τους ευδαιμονίας.

2.2 Ενάρετος οικογενειακός βίος

Ο ενάρετος οικογενειακός βίος που χαρακτηρίζεται για τη θρησκευτικότητα και ηθικότητά του αποτελεί βασικό παράγοντα στην ατομική, οικογενειακή και κοινωνική ευημερία, γιατί τέτοια οικογένεια προσφέρει στην κοινωνία χριστούς και ενάρετους πολίτες. Αντίθετα, τα άτομα που προέρχονται από οικογένειες στις οποίες λείπει ο ενάρετος βίος και επικρατεί η αναρχία, η ασέβεια και η παντός είδους χυδαιολογία, αποβαίνουν ως επί το πλείστον ράκη ατομικά και προβληματικά στοιχεία στην κοινωνία.

Η θρησκευτική και ηθική ζωή γεμίζει τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου με υγιές περιεχόμενο, του προσδίδει κάλλος και αρμονία και κατευθύνει το πνεύμα του προς υψηλούς και ωραίους τομείς, οι οποίοι κοσμούν τον άνθρωπο ως ον κοινωνικό και πνευματικό. Η αποξένωση του ανθρώπου από τη θρησκευτική και ηθική ζωή οδηγεί αυτόν και τον πολιτισμό της ανθρωπότητας σε μαρασμό. Οι γονείς, λοιπόν, οι οποίοι εκτός από την ανατροφή των παιδιών τους είναι και στήριγμα της ζωής τους και πρότυπα θαυμασμού και μίμησης, μεταδίδουν σ' αυτά, τον ηθικό και θρησκευτικό τους παλμό και τα κατευθύνουν προς το δρόμο της αρετής με το παράδειγμα και τη συμπεριφορά τους.

Το παιδί το οποίο ζει και μεγαλώνει σε ένα οικογενειακό περιβάλλον με ηθικές και θρησκευτικές αρχές, αποκτά όλες τις ηθικοθρησκευτικές αρετές, όπως την αρετή της αγάπης, τον αλληλοσεβασμό, της δικαιοσύνης, του καθήκοντος κλπ. Οι οποίες με την άσκηση γίνονται βιώματα και κοσμούν τη ζωή του. Έτσι το παιδί μπαίνοντας αργότερα μέσα στην κοινωνία είναι οπλισμένο με ηθική συνείδηση και καθίσταται ενάρετος πολίτης.

Είναι λάθος να κατηγορούμε τους σημερινούς νέους για ανηθικότητα, ασέβεια και αδιαφορία για κάθε τι πνευματικό και ηθικό. Την ευθύνη φέρει η κοινωνία και κυρίως η οικογένεια, ο βασικός πυρήνας της ατομικής και κοινωνικής ευημερίας, η οποία έπαυσε να διαπαιδαγωγεί τα παιδιά με ηθικές και θρησκευτικές αρχές. Γι' αυτό επιβάλλεται πρώτα η εξυγίανση της οικογένειας και μετά των παιδιών.

Με αυτόν τον τρόπο τα έθνη και οι κοινωνίες θα αναγεννηθούν ηθικώς και θα ακολουθήσουν τον δρόμο της προόδου.

2.3 Εργατικότητα

Εκτός από τις πιο πάνω προϋποθέσεις και η εργατικότητα των μελών της οικογένειας είναι σπουδαίος και σοβαρός παράγοντας για το παιδαγωγικό έργο που επιτελείται μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον.

Η εργασία αποτελεί τον πιο τίμιο δρόμο που θα ακολουθήσει το άτομο για να αποκτήσει τα αναγκαία αγαθά για την ζωή, αλλά και να προαγάγουν τον πολιτισμό της κοινωνίας της οποίας είναι μέλη. Η πρόοδος και ο πολιτισμός της ανθρωπότητας είναι αποτέλεσμα συνεχών προσπαθειών και μόχθων του ανθρώπου. Ο Θεός όρισε τον μόχθο και τον πόνο ως μέσα διά των οποίων θα δυνηθεί το άτομο να διατηρηθεί στη ζωή "εν ιδρώτι του προσώπου σου φαγή τον άρτον σου". Εκτός όμως από τα υλικά αγαθά τα οποία προσφέρει σε μας η εργασία, ο ιδρώτας της εξαγνίζει την ψυχή μας και την απαλλάσσει από κάθε πονηρή σκέψη. Είναι δηλαδή η εργασία και μέσον ηθικής εξύψωσης του ανθρώπου.

Ο καθένας μας πρέπει να γνωρίζει ότι η ευημερία του ατόμου, της οικογένειας και της κοινωνίας στηρίζεται στον μόχθο ενός εκάστου και ότι είναι υποχρεωμένος να προσφέρει τον ιδρώτα του για να εξαγοράσει την ατομική του ευημερία, αλλά και την ευημερία του συνόλου.

Το παιδί που μεγαλώνει μέσα σε μια εργατική οικογένεια αισθάνεται την εργασία σαν ευλογία Θεού και όχι σαν κατάρα και διαπρέπει αργότερα ως άτομο, οικογενειάρχης και πολίτης.

Δυστυχώς όμως σήμερα αρκετοί άνθρωποι αποστρέφονται τον τίμιο ιδρώτα της εργασίας και επιδίδονται σε κερδοσκοπία. Πολλοί γονείς κατευθύνουν τα παιδιά τους στο δρόμο του εύκολου πλούτου σε βάρος των συνανθρώπων τους. Με την συμπεριφορά τους όμως αυτή δεν προσφέρουν στα παιδιά τους τίποτε παρά μόνο την καταστροφή τους και γενικότερα της κοινωνίας στην οποία ζουν.

Ανακεφαλαιώνοντας τα όσα αναφέραμε πιο πάνω συμπεραίνουμε ότι η οικογένεια η οποία διακρίνεται για την ενότητα και αρμονία των μελών της, τον ενάρετο βίο και την εργατικότητα της, αποβαίνει πνευματικός ναός μέσα στον οποίο συντελείται η ιερά μυσταγωγία της διάπλασης ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων.

3. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Η σημασία της προσχολικής ηλικίας σήμερα αναγνωρίζεται από όλους όσον αφορά τη διάπλαση του χαρακτήρα και την καλλιέργεια της νόησης των παιδιών.

Σκοπός της προσχολικής αγωγής είναι η διατήρηση και καλλιέργεια της σωματικής και ψυχικής υγείας του παιδιού και η πνευματική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη του. Εκτός από τον παιδαγωγικό σκοπό της η προσχολική αγωγή εκπληρεί και κοινωνικό σκοπό στη σύγχρονη ζωή.

Προσφέρει στο παιδί την απαιτούμενη ασφάλεια και φροντίζει για την ολοκληρωτική ανάπτυξή του. Έτσι η προσχολική αγωγή ανταποκρίνεται στις κοινωνικές ανάγκες οι οποίες αυξάνονται καθημερινά με την εξέλιξη της κοινωνίας. Μεγαλύτερη είναι η ανάγκη της προσχολικής αγωγής σήμερα και κυρίως στις αγροτικές περιοχές.

Στην ανάπτυξη και διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών κατά την προσχολική ηλικία σημαντικό ρόλο παίζει η οικογένεια. Αυτή αποτελεί το άμεσο περιβάλλον, το οποίον επιδρά στη σωματική, ψυχική και κοινωνική ανάπτυξη των νηπίων. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην επίδραση των γονιών και των άλλων προσώπων με τα οποία το παιδί έρχεται σε επαφή στα πρώτα χρόνια της ζωής του.

Μετά το τρίτο έτος της ηλικίας του παιδιού το οικογενειακό περιβάλλον δεν είναι αρκετό. Υπάρχει η ανάγκη ενός ευρύτερου περιβάλλοντος το οποίον μπορεί να προσφέρει το νηπιαγωγείο.

Στο νηπιαγωγείο η μάθηση της κοινωνικής ζωής διευκολύνεται με τη συμμετοχή του παιδιού στην κοινωνία των ομοίων του, στην οποία και δέχεται ερεθισμούς. Εκεί η προσωπικότητα του συνεχώς εξελίσσεται και αναπτύσσεται.

Η προσχολική αγωγή, για να έχει ευεργετικά αποτελέσματα, πρέπει να είναι αυτή που απαιτεί η φύση του παιδιού, δηλαδή η ψυχοφυσική του κατάσταση και η αντιληπτική του ικανότητα.

Οι ιδέες της σύγχρονης παιδαγωγικής είναι αντίθετες προς τις ιδέες της παλαιάς, οι οποίες παραγνώριζαν το υποκείμενο της αγωγής, το παιδί και ενεργούσαν σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ενήλικα. Η σύγχρονη παιδαγωγική ξεκινά από το παιδί και ρυθμίζει το έργο της ανάλογα με την φύση του.

Επομένως η προσχολική αγωγή οφείλει να ενεργεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις του παιδιού της προσχολικής ηλικίας για να έχει ευεργετικά αποτελέσματα.

Προκειμένου να καθορίσουμε την μορφή της προσχολικής αγωγής, πρέπει να εξετάσουμε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της βρεφικής και νηπιακής ηλικίας. Τα γνωρίσματα αυτά αναφέρονται στη σωματική ανάπτυξη και ψυχική εξέλιξη του παιδιού.

3.1 Σωματική ανάπτυξη του παιδιού και μορφή της αγωγής

Όλα τα άτομα ολοκληρώνουν την ψυχοσωματική ανάπτυξη τους μέχρι το 20^ο έτος της ηλικίας τους.

Η πορεία αυτή της ανάπτυξης του ατόμου αρχίζει από την προσχολική ηλικία (από τη γέννηση μέχρι 2 χρόνων) συνεχίζεται με την παιδική, η σχολική ηλικία (από το 5^ο μέχρι το 13^ο έτος) και ολοκληρώνεται με την εφηβική ηλικία (από το 13^ο μέχρι το 17^ο ή και 20^ο έτος).

Κάθε μια λειτουργία σωματική ή πνευματική αναπτύσσεται ξεχωριστά και σε διαφορετικό χρόνο, έτσι ώστε το παιδί να έχει τη δυνατότητα να διαθέσει όλο το δυναμικό του στην υπηρεσία της εξελισσόμενης λειτουργίας.

Υπάρχει ακόμη και μια διαδοχή στην ανάπτυξη των σωματικών και πνευματικών λειτουργιών. Δηλαδή, όταν αυξάνεται το σώμα, τότε το ψυχικό μέρος παρουσιάζει κάποια αδράνεια, μια ανάπαυλα. Και αντίθετα, όταν αναπτύσσονται οι ψυχικές λειτουργίες, η ανάπτυξη του σώματος, παρουσιάζει κάποια στασιμότητα. Γι' αυτό οι γονείς πρέπει να έχουν υπόψη τους το γεγονός αυτό και ανάλογα να υποβοηθούν τις λειτουργίες του σώματος ή της ψυχής που αναπτύσσονται κάθε φορά.

Το βρέφος μόλις γεννηθεί και για αρκετό χρονικό διάστημα είναι το πιο αδύναμο πλάσμα απ' όλα τα πλάσματα της φύσης. Η σωματική του αδυναμία μας προκαλεί κατάπληξη. "Ενώ τα άλλα πλάσματα μετά την γέννησιν των ίστανται όρθια, βαδίζουν και τρέπονται προς αναζήτηση της τροφής των, ο άνθρωπος, αποτελεί σκόπιμον εξαίρεσιν¹⁰". Είναι τελείως ανίκανος να σταθεί όρθιος και να χρησιμοποιήσει τα μέλη του σώματος του για την εξυπηρέτηση των αναγκών του. Αν δεν υπήρχε η ξένη προστασία, θα απέθνησκε μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Παρ' όλα αυτά το ατελές αυτό πλάσμα είναι πλουσιότατο σε δυνατότητες.

Το νεογέννητο μπορεί να ακούει, να οσφραίνεται. Αισθάνεται όταν το αγγίζουν, νιώθει πόνο, ζητά αλλαγή της θέσης του. Το κεφάλι του είναι μεγάλο και ακανόνιστου σχήματος. Το κεφάλι και τα πάνω μέλη του σώματος του αυξάνονται με γρήγορο ρυθμό, παρά ο κορμός και τα κάτω άκρα. Ο εγκέφαλος του διπλασιάζεται μέχρι το 2^ο έτος. Η πρώτη οδοντοφυΐα αρχίζει από τον 6^ο μήνα και συμπληρώνεται μέχρι το 3^ο έτος.

Σ' αυτή την ηλικία οι βασικές του ανάγκες είναι το οξυγόνο, ο ύπνος, η κίνηση, η ούρηση και η επέκκριση. Ανάγκες που μόνο του της εκπληρώνει. Το περιβάλλον του εξασφαλίζει την τροφή, το νερό, κανονική θερμοκρασία, διαφύλαξη της υγείας, αγάπη ερεθίσματα και ανέσεις.

¹⁰ Νικ. Εξαρχοπούλου "Η σωματική εξέλιξη του παιδός", Έκδοση 1916, σελίς 23

Πώς να το βοηθήσετε στην ανάπτυξη

*Μέλημα κάθε γονιού είναι να
μεγαλώσει όσο καλύτερα
μπορεί το παιδί του.*

Μεταξύ 5^{ου} και 10^{ου} μήνα το παιδί νιώθει την ανάγκη να προσκολληθεί σ' ένα πρόσωπο. Αυτό συνήθως είναι η μητέρα ή ο πατέρας ή και η γιαγιά, ακόμα και ένα πρόσωπο στο οποίο ανάθεσαν να το φροντίζει. Το βρέφος ζητά συνεχώς αυτό το πρόσωπο. Και όταν το χάσει, νιώθει το "άγχος του αποχωρισμού" με αποτέλεσμα να κλαίει συνέχεια. Έτσι μαθαίνει να συνειδητοποιεί την ιδέα ότι είναι κάτι το ξεχωριστό από τ' άλλα άτομα που το περιβάλλουν.

Οι γονείς στο στάδιο αυτό οφείλουν να το βοηθήσουν να αποκτήσει εμπιστοσύνη για τα άτομα. Έτσι καταφέρνουν να το οδηγήσουν σε μια υγιή αυτογνωσία και να κερδίσει το αίσθημα του αυτοέλεγχου πάνω στο περιβάλλον του.

Όταν το βρέφος βεβαιωθεί ότι υπάρχει κάποιος που του προσφέρει τη συναισθηματική υποστήριξη, τότε μπορεί να συνεχίσει να διδάσκεται περισσότερα από το περιβάλλον του.

Το στάδιο της νηπιακής ηλικίας αρχίζει από το τέλος της βρεφικής ηλικίας, όταν το παιδί παύει να είναι εξαρτημένο και αρχίζει να επιδιώκει μια διαρκή αυτονομία και αυτάρκεια.

Κατά την προσχολική ηλικία, και κυρίως τα τρία πρώτα χρόνια, το παιδί παρουσιάζει μεγάλη σωματική αύξηση. Τα οστά του σκληραίνουν, ο σκελετός του αυξάνεται, το νευρικό σύστημα ισχυροποιείται και το σώμα μεγαλώνει. Γι' αυτό οι φροντίδες των γονιών πρέπει να στρέφονται στην καλή διατροφή του παιδιού, που απαιτεί απλή τροφή, εύπεπτη, υγιεινή και πλούσια σε θρεπτικά συστήματα. Ακόμη, επειδή όλα τα όργανα του είναι εύπλαστα και διαρκώς αναπτύσσονται, πρέπει να προσπαθούν οι γονείς ώστε να αποτρέπονται ισχυρές πιέσεις, κτυπήματα, δηλητηριάσεις, κλπ.. Ο ύπνος του επίσης πρέπει να είναι αρκετός. Η καθαριότητα πρέπει να είναι τακτική και φροντισμένη, γιατί το βρέφος λερώνεται τακτικά, αφού είναι ανίκανο να ελέγξει τις φυσιολογικές του λειτουργίες.

Μέσα στα δύο αυτά χρόνια το παιδί πραγματοποιεί μια πλούσια εξέλιξη. Κτίζει ό,τι έχει μάθει. Κάνει ερωτήσεις για το καθετί που βλέπει, θέλει να μάθει ποιος, τι, γιατί; και πώς; Ανυπομονεί να ερευνήσει το περιβάλλον του. Η αγωγή στην ηλικία αυτή πρέπει να αποβλέπει περισσότερο στη φροντίδα και διατήρηση της υγείας του παιδιού για να πετύχουμε άρτια σωματική ανάπτυξη και ευρωστία και να υποβοηθήσουμε την ψυχική του υγεία και ωριμότητα.

Η υγιής σωματική υπόσταση του παιδιού έχει τεράστια σημασία για την ψυχική εξέλιξη του και γενικά για την όλη πορεία της ζωής του, ("νους υγιής εν σώματι υγιεί"). Ο δε Γάλλος φιλόσοφος Marion λέγει:-

"Η σωματική τελειότητα ασφαρίζει την ηθική τελειότητα. Ουδέν το τυραννικότερον οργανισμού εξησθενωμένου... Εάν θέλετε να διαμορφώσετε άνθρωπον μεγαλόψυχον, ισχυράς βουλήσεως, τολμώντα μεγάλα έργα και υπομένοντα τραχείς μόχθους διαπλάσατε κυρίως και προ τούτου οργανισμόν ακμαίον, ισχυράς αντοχής, κάτοχον χαλυβδίνων μυών. Το σώμα λοιπόν και η ψυχή δεν διατελούν κεχωρισμένως αλλ' ευρίσκονται εις αδιάσπαστον συνοχήν δεχόμενα προς άλλα επίδρασιν¹¹".

Η σωματική υγεία και ευεξία γεμίζει τον άνθρωπο με ζωτικότητα, δημιουργική διάθεση και αισιοδοξία για τον αγώνα της ζωής. Ενώ η σωματική καχεξία του αφαιρεί κάθε διάθεση και δύναμη για εργασία, τον καθιστά δύστροπο και διστακτικό για κάθε ενέργεια και τον γεμίζει με απαισιοδοξία.

Για την επίδραση του σωματικού παράγοντα στην ψυχική εξέλιξη του ανθρώπου μας πείθουν οι διάφορες ψυχικές ανωμαλίες, οι οποίες προέρχονται από νοσήματα βαριάς μορφής, όπως ο τύφος, η διφθερίτιδα, η μηνιγγίτιδα, οι παθήσεις των αυτιών, της μύτης, των ενδοκρινών αδένων, κλπ.. Μπορούν να προκαλέσουν όχι μόνο σωματικές διαταραχές, αλλά να δημιουργήσουν ψυχικές ανωμαλίες, υστερία, νευροπάθεια, ελλιπή ανάπτυξη των πνευματικών λειτουργιών κ.ά..

Λόγω της μεγίστης σημασίας την οποία έχει σωματική ανάπτυξη στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου, οι γονείς ή οποιοιδήποτε ασκούν το έργο της αγωγής κατά την οποία ο οργανισμός αναπτύσσεται με γρήγορο ρυθμό και παρουσιάζει ευπάθεια στα διάφορα νοσήματα πρέπει να παρακολουθούν και να φροντίζουν τη σωματική ανάπτυξη και την υγεία του παιδιού.

Το μητρικό γάλα τους πρώτους μήνες είναι απαραίτητο, γιατί αποτελεί άριστη τροφή και αναντικατάστατη για το βρέφος. Η φύση έχει πλουτίσει το γάλα της μητέρας ώστε να περιέχει όλα τα συστατικά και στην ποσότητα που τα χρειάζεται το βρέφος.

Ο τεχνητός θηλασμός εκτός του ότι αποστερεί τη μητέρα από την ιδιαίτερη ικανοποίηση την οποία νιώθει όταν θηλάζει το παιδί της, αποστερεί και το παιδί από την θρεπτική αυτή τροφή και δημιουργεί σ' αυτό το συναίσθημα της ανασφάλειας, αβεβαιότητας το οποίο επιδρά δυσμενώς στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του, διότι είχε μάθει να εξαρτάται από την μητέρα του. Με τον θηλασμό δημιουργείται και αναπτύσσεται ένας σημαντικός δεσμός μεταξύ μητέρας και παιδιού.

Ο αποθηλασμός συστήνεται από τους ειδικούς να γίνεται μετά τον 8^{ον} ή 9^{ον} μήνα με μεγάλη προσοχή. Γιατί το παιδί ερμηνεύει τον πρόωρο και βίαιο αποθηλασμό ως άρνηση της μητέρας του να του συμπαρασταθεί στο δρόμο της ζωής του και αντιδρά με διάφορους τρόπους, όπως μελαγχολία, αρνείται να πάρει άλλη τροφή, κλπ.. Αλλά και από

¹¹ Τιμ. 88 b 5.

τη διατροφή γενικότερα δημιουργούνται ψυχικές ανωμαλίες στα παιδιά οι οποίες έχουν συνέπειες στην υγεία και το χαρακτήρα τους. Πολλές φορές οι μητέρες από υπερβολική αγάπη και ενδιαφέρον για το παιδί τους γίνονται τόσο ενοχλητικές σε θέματα φαγητού, ώστε να δημιουργούν στα παιδιά τους ψυχικές αντιδράσεις που τις εκδηλώνουν με κλάματα, στομαχικές διαταραχές, κλπ..

Γι' αυτό κάθε ανάρμοστη συμπεριφορά που προκαλεί κατάθλιψη στα παιδιά και σχετίζεται με τη διατροφή πρέπει να αποφεύγεται για την πρόληψη ψυχικών αντιδράσεων και ανωμαλιών.

Εκτός της διατροφής και άλλοι παράγοντες υποβοηθούν στη σωματική ανάπτυξη του παιδιού. Όπως αναφέραμε πιο πάνω η καθαριότητα, οι εμβολιασμοί, κλπ..

Για την υγεία του παιδιού επιβάλλεται η σταδιακή παρακολούθηση του παιδιού από τον παιδίατρο, ο οποίος θα παρακολουθεί αν η σωματική ανάπτυξη του παιδιού ακολουθεί τον κανονικό ρυθμό και θα δίνει τις κατάλληλες συμβουλές στους γονείς ως επίσης θα ανακαλύπτει τυχόν ασθένειες και θα τις καταπολεμεί.

3.2 Ψυχική εξέλιξη του παιδιού και μορφή της αγωγής

Η ψυχική ζωή του βρέφους βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση και περιμένει την επίδραση του περιβάλλοντος για να εκδηλωθεί και να εξελιχθεί. Υπάρχουν δηλαδή στο βρέφος διάφορες εσωτερικές παροθέσεις βιολογικής, κοινωνικής και πνευματικής υφής, που χαρακτηρίζουν την ψυχική υπόστασή του και οι οποίες σταδιακά και με την επίδραση του περιβάλλοντος εξελίσσονται και διαμορφώνουν την προσωπικότητα του.

Για να μπορέσουμε να καθορίσουμε τη μορφή της αγωγής σε σχέση με την ψυχική εξέλιξη του παιδιού, πρέπει να εξετάσουμε τα κυριότερα ψυχικά γνωρίσματα της προσχολικής ηλικίας.

Κύριο ψυχικό γνώρισμα της ηλικίας αυτής είναι η εσωτερική ώθηση προς κίνηση.

Το νεογέννητο κινεί τα μέλη του σώματός του, κραυγάζει, κλείνει τα βλέφαρά του στο φως και γενικά αν εξαιρέσουμε τις ώρες του ύπνου βρίσκεται σε διαρκή κίνηση.

Ο Πλάτων λέγει:-

"Το νέον άπαν τοις τε σώμασι και ταις φωναίς ησυχίαν άγειν ου δύνασθαι κινείσθαι δε αεί ζητείν και φθέγγεσθαι".

Αντίθετα, η αδράνεια και η νωθρότης που δεν είναι σύμφωνοι με την παιδική φύση οφείλονται σε ποικίλα αίτια, όπως σε σωματική αδυναμία, νευρική φύση, μυωπία, συναισθηματικούς τραυματισμούς κλπ. και συνεπώς μαρτυρούν διαταραχές στη σωματική και ψυχική υγεία του παιδιού. Γι' αυτό οι γονείς πρέπει να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την διάγνωση και καταπολέμηση της αιτίας που απειλεί την υγεία του παιδιού.

Με την κίνηση ασκούνται και αναπτύσσονται τα διάφορα όργανα και οι λειτουργίες του σώματος του παιδιού και προωθείται η εξέλιξη των ψυχικών του δεξιοτήτων.

Είναι δηλαδή η κίνηση απαραίτητος παράγοντας για τη σωματική και ψυχική εξέλιξη του ανθρώπου. Επομένως, η αγωγή πρέπει να διευκολύνει την κινητικότητα του παιδιού. Οι γονείς πρέπει να αφήνουν κατά διαστήματα ελεύθερο το παιδί να κινεί τα μέλη του σώματός του.

Τα διάφορα παιχνίδια στην ηλικία αυτή, εκτός από τα άλλα ευεργετικά αποτελέσματα, αποτελούν και μέσο μεγίστης σπουδαιότητας για την ικανοποίηση της κινητικής δεξιότητας του παιδιού.

Προκειμένου να καθορίσουμε τα άλλα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της παιδικής ψυχής, πρέπει να το εξετάσουμε από διανοητικής, συναισθηματικής και βουλητικής άποψης.

3.3 Διανοητικώς

Η διανοητική ανάπτυξη του παιδιού στα πρώτα δύο χρόνια της ζωής του δεν παρουσιάζει μεγάλη εξέλιξη, επικρατούν οι ορμές για τροφή, κίνηση, ύπνο.

Το παιδί λίγους μήνες μετά τη γέννησή του αρχίζει να αντιλαμβάνεται τις ιδιότητες των αντικειμένων, να κατανοεί τις απλές σχέσεις μεταξύ τους και να τις χρησιμοποιεί στους χειρισμούς του.

Αυτό δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη διανοητική ανάπτυξή του. Αρχίζει δηλαδή να αποκτά αντίληψη του κόσμου που τον περιβάλλει. Και προς το τέλος του πρώτου έτους αναγνωρίζει τα πρόσωπα της οικογένειάς του, τον πατέρα, τη μητέρα, τα αδέρφια, κλπ. έχει ακόμη αποκτήσει κάποια σχετική πείρα για το παρόν και δημιουργεί τις πρώτες συνήθειες της ζωής του.

Προς το τέλος του πρώτου έτους και τις αρχές του δευτέρου αρχίζει το παιδί να περπατά και να μιλά. Στην αρχή προσπαθεί να στηριχθεί στα πόδια του και να κάνει τα πρώτα βήματα. Στο διάστημα αυτό οι γονείς πρέπει να το παρακολουθούν και να το προσέχουν, διότι κάποιο κτύπημα ή αποτυχία μπορεί να το αποθαρρύνει.

Ο χρόνος του σταθερού βαδίσματος δεν είναι σε όλα τα παιδιά ο ίδιος, αλλά κυμαίνεται από παιδί σε παιδί. Γι' αυτό οι γονείς δεν πρέπει να πιέζουν τα παιδιά να βαδίζουν νωρίς. Μόνο του θα σταθεί και θα δοκιμάσει να περπατήσει κρατώντας πάνω σε διάφορα αντικείμενα.

Ας ενθαρρύνουμε λοιπόν τις προσπάθειες του χωρίς να δείχνουμε τις ανησυχίες και τους φόβους μας που μπορεί να του τις μεταδώσουμε.

Η ομιλία επίσης αποτελεί ακόμη ένα σημαντικό σταθμό στη ψυχική εξέλιξη του παιδιού γιατί αφυπνίζει και καλλιεργεί τις διανοητικές λειτουργίες και γενικά ολόκληρη την ψυχική του ζωή.

"Διά της εμφανίσεως και εξελίξεως του προφορικού λόγου ευρύνεται ο πνευματικός ορίζων του παιδιού και δημιουργούνται νέαι πηγαί γνώσεως, διότι μεταξύ διανοήσεως και γλώσσης υπάρχει σχέσις στενή¹²".

Η αγωγή κατά τα δύο πρώτα χρόνια εκτός της φροντίδας την οποία έχει για τη σωματική ανάπτυξη του παιδιού, οφείλει να επιδρά και στη διανοητική και γενικά στην ψυχική εξέλιξή του. Από τους πρώτους μήνες της ζωής του το παιδί πρέπει να ασκηθεί στην απόκτηση καλών συνηθειών, π.χ. να τρώει, να κοιμάται στην καθορισμένη ώρα και να μάθει να διατηρείται καθαρό αργότερα.

Μεγάλη σημασία πρέπει να δώσουν οι γονείς στην εξέλιξη της γλώσσας του παιδιού. Οφείλουν να ασκούν τα παιδιά στην προφορά περισσοτέρων φθόγγων, συμπλεγμάτων και αργότερα λέξεων. Η προφορά των διαφόρων λέξεων από μέρους των γονιών πρέπει να είναι η σωστή, γιατί διαφορετικά εμποδίζεται η ομαλή εξέλιξη της γλώσσας.

Ακόμη πολλοί γονείς από υπερβολικό ενδιαφέρον για τα παιδιά τους, προτού αυτά μάθουν τη μητρική τους γλώσσα, τα στέλλουν να μάθουν ξένες γλώσσες όπως Αγγλικά, Γαλλικά, κλπ.. Αυτό εμποδίζει την εκμάθηση της δικής τους γλώσσας.

Ειδικοί επιστήμονες μετά από πολλές έρευνες και παρατηρήσεις κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η εκμάθηση ξένων γλωσσών πρέπει να έρχεται μετά από την εκμάθηση της μητρικής γλώσσας γύρω στο 10^ο έτος της ηλικίας του.

Σημαντικό σταθμό στη διανοητική και γενικά στη ψυχική εξέλιξη του παιδιού σημειώνει η νηπιακή ηλικία, η οποία αρχίζει από το 3^ο έως το 5^ο έτος της ηλικίας του.

Η ορμή για γνώση διαποτίζει ολόκληρο το είναι του νηπίου. Αναζητεί λαίμαργα πνευματική τροφή και ό,τι πέσει στην αντίληψή του αρχίζει να το περιεργάζεται, θα το ψηλαφίσει δηλαδή, θα το βάλει στο στόμα του, θα το ρίξει κάτω για να ακούσει τον ήχο

¹² Νικ. Εξαρχοπούλου "Ψυχολογία του παιδός", Τόμος Α, σελίς 163.

Όταν παίζει μόνο του

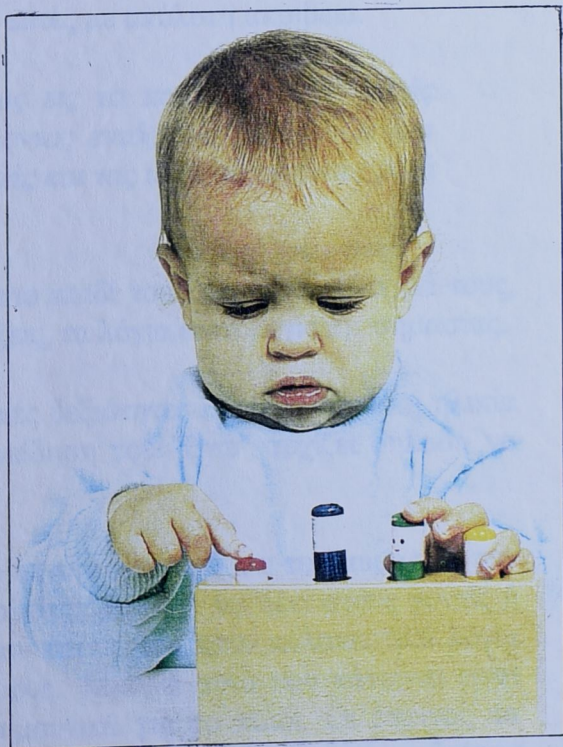
Χρώματα και σχήματα, ιδίως όταν κινούνται, τραβούν ενστικτωδώς την προσοχή του παιδιού.

Ακόμη κι ο χτύπος του ρολογιού μπορεί να είναι σύντροφος στο παιχνίδι.

Η εξερεύνηση
των αντικειμένων

Γιατί να το
αποσπάτε, όταν
είναι
απορροφημένο
με τα παιχνίδια
του;

Θυμάται και
λύνει τα πρώτα
προβλήματα

Κατά την νηπιακή ηλικία και μέχρι το 7^{ον} έτος της ηλικίας του το παιδί διακατέχεται από εγωκεντρισμό. Είναι δηλαδή ανίκανο να εξέλθει από τον εαυτό του και να εισέλθει στη θέση του άλλου και να αντιληφθεί τις επιθυμίες και διαθέσεις του. Η εγωκεντρική αυτή τάση δεν πρέπει να μας ανησυχεί γιατί όπως αναφέραμε δεν επεκτείνεται και πολύ σημαντικά για τη διανοητική και κοινωνική πρόοδο του παιδιού της προσχολικής ηλικίας.

Ο Guy Jacquin λέγει:-

"Το παιδί που βρίσκεται στο στάδιο του εγωκεντρισμού, διοργανώνει σιγά - σιγά τις γνώσεις του, οικοδομεί κατασκευές, οικοδομεί ένα σύστημα κατανόησης του κόσμου... Ο εγωκεντρισμός επίσης είναι μία κοινωνική πρόοδος... Ανακαλύπτει τα άτομα, του αρέσει να πλησιάζει τα άλλα παιδιά, προσχεδιάζει τις πρώτες ανταλλαγές συνομιλίας ή αλληλοβοήθειας. Αυτές οι συναλλαγές όμως είναι ακόμα απομεμονωμένες και απέχουν πολύ από τη σταθερή συνεργασία. Διοργανώνει τον κοινωνικό κόσμο και τις κοινωνικές του στάσεις γύρω από τα προσωπικά του ενδιαφέροντα, όπως κάνει και για τον υλικό κόσμο¹⁴".

Με αυτά δεν θέλουμε να πούμε ότι η αγωγή πρέπει να μείνει αμέτοχη προς την τάση αυτή του παιδιού, αντίθετα έχει χρέος να διευκολύνει και να εξουδετερώνει τις ατέλειες της σκέψης του, με τους εξής τρόπους:-

α. Με την ανατροφή του παιδιού με τα άλλα παιδιά. Ανατρεφόμενο το παιδί μαζί με τα άλλα παιδιά, αντιμετωπίζει τη θέλησή τους, την καλοσύνη, την κακία, το πείσμα και τις ανάγκες τους και αντιλαμβάνεται τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, αποκτά δηλαδή συνείδηση των καθηκόντων και δικαιωμάτων του έναντι των άλλων ανθρώπων και σιγά - σιγά υποχωρεί ο εγωκεντρισμός και παίρνει την θέση του ο αλτρουισμός και η αντικειμενικότητα.

β. Με την επικοινωνία του παιδιού με τα διάφορα αντικείμενα της φύσης, φυτά, ζώα, κλπ.. Με τον τρόπο αυτό το παιδί εισέρχεται στον κόσμο των πραγμάτων, ανακαλύπτει τις μεταξύ των σχέσεις και βαθμιδόν υποχωρεί ο εγωκεντρισμός, η σκέψη του πλουτίζεται και παίρνει χαρακτήρα αντικειμενικό.

Η ψυχική λειτουργία, η οποία κυριαρχεί των άλλων λειτουργιών και που τροφοδοτεί αυτές, είναι η φαντασία. Το παιδί της νηπιακής ηλικίας είναι γεμάτο φαντασία, η οποία συμβάλλει στο να εμψυχώνει το παιδί διάφορα αντικείμενα. Δεν μπορεί να διακρίνει τον φανταστικό από τον πραγματικό κόσμο, αντιλαμβάνεται τα διάφορα αντικείμενα όχι όπως είναι στην πραγματικότητα, αλλά όπως επιθυμεί το ίδιο να είναι.

Το παιδί με τη φαντασία του μεγαλοποιεί πράγματα και γεγονότα και πλάθει διάφορα ακούσια ψέματα, τα οποία δεν πρέπει να μας ανησυχούν γιατί θα παρέλθουν με την ηλικία.

¹⁴ Guy Jacquin "Βασικές γραμμές από την ψυχολογία του παιδιού". Μετάφραση Ελένης Ολιβιέρη, έκδοσης 1953, σελίς 58.

"Το παιδί πρέπει να τρέφεται ψυχικά με δημιουργήματα της φαντασίας, διά των οποίων εξελίσσονται αι διανοητικά δεξιότητες και η βούληση και καλλιεργείται ο κοινωνικός χαρακτήρ αυτού"¹⁵.

3.4 Συναισθηματικώς

Η συναισθηματική ζωή του παιδιού ασκεί τεράστια επίδραση στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Η όλη πορεία της ζωής του εξαρτάται από την ομαλή εξέλιξη του συναισθηματικού του κόσμου. Η υγιής συναισθηματική ζωή του παιδιού το διαμορφώνει σε μια ικανή προσωπικότητα να αγωνισθεί για την ατομική του τελειότητα και την κοινωνική του ευημερία. Ενώ, αντίθετα, οι συναισθηματικές ανωμαλίες δημιουργούν ψυχικές διαταραχές, οι οποίες συγκλονίζουν όλη την ζωή του παιδιού.

Η συναισθηματική ζωή του παιδιού αρχίζει και από τότε που είναι ακόμη έμβρυο. Ένα δυσάρεστο π.χ. συναίσθημα της εγκύου επηρεάζει το έμβρυο και γεννά σ' αυτό το ανάλογο συναίσθημα ή όταν δεν τρέφεται καλά αισθάνεται λύπη, κλπ..

Ο Νικόλαος Μελανίτης λέγει:-

"Ούτως αι κινήσεις τας οποίας κάμνει εντός της κοιλιάς της μητρός του κατά την τελευταίαν περίοδο του εν αυτή βίου του ... είναι συναισθηματικής φύσεως. Όχι δε μόνον κινήσεις κάμνει το έμβρυο, αλλά κλαίει ενίοτε, όπως έχει εξακριβωθεί όταν η ζωή της μητρός του είναι τοιαύτη, ώστε να προκαλεί εις αυτό κακή θρέψιν, κλπ."¹⁶

Η συναισθηματική ζωή του παιδιού είναι φανερή μετά τη γέννηση του. Τα πρώτα του συναισθήματα είναι πείνας, δίψας, ανάγκη για ύπνο, κρύο, κλπ. αργότερα εμφανίζονται τα συναισθήματα που έχουν σχέση με την αγάπη, το μίσος, την οργή, τον φόβο, την δειλία, τη ζηλοτυπία και της ντροπής.

Στην νηπιακή ηλικία η ψυχή του παιδιού κυριαρχείται από μια ισχυρή τάση εγωισμού. Δεν θα ήταν υπερβολή αν πούμε πως το παιδί είναι ένας μεγάλος εγωιστής και πως ρυθμίζει όλες τους τις σχέσεις με πρόσωπα και πράγματα, με μοναδική βάση το "εγώ" του. Αγαπά μόνον όταν έχει κάποιο όφελος.

Το συμπαθητικό του συναίσθημα δεν έχει ακόμη εμφανισθεί. Δεν νιώθει καμιά συγκίνηση μπροστά στο ωραίο ή το άσχημο. Οι γονείς όμως δεν πρέπει να ανησυχούν για τη φαινομενική "κακία" προς τους άλλους ή την "αναισθησία" προς το ωραίο. Είναι κάτι παροδικό της ηλικίας του παιδιού.

Γενικά τα συναισθήματα του παιδιού τα χαρακτηρίζει η ευκολία, η ζωηρότητα και η αστάθεια.

¹⁵ Ίδε: α. Κων. Δημητροπούλου "Εξελικτική ψυχολογία", έκδοση 1951, σελίς 146 κ.ε. και β. Νικ. Εξαρχοπούλου "Ψυχολογία του παιδός", Τόμος Α, σελίς 375, έκδοση 1955.

¹⁶ "Η συναισθηματική ζωή του παιδός και η εξέλιξής αυτής", Ν. Μελανίτου, έκδοση 1950, σελίς 18.

Καθήκον των γονιών είναι να φροντίζουν να δημιουργούν ένα ευχάριστο περιβάλλον γύρω από το παιδί μέσα στο οποίο θα κυριαρχεί η ηρεμία, η αισιοδοξία, η χαρά και η αληθινή αγάπη χωρίς βέβαια να φθάνουν στις ακρότητες. Μακριά από υπερβολική φροντίδα, παθολογική αγάπη, αλόγιστη ικανοποίηση επιθυμιών όπως και μακριά από σκληρότητες, παράλογους περιορισμούς και στέρσεις.

Δεν θα επεκταθούμε πιο πολύ στη συναισθηματική ζωή του παιδιού, θα αναφερθούμε με συντομία στις κυριότερες συγκινήσεις του παιδιού, το φόβο, την οργή και τη ζηλοτυπία.

α. Ο φόβος

Είναι αλήθεια ότι ορισμένες εκδηλώσεις των παιδιών ενώ σε μας φαίνονται απλές και ασήμαντες στα παιδιά είναι ουσιώδεις, βασικές και ρυθμίζουν πολλές φορές την ψυχική τους ισορροπία.

Μια από τις εκδηλώσεις αυτές είναι και ο φόβος. Είναι μια δυσάρεστη ισχυρή συγκίνηση την οποία συναντούμε σε όλες τις ηλικίες και που προέρχεται από κάποιο κίνδυνο που μας απειλεί και πολλές φορές θέτει σε κίνδυνο την σωματική και ψυχική μας υγεία.

Υπάρχει διαφορά στα πράγματα τα οποία προκαλούν τον φόβο στις διάφορες ηλικίες. Τα μεγάλα παιδιά και οι ενήλικες φοβούνται πράγματα που απειλούν την ζωή, την υγεία, την τιμή, κλπ., τα μικρά παιδιά φοβούνται κάτι νέο, κάτι άγνωστο, ασύνηθες, χωρίς να γνωρίζουν αν είναι επικίνδυνο.

Άσχετο αν ο κίνδυνος είναι πραγματικός ή φανταστικός, το παιδί φοβάται, αισθάνεται δηλαδή κάτι να του πιέζει την ψυχή, να του αναστατώνει ολόκληρο το ψυχικό του κόσμο και να το σπρώχνει να ξεφύγει τα δεσμά του φόβου.

Έχουμε δύο είδη φόβου. **α. τον ενστικτώδη και β. τον φόβο από τις παραστάσεις.** Ο πρώτος έχει ως ελατήριο το ένστικτο, δηλαδή φοβούμεθα χωρίς να γνωρίζουμε σαφώς το κακό ή τον κίνδυνο που μας απειλεί π.χ. ένας απότομος κρότος, ή μία αιφνίδια λάμψη δημιουργούν τον ενστικτώδη φόβο. Ο δεύτερος δημιουργείται από τις διάφορες εμπειρίες της ζωής μας.

Ο φόβος αρχίζει από την απλή ανησυχία, την αναμονή, την αδυναμία, για να φθάσει ως τον τρόμο, την αγωνία, την φρίκη και κατάπληξη.

Η αρμονική και στοργική οικογενειακή και κοινωνική ατμόσφαιρα καλλιεργεί στα μικρά παιδιά και στους μεγάλους ακόμη το συναίσθημα της ασφάλειας και αφαιρεί από αυτά το φόβο, γι' αυτό και η εχθρική στάση της οικογένειας και της κοινωνίας απέναντι στα μικρά παιδιά γεννά ανασφάλεια και φόβο.

Η αυστηρή και πολύ επιεικής ανατροφή των παιδιών τους αφαιρεί την αυτοπεποίθηση και το θάρρος για τη ζωή και τους καλλιεργεί την αμφιβολία και το φόβο.

Ιδιαίτερα ο φόβος δημιουργείται με τη μέθοδο του εκφοβισμού. Πολλές φορές οι μεγαλύτεροι και κυρίως οι γονείς για να επιβάλουν τη θέλησή τους ή και να καθοδηγήσουν τα παιδιά, τους μεταχειρίζονται εκφοβιστικές φράσεις όπως έρχεται ο μπαμπούλας, ή αν δεν ησυχάσεις θα φωνάξω τον αστυφύλακα, κ.ά.. Με αυτά όλα μπορούν να πετύχουν αυτό που θέλουν, αλλά δημιουργούν ψυχικές πληγές, οι οποίες συνοδεύουν ολόκληρη τη ζωή του παιδιού.

Φόβοι γεννώνται επίσης στην ψυχή του παιδιού και από τα διάφορα θεάματα (τηλεόραση, κινηματογράφος, κλπ.) και από διάφορες διηγήσεις που περιέχουν υπερφυσικές και τερατώδεις μορφές, δράκοντες, βρικόλακες, κ.ά..

Η επίδραση των θεαμάτων και διηγήσεων τέτοιου είδους είναι ολέθρια πάνω στην σωματική και ψυχική υγεία των μικρών παιδιών. Προκαλούν κλονισμό και διαταραχές στο σώμα και νευρικό σύστημα των παιδιών, τα οποία γίνονται ψεύτες, υποκριτές, δειλοί, στερημένοι θάρρους και ενεργητικότητας και με συναίσθημα κατωτερότητας. Ο ύπνος των παιδιών που έχουν φοβηθεί διακόπτεται από εφιαλτικά όνειρα και συνοδεύεται με κλάματα και κραυγές.

Ο Stern λέγει:-

"Ότι ουδεμία άλλη εξωτερική επίδραση πικραίνει τοσούτον, τα πρώτα έτη τον βίον του παιδός, όσον οι συνήθεις εκφοβισμοί και αι απειλαί των οικείων και διδασκάλων".

Αφού λοιπόν, ο φόβος είναι τόσο επιβλαβής στο άνθρωπο και συνταράσσει τόσο ισχυρά την παιδική ψυχή, είναι χρέος όλων μας και κυρίως των γονιών να αποφεύγουν τους εκφοβισμούς και κάθε ανάρμοστη συμπεριφορά, η οποία δημιουργεί φόβους στα παιδιά και να προσπαθούν να θεραπεύσουν τη γεμάτη από φόβους ψυχή των παιδιών. Γεμίστε την ψυχή των παιδιών σας με θάρρος, ψυχραιμία, ασφάλεια, σιγουριά και κάντε τους να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση.

Ας φροντίσουμε να εξασφαλίσουμε ένα ψυχικό περιβάλλον για τα παιδιά μας, υγιές, χωρίς νευρικές εκδηλώσεις και ψυχικές ανωμαλίες. Έτσι θα μπορέσουν να ζήσουν χωρίς φόβο, αγωνία και θλίψη.

β. Η οργή

Η οργή είναι μια βίαιη νευρική κρίση κατά την οποίαν το άτομο ξεσπά σε κραυγές και βίαιες ενέργειες προκειμένου να αντιμετωπίσει, δυσaréσκεια, βλάβη ή οτιδήποτε που προσβάλλει την ατομική και οικογενειακή του ζωή.

Εκρήξεις οργής παρατηρούνται σε όλες τις ηλικίες. Θα περιοριστούμε μόνο στη προσχολική ηλικία. Ο εξοργισμός είναι συνηθισμένο φαινόμενο στην προσχολική ηλικία, γιατί η ζωή του παιδιού λόγω της σωματικής και ψυχικής του αδυναμίας, είναι μια πορεία με πολλά εμπόδια, τα οποία με τις φωνές, τα κλάματα και άλλες βίαιες πράξεις προσπαθεί να τα ξεπεράσει και να φέρει σε πέρας τις επιδιώξεις και να ικανοποιήσει τις επιθυμίες του.

Όταν το παιδί έχει κρίση οργής, το πρώτο που πρέπει να κάνετε είναι να διατηρήσετε την ηρεμία σας.

Η οργή

Όταν το παιδί πειάει το παιχνίδι του μακριά και με θυμό, είναι σαν να λέει στη μητέρα «Εδώ είμαι, με ξέχασες;».

Το παιδί δεν χρειάζεται μόνο παιχνίδια, αλλά και εκδηλώσεις στοργής που το κάνουν να νιώθει ότι αγαπιέται και το βοηθούν στο δύσκολο δρόμο προς την αυτοδυναμία.

Οι λόγοι που προκαλούν οργή στο παιδί πρέπει να αναζητηθούν μέσα στο οικογενειακό του περιβάλλον. Οι πιο συνηθισμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες εξοργίζεται το παιδί, είναι όταν του παίρνουν κάτι της αρεσκείας του ή ματαιώνουν τις πράξεις του ή δεν ικανοποιούν τις επιθυμίες ή ακόμη όταν έχει αποτυχίες στα παιχνίδια του. Στις περιπτώσεις αυτές, επειδή το παιδί δεν μπορεί να επιβληθεί με άλλα μέσα, προβάλλει την οργή. Κραυγάζει λοιπόν, κλαίει, κυλιέται στο πάτωμα, κτυπά χέρια, πόδια, το πρόσωπο του μελανιάζει και συνήθως οι γονείς σ' αυτές τις περιπτώσεις υποχωρούν και κάνουν τις επιθυμίες του, πράγμα το οποίο δεν είναι σωστό.

Όταν το παιδί οργίζεται συχνά, τότε το νευρικό του σύστημα εξασθενεί, η συναισθηματική ζωή του διαταράσσεται και γενικά η ομαλή εξέλιξη της προσωπικότητάς του εμποδίζεται με κίνδυνο να διαμορφωθεί σε άτομο υπερευαίσθητο, πείσμων, αγχώδη και υστερικό πολλές φορές.

Γι' αυτό, για να διαμορφώσουμε παιδιά με ισορροπημένη προσωπικότητα και ικανά να αγωνισθούν στη ζωή, πρέπει να τα ανατρέφουμε σε περιβάλλον στο οποίο να επικρατεί ευδιαθεσία, η γαλήνη, η χαρά και η σοβαρότητα. Οι γονείς πρέπει να είναι πρότυπα πραότητας και καλοσύνης για τα παιδιά τους. Ακόμη να αποφεύγουν άστοχες επεμβάσεις στη ζωή του παιδιού και να μην τα εξοργίζουν.

Όταν το παιδί έχει κρίση οργής, το πρώτο που πρέπει να κάνετε είναι να διατηρήσετε την ηρεμία σας. Ας μην ξεχνάτε ότι αυτά τα ξεσπάσματα στερούνται πραγματικής πρόθεσης και ότι το παιδί είναι το πρώτο που φοβάται τις αντιδράσεις του. Και πράγματι αμέσως μετά την κρίση φοβάται ότι το βίαιο ξέσπασμά του έχει βλάψει εκείνο που είναι αγαπητός, ιδίως τη μητέρα του και η ιδέα και μόνο το αναστατώνει.

γ. Η ζηλοτυπία

Μία άλλη δυσάρεστη συγκίνηση που βασανίζει τον άνθρωπο και του στερεί κάθε ευτυχία και χαρά είναι η ζήλια.

Παρατηρείται σε όλες τις ηλικίες και σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Είναι αγκάθι πραγματικό της ψυχής του ανθρώπου που διαταράσσει την ψυχική ηρεμία και οδηγεί στην γελοιοποίηση αλλά και στην καταστροφή. Τον οδηγεί δηλαδή στην απαισιοδοξία, το ψεύδος, τη συκοφαντία, το φθόνο, το μίσος για να καταλήξει πολλές φορές ακόμη και σ' αυτό το έγκλημα. Αντιλαμβάνεται κανείς πόσο δυσμενή επίδραση ασκεί στη διάπλαση της προσωπικότητας του ανθρώπου και στις σχέσεις του με τους άλλους.

Το συναίσθημα αυτό αρχίζει από την παιδική ηλικία. Η παιδική ζήλια εμφανίζεται πολύ νωρίς από τις αρχές του 2^{ου} έτους και στρέφεται στην προσχολική ηλικία κυρίως προς τα πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος και κυρίως στα αδέρφια.

Οι γονείς έχουν χρέος να διαγνώσουν αμέσως τις τάσεις ζηλοτυπίας στα παιδιά τους και με κάθε προσπάθεια να τις θεραπεύσουν.

Το παιδί όπως αναφέραμε και στο κεφάλαιο περί "Αγάπης" έχει ανάγκη να ζει μέσα σε ατμόσφαιρα που να κυριαρχεί η στοργή. Αν είναι δυνατό όλο και περισσότερο να το αγαπούν και κανένας να μη στέκεται εμπόδιο στην αγάπη του. Αν κανένας τολμήσει να ζητήσει μέρος από την αγάπη του, τότε θα αρχίσει να τον μισεί και να του εναντιώνεται. Οργίζεται, θυμώνει με τον κλέφτη της αγάπης του. Και έτσι γεννιέται η ζήλια στο παιδί.

Το παιδί όσο είναι μόνο του, απολαμβάνει όλη τη στοργή και τη φροντίδα των γονιών του. Όλοι στο σπίτι παίζουν, γελούν, περνούν την ώρα τους μαζί του. Μόλις όμως γεννηθεί το αδελφάκι του, το οποίο φυσικό είναι να έχει περισσότερη ανάγκη φροντίδας από τους γονείς του, τότε γεννιέται μέσα του η ζήλια. Φαντάζεται ότι έπαψαν να το αγαπούν ή το αγαπούν λιγότερο και πως μοιράζεται την πλούσια αγάπη που του είχαν με κάποιο άλλο εντελώς απρόσκλητο.

Το συναίσθημα του αυτό το παιδί το εκδηλώνει με ποικίλους τρόπους. Αρχίζει να φέρεται εχθρικά προς το νέο αδελφάκι του. φωνάζει, κλαίει, δυστροπεί όταν το περιποιούνται και δεν διστάζει να του επιτεθεί. Ακόμη και με καμουφλαρισμένες εκδηλώσεις συμπάθειας, σφίγγει επικίνδυνα το μωρό, το πιέζει και κρυφά - κρυφά το ενοχλεί μέχρις ότου αυτό βάλει τα κλάματα. Γίνεται επιθετικό, κλείνεται στον εαυτό του, χάνει τη διάθεσή του, αρνείται να φάει, πέφτει σε μελαγχολία και ζει εσωτερικά το δράμα της χαμένης αγάπης και ανασφάλειας.

Πολλές φορές για να το προσέξουν μιμείται το μωρό, ξαναγυρίζει στην περασμένη του βρεφική ηλικία. Πιπιλίζει τα δάκτυλά του, λερώνεται όπως το μωρό, αρνείται να φάει μόνο του, κλπ..

Το παιδί που ζηλεύει είτε εκδηλώνεται ενεργητικά (επιθετικότητα) είτε αρνητικά (μελαγχολία) ζει μια πραγματική δυστυχία που αναστέλλει την ομαλή σωματική και πνευματική του ανάπτυξη.

Η ζήλια παρουσιάζεται πιο έντονη στο παιδί που είναι μεγαλύτερο από το γεννημένο αδελφάκι του κατά 2 έως 4 χρόνια, γιατί το παιδί έχει ανάγκη ακόμη της φροντίδας και περιποίησης των γονιών του και είναι στενά δεμένο με τη μητέρα του. Παράλληλα νιώθει έντονα την ανάγκη να το προσέχουν και συνεπώς το μοίρασμα της αγάπης το στενοχωρεί και του προκαλεί ζήλια. Στην πιο μικρή ηλικία 1 έως 2 χρόνων απολαμβάνει τις ίδιες περιποιήσεις με το άλλο του αδελφάκι και έτσι δεν ζηλεύει. Στην πιο μεγάλη ηλικία, όταν ξεπερνά τα 4 χρόνια, η ζήλια δεν είναι τόσο έντονη, γιατί το παιδί αποκτά κάποια ανεξαρτησία.

Άλλη αιτία ζήλιας είναι και η άδικη συμπεριφορά των γονιών προς τα παιδιά.

Πολλοί γονείς, όταν ένα παιδί τους π.χ. είναι προικισμένο με σωματικά και ψυχικά χαρίσματα ευφυΐα, ομορφιά, κλπ. ή είναι αγόρι ή πέρασε κάποια αρρώστια, δείχνουν συμπάθεια σ' αυτό και την εκφράζουν με διάφορα κολακευτικά λόγια. Όταν όμως το παιδί τους πάσχει από κάποια σωματική ή ψυχική αναπηρία, πολλοί γονείς το υποτιμούν και εκφράζουν τη δυσαρέσκεια τους.

Η ανάρμοστη αυτή συμπεριφορά δημιουργεί αντίδραση στα αδικούμενα και υποτιμώμενα παιδιά και γίνεται αιτία να γεννηθεί και να εκδηλωθεί η ζήλια ή έχθρα και το μίσος. Γίνονται απαισιόδοξα και η απαισιοδοξία καμιά φορά μπορεί να τα οδηγήσει και στην αυτοκτονία.

Σαν γονείς πρέπει να είστε δίκαιοι απέναντι στα παιδιά σας και κυρίως αμερόληπτοι, για να κατοχυρώσετε το κύρος σας και να αποφύγετε την διχόνοια και την ζήλια μεταξύ τους.

Όταν τα παιδιά σας έχουν να λύσουν κάποιο ζήτημα που αφορά τις σχέσεις τους, αφήστε τα μόνα τους να βρουν λύση. Πολλές φορές η δική σας επέμβαση δημιουργεί την εντύπωση στο αδικούμενο πως προτιμάτε και αγαπάτε περισσότερο το άλλο. Από εκεί ξεκινά η ζήλια. Με τον τρόπο αυτό δηλαδή να αφήνετε μόνα τους τα παιδιά να λύσουν τις διαφορές τους χωρίς να επεμβαίνετε, τους δίνετε ένα καλό μάθημα. Τα συνηθίζετε να αγωνίζονται μόνα τους για τη λύση των προβλημάτων τους, πράγμα που θα τους ωφελήσει αφάνταστα στην κατοπινή τους ζωή.

Αποφύγετε να συγκρίνετε το παιδί σας με τον αδελφό ή με κάποιο άλλο. Με την σύγκριση ποτέ δεν θα πετύχετε να αποκτήσει το παιδί σας τις αρετές και τις ικανότητες του άλλου, αντίθετα θα του δημιουργήσετε τη ζήλια και το μίσος για το παιδί με το οποίο το συγκρίνετε.

Η ζήλια φουντώνει πιο πολύ ανάμεσα στα αδέρφια του ιδίου φύλου, γιατί έχουν τα ίδια ενδιαφέροντα. Γι' αυτό οι γονείς πρέπει να προσέχουν στα δώρα, στις συμβουλές, στις επιπλήξεις που θα κάνουν, γιατί το ένα παρακολουθεί άγρυπνα ό,τι λέγεται ή γίνεται για το άλλο.

Ενώ τα παιδιά του διαφορετικού φύλου έχουν διαφορετικά ενδιαφέροντα, π.χ. η όμορφη κούκλα που χαρίσανε στην αδελφή του, δεν έκανε τον αδελφό να ζηλέψει τόσο όσο το τραινάκι π.χ. που χαρίσανε στο μικρό του αδελφό.

Όταν το παιδί εκδηλώνει ζηλοτυπία τότε η συμπεριφορά μας πρέπει να είναι πολύ προσεκτική. Δεν χρειάζεται επιπλήξεις, χλευασμοί ή τιμωρίες για την καταπολέμηση της ζήλιας. Φτάνει που ζει το εσωτερικό του δράμα.

Οι τιμωρίες όχι μόνον δεν θα βελτιώσουν τη στάση του, αλλά συγχρόνως θα πιάσουν και θα αυξήσουν το μίσος και την οργή του. Προσπαθήστε με την καλοσύνη, την αγάπη και τις συμβουλές να αποκαταστήσετε στην ψυχή του, το χαμένο αίσθημα της αγάπης και της ασφάλειας προσέχοντάς το.

3.5 Βουλευτικώς

Η προσχολική ηλικία είναι η ηλικία που εμφανίζεται η βούληση σαν συνειδητός ρυθμιστής της συμπεριφοράς των εσωτερικών και εξωτερικών ενεργειών του παιδιού. Οι ορμές αποτελούν την κατώτατη βαθμίδα της βουλευτικής ενέργειας του παιδιού. Ο θηλασμός π.χ. είναι μια βουλευτική ενστικτώδης ενέργεια του παιδιού.

Το παιδί λίγους μήνες μετά τη γέννησή του εμφανίζει στοιχειώδη ατομική θέληση. Εκδηλώνει επιθυμίες για ορισμένα πράγματα και επιζητεί μάλιστα την ικανοποίησή τους.

Από τον 2^{ον} ή το πολύ από το 3^{ον} έτος εμφανίζονται οι πρώτες απόπειρες χειραφέτησής του, χωρίς "ισχυρό βουλευτικό εγώ", τις οποίες εκδηλώνει με αρνήσεις, πείσματα και ιδιοτροπίες.

Το παιδί σ' αυτή την ηλικία περνά μια κρίση, θέλει να σπάσει τα δεσμά των γονιών του, να απομακρυνθεί από την κηδεμονία τους, να κινείται και να δρα ελεύθερο. Γι' αυτό όταν οι μεγαλύτεροι επεμβαίνουν στις ενέργειές του ή προσπαθούν να το συμβουλέψουν, αντιδρά με αρνητικό τρόπο π.χ. αν το εμποδίσουν από το παιγνίδι του ή από κάποια απασχόλησή του ή του πάρουν κάποιο δικό του αντικείμενο, αντιδρά σκληρά.

Η ηλικία αυτή έχει χαρακτηριστεί από τους ψυχολόγους ως η "ηλικία του πείσματος", γιατί το παιδί είναι γεμάτο πείσματα, αρνήσεις και ιδιοτροπίες.

Μετά όμως το 4ον και στο τέλος του 5^{ου} έτους το παιδί αποβάλλει σιγά - σιγά τις ιδιοτροπίες και τα πείσματα, δέχεται τις συμβουλές των μεγαλύτερων και συμμορφώνεται με την θέλησή του στις απαιτήσεις.

"Είναι δηλαδή ήσυχος και εκπαιθές νήπιο του οποίου τας ενέργειας και πράξεις χαρακτηρίζει πλέον η σκοπομότης, ήτις φυσικά δεν απορρέει εξ ιδίας σκέψεως, αλλά στηρίζεται εις την σκέψιν του περιβάλλοντος. Αι συνήθειαι, αι συμβουλαί και γενικώς οι επιδράσεις του οικογενειακού του περιβάλλοντος προσδιορίζουν την σκοπιμότητα των βουλευτικών ενεργειών¹⁷".

Σκοπός λοιπόν της αγωγής είναι να φτιάξει προσωπικότητα με ισχυρά θέληση, η οποία να μην κάμπτεται στις αντιξοότητες της ζωής, αλλά να αγωνίζεται με θάρρος και αισιοδοξία και να τις ξεπερνά.

Από τη σωστή ή μη εξέλιξη της βουλευτικής ενεργητικότητας του παιδιού, εξαρτάται κατά κύριο λόγο η επιτυχία ή η αποτυχία του στη ζωή. Άτομα τα οποία στερούνται βουλευτικής δύναμης είναι ανίκανα να αγωνισθούν στον κοινωνικό βίο και να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της ζωής.

¹⁷ Ίδε Κ. Ι. Δημητροπούλου "Εξελικτική Ψυχολογία", Έκδοση 1951, σελίς 154.

Ο Schiller λέγει:-

"Κάμνει τον άνθρωπο μέγαν ή μικρόν η βούλησής του".

Λόγω λοιπόν της μεγάλης σημασίας που έχει η βουλευτική ενεργητικότητα για την ατομική και κοινωνική ζωή του παιδιού, η αγωγή πρέπει από τα πρώτα βήματα της ζωής του παιδιού να θέσει ισχυρά θεμέλια για την ανάπτυξη του, σε προσωπικότητα με ισχυρή βούληση και στραμμένη προς την ηθική.

Πρώτον μέλημα της αγωγής είναι να κάμει το παιδί της προσχολικής ηλικίας να αποκτήσει θάρρος για τη ζωή και να του καλλιεργήσει το αγωνιστικό πνεύμα, γιατί η ζωή είναι σκληρή και γεμάτη αντιξοότητες, οι οποίες προξενούν θλίψεις και οδηγούν πολλές φορές τα παιδιά σε απογοητεύσεις.

Το πρώτο δώρο που προσφέρει η ζωή στο παιδί είναι ο πόνος και η απογοήτευση. Έργο λοιπόν της αγωγής είναι όχι να προφυλάξει το παιδί από τον πόνο, με τις πολλές φροντίδες και περιποιήσεις, γιατί ο πόνος είναι συνυφασμένος με τη ζωή, αλλά να καλλιεργήσει σ' αυτό το θάρρος και την αγωνιστική διάθεση για τη ζωή. Να το κάνει ικανό να μην λυπάται και να μην απογοητεύεται από τις δυσκολίες της ζωής. Να το γεμίσει με αισιοδοξία και αγωνιστική διάθεση, ώστε να ξεπερνά τον πόνο και να μπορεί να χαίρεται τη ζωή.

Βέβαια δεν υποστηρίζουμε ότι η αγωγή πρέπει να αφήνει ελεύθερο το παιδί να αντιμετωπίζει μόνο του τις δυσκολίες της ζωής, γιατί αυτό θα ήταν παράλογο και επικίνδυνο, αλλά να του καλλιεργήσει ισχυρή βουλευτική ενεργητικότητα.

Διά της αναστροφής του παιδιού, με τα προβλήματα της ζωής και τις δυσκολίες που παρουσιάζουν αυτά, καλλιεργείται η ευθύνη, σφυρηλατείται ο χαρακτήρας του παιδιού και οπλίζεται με αγωνιστική διάθεση και γίνεται ικανός να παλέψει με τις δυσκολίες της ζωής και να βγει ψηλά.

Πρέπει να λείψουν από τους γονείς τα "μη πηγαίνεις εκεί", μη κάνεις αυτό παιδί μου", τα οποία κρατούν το παιδί μακριά από τα μέτρα αυτά όχι μόνο δεν προφυλάσσουν το παιδί από τους κινδύνους που νομίζουν, αλλά αντίθετα το εκθέτουν σε σοβαρότερους και καλλιεργούν τη μαλθακότητα, την αδυναμία και το φόβο για τη ζωή.

Ο J. J. Rousseau λέγει:-

"Προσέξτε τη φύση, και ακολουθήστε το δρόμο που σας χαράζει. Εκείνη ασκεί αδιάκοπα τα παιδιά. Σκληραίνει την ιδιοσυγκρασία τους με κάθε λογής δοκιμασίες. Τα μαθαίνει από πολύ νωρίς τι είναι κόπος και τι πόνος. Ύστερα από αυτές τις δοκιμασίες το παιδί κερδίζει δυνάμεις και μόλις μπορέσει να κάνει χρήσι της ζωής, είναι πολύ πιο ασφαλισμένο¹⁸".

¹⁸ J. J. Rousseau "Αιμίλιος" μετάφραση Στέλλας Βουρδουμπά, Έκδοση 1963, σελίς 16.

Η ηλικία του πείσματος του παιδιού (δηλαδή το 2^ο και 3^ο έτος της ηλικίας του) δεν είναι τόσο πρόσφορη για νουθεσίες και προτροπές, γι' αυτό απαιτεί από τους γονείς μεγάλη υπομονή και επιμονή.

Μετά το 4^ο έτος το παιδί αρχίζει να εγκαταλείπει την ηλικία του πείσματος και εισέρχεται στην ηλικία της υπακοής. Σ' αυτή την ηλικία οι γονείς μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις παραινήσεις και προτροπές για να επιδράσουν ευεργετικά στην ψυχική ζωή του παιδιού και να του εμπεδώσουν ευγενείς έξεις, να καλλιεργήσουν ηθικές χριστιανικές αρχές και να σφυρηλατήσουν πειθαρχημένη βούληση. Δεν εκδηλώνεται πια το παιδί με πείσματα και ιδιοτροπίες, ούτε κατέχεται από το πνεύμα της αντιλογίας, αλλά υπακούει στις συμβουλές και υποδείξεις των γονιών του.

Εκμεταλλευόμενοι λοιπόν τούτο οι γονείς και με την υπομονή και επιμονή τους (αρετές τις οποίες οφείλουν να έχουν οι γονείς και να ασκούν και στα παιδιά τους) θα κατορθώσουν με την αγωγή να τα συνηθίσουν στην τάξη, την πειθαρχία, την υπακοή και του σεβασμού προς τους μεγαλύτερους, τη φιλαλήθεια, σε ορισμένες βασικές εκδηλώσεις της χριστιανικής ζωής, την ιδέα του ορθού και ευγενικού, καλλιεργώντας και μορφώνοντας το παιδί με πειθαρχημένη βούληση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

1. ΜΕΣΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Η οικογένεια χρησιμοποιεί πάρα πολλά μέσα, άλλα συνειδητά και άλλα ασυνειδητά, για την ανατροφή των παιδιών της.

Τα κυριότερα όμως μέσα, με τα οποία μπορεί να επιδράσει ευεργετικά στη σωματική ανάπτυξη και ψυχική εξέλιξη των παιδιών της και να φέρει σε αίσιον πέρας το έργο της αγωγής είναι:-

1.1 Η αγάπη

Η αγάπη είναι η μεγαλύτερη δύναμη και ο ισχυρότερος δημιουργικός παράγοντας στον κόσμο. Η αγάπη είναι το ακλόνητο στήριγμα πάνω στο οποίο στηρίχτηκε η διδασκαλία του Χριστού και έφερε την απολύτρωση και τη Σωτηρία του κόσμου. Είναι ένα βαθύτατο συναίσθημα υπομονής, ηρεμίας, καλοσύνης, ευγένειας, ανιδιοτέλειας, αθωότητας αλλά και δημιουργίας.

Ο Απόστολος Παύλος δίνει τον ορισμό της αγάπης κατά τρόπο πλήρη και θαυμάσιο στο ΙΓ' κεφάλαιο της Δ' προς Κορινθίους επιστολής του.

Η αγάπη είναι μια δύναμη που ευλογεί πραγματικά όχι μόνον αυτόν που αγαπάται αλλά και αυτόν που αγαπά. Είναι μια δύναμη με πολλαπλή κατεύθυνση που σκορπά την ηρεμία, τη χαρά και την ευδαιμονία. Δεν ευφραίνει μόνο την ψυχή, αλλά την εξευγενίζει και την ανυψώνει σε επίπεδα ηθικής τελείωσης. Γι' αυτό είναι αναγκαία για το παιδί, διότι εδραιώνει το αίσθημα ασφάλειας απαραίτητο για τη ζωή του και του εξασφαλίζει την ομαλή ανάπτυξή του.

Η αγάπη παιδαγωγεί, ημερεύει, εκπολιτίζει, μορφώνει. Οι γονείς ας έχουν υπ' όψη τους πως η αγάπη είναι τόσο αναγκαία στην όλη ανάπτυξη του παιδιού των, όσο είναι η τροφή και ο ύπνος.

Το παιδί μόλις γεννηθεί έχει ανάγκη να αγαπηθεί και είναι αδύνατο να ζήσει και να αναπτυχθεί ομαλά χωρίς τη στοργή των γονιών του.

Η στοργή και η τρυφερότητα των γονιών και κυρίως της μητέρας είναι απαραίτητη, διότι με αυτή το παιδί αισθάνεται τον πρώτο και ισχυρότερο συναισθηματικό δεσμό.

Εξουδετερώνει το συναίσθημα της ανασφάλειας που γεννάται στην ψυχή του βρέφους και το οπλίζει με θάρρος, ζωτικότητα, σφρίγος και αισιοδοξία και αναπτύσσει στην ψυχή του ηθικές και κοινωνικές αρετές, όπως την αγάπη προς τους άλλους, τη φιλαλήθεια, το σεβασμό, τη φιλοπατρία, κλπ..

Έχει διαπιστωθεί ότι τα παιδιά που αναγκάζονται να ζήσουν μέσα σε ορφανοτροφεία, βρεφοκομεία και άλλα παρεμφερή ιδρύματα, χωρίς μητρική και πατρική στοργή και φροντίδα, χωρίς δηλαδή τη θερμή καρδιά των γονιών τους, η οποία τα ζωογονεί, εμφανίζουν οργανικές διαταραχές και ψυχικές ανωμαλίες. Επίσης και η ψυχική τους υγεία επηρεάζεται, εμφανίζουν διάφορες ψυχικές ανωμαλίες, όπως μελαγχολία, νευρασθένεια, υστερία και γενικά ψυχικό μαρασμό, με αποτέλεσμα η δραστηριότητα και η πρόοδος τους είναι μειωμένη, η δε αυτοκτονία αποτελεί συχνά καταφύγιο.

Τα παιδιά αναπτύσσονται ομαλά, μόνο μέσα σε ένα πλούσιο από στοργή και αγάπη περιβάλλον. Για να νοιώσουμε καλύτερα το παιδί μας και να το βοηθήσουμε αποτελεσματικότερα πρέπει να αγαπήσουμε με μια αγάπη άδολη και βαθιά. Μόνο αυτή η αγάπη μας δίνει δύναμη να υπομένουμε, να είμαστε πράοι, να νοιώθουμε τις ανάγκες του και να το βοηθούμε.

Με την αγάπη του δίνουμε την αίσθηση πως κάτι είναι και αυτό και το ενθαρρύνουμε να διαπλάσει ελεύθερα την προσωπικότητά του. Η αγάπη είναι εκείνη που εδραιώνει τον χαρακτήρα και ανοίγει τις θύρες για την πνευματική του ανάπτυξη.

Με αυτή μορφοποιούνται και εξελίσσονται οι εσωτερικές του δυνάμεις. Η κοινωνικότητα, η φιλαλήθεια, η πίστη στα αγαθά της ζωής, η ανωτερότητα, η συνεργασία και τα βαθιά συναισθήματα της φιλίας και του σεβασμού είναι δύσκολο ν' αναπτυχθούν στον άνθρωπο που από τη μικρή του ηλικία στερήθηκε τη θαλπωρή της αγάπης.

Το παιδί βρίσκει την πραγματική αγάπη μέσα στο οικογενειακό του περιβάλλον και κυρίως από τη μητέρα του. Η μητέρα θα δικτυώσει τη ζωή του με τις καλές συνήθειες. Αυτή θα του διδάξει τις πρώτες αρετές, θα το κάνει ικανό ν' αγαπά τους γονείς και την οικογένειά του, να σέβεται τους ξένους, να δημιουργεί δεσμούς φιλίας ανάμεσα στους συνομήλικούς του, να φέρεται ευγενικά στα πρόσωπα με τα οποία συναναστρέφεται. Αυτή με το παράδειγμά της θα το οδηγήσει στη γνωριμία με τις ανώτερες ηθικές και θρησκευτικές αξίες.

Η αγάπη και η στοργή είναι μια ακατάλυτη δύναμη που μπορεί να φέρει τόσο καλό, όσο και κακό στο παιδί, όταν δεν γίνει σωστή η χρήση της.

Πολλοί γονείς και κυρίως οι μητέρες λόγω διαφόρων αιτιών δεν εκδηλώνουν την ορθή και υγιή στοργή προς τα παιδιά τους, είτε διότι οι σχέσεις μεταξύ τους δεν είναι αρμονικές και συνεπώς δεν υπάρχει αμοιβαία αγάπη και τρυφερότητα, είτε είναι μοναχοπαίδι στην οικογένεια, είτε διότι η υγεία του δεν είναι καλή κλπ. συμπεριφέρονται προς αυτά με υπερβολική επιείκεια και εκδηλώνουν τυφλή αγάπη. Ικανοποιούν δηλαδή όλες τις επιθυμίες του, υποχωρούν στις απαιτήσεις, θαυμάζουν και επαινούν τις ενέργειες του, ουσιώδεις ή μη, και επεμβαίνουν σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής του. Δεν τα αφήνουν

π.χ. να απομακρυνθούν από το σπίτι, να παίξουν με τα άλλα παιδιά, να κάμουν κάτι χωρίς τη βοήθειά τους. Με την παραμικρή αδιαθεσία καταλαμβάνονται οι γονείς από αγωνία και φόβους. Όταν οι γονείς εκδηλώνουν τέτοιου είδους στοργή, τότε αντί να βοηθήσουν τα παιδιά τους προξενούν σοβαρά ψυχικά προβλήματα, τα οποία συνοδεύουν τα παιδιά στη ζωή τους.

Μεγαλώνουν μ' αυτό τον τρόπο τα "παραχαϊδεμένα" και "μαμόθρεπτα" παιδιά τα οποία στερούνται πρωτοβουλίας ενεργητικότητας, είναι προσκολλημένα στους γονείς τους, από τους οποίους απαιτούν τα πάντα.

Μετά, όταν τα παιδιά αυτά πάνε στο δημοτικό σχολείο, δέχονται τα πρώτα σοβαρά πλήγματα της ομαδικής ζωής. Γιατί στο σχολικό περιβάλλον δεν παίζουν μοναδικό ρόλο, όπως συμβαίνει στην οικογένεια τους. Δεν υπάρχουν προνομιούχοι και μή, όλοι οι μαθητές απολαμβάνουν τα ίδια προνόμια και τυγχάνουν της ίδιας μεταχείρισης από τους δασκάλους τους, τότε αισθάνονται απομόνωση και αδυναμία προσαρμογής στους νέους και υγιείς όρους ζωής. Καμία πρόοδο δεν σημειώνουν αντίθετα αποστρέφονται τη σχολική ζωή και με διάφορες προφάσεις προσπαθούν να απομακρυνθούν από αυτό. Παρουσιάζουν συχνά νευρικές διαταραχές, οι οποίες εκδηλώνονται με πονοκεφάλους, στομαχικές ενοχλήσεις, κλπ.. Διαμαρτύρονται συνεχώς ότι ενοχλούνται και περιφρονούνται από τους συμμαθητές τους, παραπονούνται ότι δεν δείχνουν σ' αυτούς στοργή και ενδιαφέρον οι δάσκαλοι τους, φωνάζουν στην τάξη κατά την ώρα του μαθήματος, κλπ..

Αλλά και στη μετέπειτα ζωή, στην ώριμη ηλικία, εξακολουθούν να είναι προσκολλημένα στους γονείς τους, ανίκανα να αντιμετωπίσουν τη ζωή μόνα με θάρρος. Συνεχίζουν δηλαδή να είναι παιδιά της "μαμάς" και του "μπαμπά" χωρίς δική τους γνώμη και πρωτοβουλία, γι' αυτό στην επαγγελματική τους ζωή έχουν αποτυχία.

Επίσης και στο συζυγικό τους βίο απαιτούν από τον ή τη σύζυγο τους τυφλή αγάπη, όμοια με εκείνη που τους πρόσφεραν οι γονείς τους κατά την παιδική ηλικία. Ακόμη και με τους συνανθρώπους τους συμπεριφέρονται με αυταρχικότητα, χωρίς να δέχονται αντιρρήσεις, απαιτούν υποταγή της κοινωνίας στις επιθυμίες και τις ιδέες τους.

Άλλοι επίσης γονείς από υπερβολικό ενδιαφέρον και αγάπη προς τα παιδιά τους, επειδή επιθυμούν να διαπλάσουν υποδειγματικά παιδιά, άξια θαυμασμού και επαίνων, εκδηλώνουν αυταρχική αγάπη προς αυτά, χωρίς να λαμβάνουν υπ' όψη τις απαιτήσεις και τις δυνατότητες των παιδιών και φροντίζουν με συμβουλές, παραινήσεις και ποινές ακόμη να τα συνηθίσουν στην απόλυτη πειθαρχία, τον σεβασμό, την τάξη, την υπακοή και γενικά στην άψογο συμπεριφορά σαν να είχαν μπροστά τους άτομα ενήλικα. Με αυτή τη συμπεριφορά των γονιών τους, αν δεν αντιδράσουν με πείσματα και ιδιοτροπίες, θα γίνουν υποδείγματα και τυπικά παιδιά που θα κινήσουν το θαυμασμό ακόμη και της κοινής γνώμης. Στην πραγματικότητα είναι καταδικασμένα σε αποτυχία, διότι στερούνται δημιουργικής σκέψης και δεν μπορούν να αναπτύξουν καμία προσωπική θέληση και πρωτοβουλία.

Τέλος, οι γονείς που είναι απασχολημένοι στη βιοπάλη ή είναι αφοσιωμένοι στις κοσμικές απολαύσεις και διασκέδασεις δεν έχουν το χρόνο και τη διάθεση να εκδηλώσουν στα παιδιά τους επαρκή στοργή και τρυφερότητα, αλλά μένουν ψυχροί και αδιάφοροι. Τα παιδιά αυτά, των οποίων η ψυχή τους δεν αισθάνθηκε τη θαλπωρή της μητρικής και πατρικής στοργής, παραμένουν σε όλη τη ζωή τους κλεισμένα στον εαυτό τους κατεχόμενα από ανασφάλεια και έλλειψη θάρρους.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, παρατηρούμε ότι τόσο η υπερβολική στοργή των γονιών με τις διάφορες εκδηλώσεις, όσο και η πλήρης αδιαφορία και ψυχρότητα τους, έχουν σοβαρές συνέπειες στην προσωπικότητα των παιδιών τους, κυρίως διαμορφώνουν άτομα απαισιόδοξα, χωρίς πρωτοβουλία και θάρρος, ανίκανα για τη ζωή.

Γι' αυτό οι γονείς οφείλουν να αποφεύγουν τις εκδηλώσεις υπερβολικής αδυναμίας, εξαναγκασμού και καταπίεσης, αδιαφορίας και ψυχρότητας και να προσφέρουν στα παιδιά τους την ορθή αγάπη, η οποία δεν είναι κατακτητική, αλλά καλλιεργεί την εσωτερική ασφάλεια, ελευθερώνει συναισθηματικά και πνευματικά τον άνθρωπο. Τον καθιστά ικανό να εκδηλώσει ολόκληρο τον εσωτερικό του δυναμισμό και να καταστεί πραγματικός άνθρωπος.

1.2 Εθισμός

Ο εθισμός ως παιδαγωγικό μέσο έχει μεγάλη αξία γιατί αποβλέπει στο να εθίσει το παιδί στην απόκτηση καλών συνηθειών που έχουν μεγάλη σημασία, τόσο για την ατομική όσο και για την κοινωνική του ζωή.

Ολόκληρη η ζωή μας είναι ένα δίκτυο συνηθειών καλών ή κακών, ανάλογα με την ανατροφή και την ηθική μας μόρφωση. Με αυτές τις συνήθειες ρυθμίζονται οι εξωτερικές εκδηλώσεις μας, όπως τάξη, καθαριότητα, τρόποι συμπεριφοράς, κλπ. και θεμελιώνεται η πνευματική ή ατομική πρόοδος και οι σχέσεις μας με τους ανθρώπους.

Στην προσχολική ηλικία θεμελιώνονται οι αρετές. Και με την πάροδο του χρόνου καλλιεργούνται και συνειδητοποιούνται από το παιδί και μεταβάλλονται σταδιακά σε συστατικό ζωής.

Γι' αυτό οφείλουμε να εθίσουμε το παιδί της βρεφικής ηλικίας να αποκτήσει συνήθειες οι οποίες θα αποβλέπουν αφ' ενός μεν στις εξωτερικές εκδηλώσεις της ζωής του και αφ' ετέρου στον εσωτερικό ηθικό του βίο. Οφείλουμε δηλαδή να εθίσουμε το παιδί να έχει τάξη στα αντικείμενα που χρησιμοποιεί, να αγαπά την καθαριότητα του σώματος, των ενδυμάτων του κλπ. και να συμπεριφέρεται στους συνανθρώπους του με ευγένεια. Μ' αυτό τον τρόπο το παιδί θεμελιώνει υγιείς εξωτερικούς κανόνες της ζωής του.

Ακόμη οφείλουμε να το εθίσουμε στην φιλαλήθεια, στην υπακοή, τον σεβασμό, την δικαιοσύνη, την αγάπη προς τον πλησίον και άλλες αρετές. Να εθίσουμε το παιδί και σε ορισμένες εκδηλώσεις της θρησκευτικής ζωής, όπως π.χ. να κάνει το σημείο του Σταυρού, να προσεύχεται με ευλάβεια, να ασπάζεται τις εικόνες των Αγίων, κλπ..

Η απόκτηση συνηθειών απαιτεί συνεχή επανάληψη από το παιδί και να συνδέονται με ευχάριστα βιώματά του. Γι' αυτό πρέπει το παιδί να ασκείται στην επανάληψη ορισμένων ενεργειών σύμφωνα με τον ορθό λόγο σε ατμόσφαιρα χαράς, χωρίς εξαναγκασμούς και βία, διότι δημιουργούνται αντιδράσεις συνήθως στον εσωτερικό κόσμο του παιδιού και το οδηγούν σε πράξεις και ενέργειες ακριβώς αντίθετες.

Παρ' όλα αυτά, δεν στερούνται παιδαγωγικής αξίας, γιατί και οι ποινές συμβάλλουν στην απόκτηση καλών συνηθειών και στην αποβολή κακών, αρκεί να γίνεται καλή η χρήση τους.

1.3 Το παράδειγμα

Το παράδειγμα μαζί με τη διδασκαλία είναι τα δύο βασικά μέσα αγωγής. Και η μεν διδασκαλία είναι έργο κυρίως του σχολείου, το δε παράδειγμα το κυριότερο μέσο αγωγής στους γονείς.

Η παιδαγωγική αξία του παραδείγματος αναγνωρίζεται από όλους τους παιδαγωγούς, ψυχολόγους και φιλοσόφους και κανένας δεν αμφιβάλλει ότι αυτό επιδρά στον χαρακτήρα και την προσωπικότητα του παιδιού.

Οι γονείς με κανένα άλλο μέσο δεν μπορούν να επιδράσουν τόσο αποτελεσματικά στη διαμόρφωση του εσωτερικού κόσμου και ειδικότερα στην ηθική συμπεριφορά των παιδιών, όσον με τις πράξεις και τη συμπεριφορά τους, δηλαδή με το παράδειγμά τους.

Κάθε άνθρωπος από τη φύση του έχει την τάση να σκέπτεται και να ενεργεί σύμφωνα με τις σκέψεις και τις πράξεις των άλλων. Θέλει δηλαδή να τους μιμηθεί. Βεβαίως αυτό δεν σημαίνει πως μιμούμεθα τυφλά και ανεξέλεγκτα τις σκέψεις και τα έργα των άλλων. Κάθε ένας έχει και τη δική του βούληση και το δικό του συναισθηματικό κόσμο και μπορεί να κρίνει και να αποφασίζει μόνος του.

Ωστόσο η μίμηση παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή μας και ρυθμίζει πολλές φορές τη διαγωγή μας. Μας αρέσει π.χ. και προσπαθούμε να εκφρασθούμε όμορφα, όπως εκφράζεται κάποιος άλλος, να επιδοθούμε σε κάτι που επιδίδεται ένα σεβαστό για μας πρόσωπο, κ.ά..

Η ορμή προς μίμηση είναι πιο έντονη στην παιδική ηλικία. Και τούτο γιατί ούτε η βούληση του είναι ανεπτυγμένη, ούτε ο συναισθηματικός του κόσμος είναι πλούσιος για να προβάλλει κάποιον έλεγχο στη μιμητική του διάθεση. Έτσι ανεπηρέαστο το παιδί από τη βούληση και το συναίσθημα δείχνει μια έντονη τάση να μιμηθεί.

Γι' αυτό οι άνθρωποι που περιβάλλουν το παιδί, και ιδιαίτερα οι γονείς, πρέπει να προσέχουν πολύ τη δική τους συμπεριφορά, ώστε να είναι πρότυπα αξιομίμητα για το παιδί τους. Δεν αρκεί μόνο να φροντίζουν για την εξωτερική συμπεριφορά τους, την ενδυμασία τους, τις κινήσεις και τους τρόπους τους, αλλά να τηρούν τάξη, ακρίβεια και σύνεση. Πρέπει εσωτερικά να είναι ενάρετοι, πιστοί και ευσυνείδητοι, πράοι, υπομονητικοί, άνθρωποι του καθήκοντος, φιλόπονοι, ευσεβείς. Να προσέχουν όχι μόνο να φαίνονται καλοί αλλά να είναι καλοί.

Η αρχή και το τέλος της αγωγής που θα δίνουν στα παιδιά τους πρέπει πρωταρχικά να στηρίζεται στο δικό τους καλό παράδειγμα.

Το παράδειγμα είναι το ισχυρότερο όπλο κυρίως στα χέρια των γονιών που μπορούν να το χρησιμοποιήσουν για την ηθική, πνευματική, αλλά και σωματική αγωγή του παιδιού τους.

Αντίθετα, το κακό παράδειγμα οδηγεί στη διαστροφή, την αποχαλίνωση και την καταστροφή του παιδιού.

Αν το παράδειγμα της οικογένειας είναι καλό, τότε η οικογένεια υπηρετεί θετικά την αγωγή του παιδιού, ενώ αντίθετα, αν η οικογένεια προβάλλεται ως κακό παράδειγμα, τότε υπονομεύει τη σωστή αγωγή.

Το παιδί μιμούμενο προσπαθεί να αναπαραστήσει ό,τι γίνεται μέσα στο σπίτι του. Θα μάθει να σκέφτεται λογικότερα, να συμπεριφέρεται ορθότερα και να ενεργεί καλύτερα, όταν από τη μικρή του ηλικία έχει ως πρότυπο για μίμηση τους καλούς γονείς, τους καλούς συγγενείς, τους καλούς φίλους. Αυτοί όλοι αποτελούν παράδειγμα για καλές πράξεις, για καλή συμπεριφορά, για καλή αγωγή.

Έτσι τα παιδιά που έχουν την ευτυχία να ζουν μέσα σε μια οικογένεια με καλούς γονείς, όπου βασιλεύει το καλό παράδειγμα, αναπτύσσονται καλά και αποκτούν τις συνήθειες εκείνες που αποτελούν τη βάση της διάπλασης της προσωπικότητάς τους. Ενώ τα παιδιά που έχουν την ατυχία να μεγαλώνουν κοντά σε γονείς που ζουν φαύλη ζωή, έχουν κοντά τους δασκάλους και σύμβουλους κακών πράξεων, τότε και αυτά θα μοιάσουν στους γονείς τους.

Πολύ σωστά λέγει ο Πλούταρχος "Όπου γαρ γέροντες εισίν αναίσχυντοι, ενταύθα, γαρ και νέους αναιδεστάτους είναι".

Οι γονείς πρέπει να ξέρουν ότι έχουν στα χέρια τους το πιο άριστο μέσω διδασκαλίας, το παράδειγμα, το οποίο αν το χρησιμοποιήσουν με σύνεση και προσοχή, να είναι βέβαιοι ότι θα πετύχουν πολύ περισσότερα από ό,τι θα κατορθώσουν με συμβουλές και με λόγια.

1.4 Αμοιβές και ποινές

Οι αμοιβές και οι ποινές έχουν μεγάλη παιδαγωγική αξία, γιατί έχουν σκοπό οι μεν αμοιβές να παροτρύνουν το παιδί σε καλύτερες πράξεις και μεγαλύτερες επιδόσεις, οι δε ποινές να αποτρέψουν αυτό από ενέργειες και πράξεις, οι οποίες κοινωνικά και ηθικά είναι επιλήψιμες.

Αμοιβές

Όλοι οι άνθρωποι αισθανόμαστε την ανάγκη της αμοιβής, ανεξάρτητα κοινωνικής τάξης και μόρφωσης, περισσότερο όμως το παιδί, διότι διά της αμοιβής αναγνωρίζεται η προσωπικότητά του, η οποία παρουσιάζει σωματική αδυναμία και ψυχική ατέλεια.

Οι αμοιβές είναι ένα θετικό μέσο της αγωγής εν αντιθέσει με τις ποινές που αποτελούν αρνητικό μέσο αγωγής.

Η χρήση της αμοιβής γίνεται σε μια ορθή αγωγή γιατί μ' αυτή δεν αμείβουμε μόνο το παιδί σαν επιβράβευση για κάποια επιμέλειά του, ή καλή διαγωγή, αλλά συγχρόνως το αμείβουμε για τη συνέχιση της καλής του προσπάθειας.

Η αμοιβή δημιουργεί στο παιδί συναισθήματα ευχάριστα που κεντρίζουν τη δραστηριότητά του, την πρωτοβουλία του και την ικανότητα για αυτοαγωγή και ακριβώς σ' αυτό το σημείο διαφέρει από την ποινή.

Η ποινή στηρίζεται στο φόβο και στην κατάθλιψη που υπονομεύουν τον ομαλό ψυχικό κόσμο του παιδιού. Η αμοιβή γεννά τη χαρά, την ευδαιμονία, την αναγνώριση της προσωπικότητας και γι' αυτό βοηθά το παιδί ν' αναπτυχθεί ομαλά.

Γεννιέται όμως το ερώτημα: "Ποιες αμοιβές πρέπει να δίνουν οι γονείς στα παιδιά τους;"

Οι αμοιβές αρχίζουν μ' ένα χαμόγελο, με μία ενθαρρυντική χειρονομία για να φθάσουν στη χορήγηση κάποιου δώρου, βραβείου και στην ηθική αμοιβή, τον έπαινο.

Από τους πρώτους μήνες της ζωής του το παιδί επιθυμεί την αναγνώριση και τον έπαινο. Μετά από κάποια πετυχημένη ενέργειά του ή καλή πράξη του στρέφει το βλέμμα προς τους ευρισκόμενους εκεί γονείς ή συγγενείς και περιμένει να το θαυμάσουν και να του απευθύνουν κολακευτικά και επαινετικά λόγια. Τα νήπια π.χ. στην προσπάθειά τους να παγιώσουν κάποια καλή συνήθεια, να τραυλίσουν κάποια λέξη, να σταθούν στα πόδια τους ή να σημειώσουν κάποια πρόοδο στην εξέλιξή τους, περιμένουν την αναγνώριση και τον έπαινο των συγγενών ή των γονιών τους.

Στην περίπτωση των νηπίων οι αμοιβές συνήθως περιορίζονται στα χάδια, στο ενθαρρυντικό χαμόγελο, στην έκφραση της ικανοποίησης και στην αγάπη μας.

Στα μικρά παιδιά είναι απαραίτητες οι υλικές αμοιβές, δηλαδή ένα γλύκισμα που αρέσει στο παιδί, ένα εικονογραφημένο βιβλίο ή ένα παιγνίδι που το διασκεδάζει ή οι περίπατοι στο πάρκο ή στο λούνα παρκ, κλπ..

Οι γονείς παράλληλα προς τις υλικές αμοιβές πρέπει να χρησιμοποιούν και τις ηθικές αμοιβές. Η έκφραση της συμπάθειας μας, η αναγνώριση της προσπάθειας του παιδιού με ένα νεύμα μας, ή μια χειρονομία, μ' ένα χαμόγελο ή μ' ένα ενθαρρυντικό λόγο είναι η ηθική αμοιβή, που όχι μόνο δεν βλάπτει, αλλά προξενεί ευχαρίστηση και αποτελεί κίνητρο για το "ορθώς πράττειν". Ενισχύουν το παιδί, το ενθαρρύνουν, αναπτρώνουν το ηθικό του και δημιουργούν ένα κλίμα ευνοϊκό για την ανάπτυξη και την πρόοδό του.

Το καλύτερο και το πιο αξιόλογο είδος αμοιβής είναι η αγάπη και η αληθινή φιλία, που πρέπει να δείχνουμε στα παιδιά. Τα παιδιά έχουν ανάγκη από τη συμπεριφορά μας αυτή και ρυθμίζουν τις πράξεις τους σύμφωνα με τους κανόνες της ηθικής και κοινωνικής αγωγής που υποδεικνύουμε.

Γενικά, αμειβόμενο το παιδί αισθάνεται αληθινή ικανοποίηση και χαρά, μια ευχάριστη κατάσταση πλημμυρίζει τον εσωτερικό του κόσμο, η οποία επιδρά δημιουργικά στο βουλευτικό του εγώ και το προωθεί να φέρεται ευγενικά και να πράττει ηθικά.

Παρά τα ευεργετικά αποτελέσματα που επιφέρουν οι αμοιβές στην αγωγή του παιδιού, μπορούν ωστόσο να αποβούν και καταστρεπτικές, αν δεν γίνει σωστή η χρήση τους.

Η κατάχρηση των αμοιβών οδηγεί το παιδί στις παράλογες απαιτήσεις, στον εγωισμό, στη φιλοδοξία και χωλαίνει την ομαλή του ανάπτυξη. Το παιδί που συνηθίζει στις άφθονες αμοιβές όταν μεγαλώσει θα γίνει ανίκανο να κατακτήσει την ευτυχία του. Θα περιμένει μετά από κάθε του ενέργεια ένα καλό λόγο, μια επιδοκιμασία της κοινωνίας. Η κρίση της κοινωνίας όμως είναι σκληρή και η αναγνώριση των προσπαθειών των ατόμων πολύ φειδωλή.

Έτσι το παραχαϊδεμένο παιδί, θα δοκιμάσει στη ζωή την αποθάρρυνση, την πικρία και την απογοήτευση. Γι' αυτό οι γονείς ας δίνουν στα παιδιά τους αμοιβές μόνο ύστερα από μια έντονη και αληθινή προσπάθεια των παιδιών.

Γενικά οι αμοιβές πρέπει να παραμείνουν μέσο και όχι αυτοσκοπός.

Όταν ο άνθρωπος φθάσει στο σημείο να πράττει το καλό χωρίς την προσδοκία της αμοιβής, τότε γίνεται ηθικά τέλειος.

Ποινές

Ποινή είναι η υποβολή κυρώσεων στο παιδί που παραμέλησε να τηρήσει κάποιο κανόνα.

Ό,τι δεν κατορθώνουν οι γονείς το επιδιώκουν με την τιμωρία ή μάλλον επειδή τα άλλα παιδαγωγικά μέσα απαιτούν προσπάθεια, υπομονή και επιμονή χρησιμοποιούν αυτοί τις ποινές και μάλιστα τις σωματικές ως το καλύτερο μέσο για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους.

Οπωσδήποτε η ποινή είναι ένα αρνητικό μέσο αγωγής. Στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών μας κάνουμε συχνά χρήση των ποινών, έστω και αν αυτές αποτελούν τις περισσότερες φορές ένα αναγκαίο κακό. Το παιδί που τιμωρήθηκε κάποτε για κάποια παρεκτροπή δεν τολμά να ξανακάνει το ίδιο παράπτωμα, γιατί ψυχολογικά συνδέει το σφάλμα του με την τιμωρία και προσπαθεί να το αποφύγει.

Η ποινή σπανίως κλείνει στο βάθος της κάποια αξία, γιατί στηρίζεται στο φόβο. Ο φόβος μπορεί να κάνει το παιδί να υποκύψει αδιαμαρτύρητα στη διαταγή μας, αλλά θα ενσταλάξει το δηλητήριο της φοβίας, του μίσους και της εσωτερικής αντίδρασης. Επίσης το παιδί, για να αποφύγει την τιμωρία υποκρίνεται, κάνει τον άρρωστο, λέει ψέματα, κλπ..

Το παιδί που τιμωρείται τακτικά από τους γονείς του αμφιβάλλει για την αγάπη και στοργή τους και έτσι διασαλεύεται ο συναισθηματικός δεσμός μεταξύ γονιών και του παιδιού, το παιδί κλείνεται στον εαυτό του, γίνεται αντικοινωνικό, παθαίνει κοσμοφοβία, ανασφάλεια, νιώθει εγκαταλελειμμένο και πάσχει ψυχικά. Οι άνθρωποι που σέρνονται μέσα στην κοινωνία δουλικοί, άτολμοι και δειλοί ή εκείνοι που τρέφουν μια άσβεστη αντιπάθεια για τους συνανθρώπους τους και δείχνουν σ' όλες τις εκδηλώσεις πνεύμα παθολογικής επαναστατικότητας, δοκίμασαν αλόγιστες ποινές στην παιδική τους ηλικία.

Υπάρχουν παιδιά τα οποία δέχονται αδιαμαρτύρητα τις ποινές των γονιών τους, υπάρχουν όμως και άλλα που λόγω ιδιοσυγκρασίας αντιδρούν με πείσμα και σκληρότητα. Με άλλα λόγια με τις ποινές και μάλιστα τις αλόγιστες παρεμποδίζουμε την διαμόρφωση ηθικών και ελευθέρων προσωπικοτήτων και καλλιεργούμε ψεύτες, υποκριτές, δειλούς, πεισματάρηδες, κλπ.. Γι' αυτό πολλοί ειδικοί που ασχολήθηκαν με την αγωγή του παιδιού δεν αναγνωρίζουν ότι οι ποινές έχουν παιδαγωγική αξία και ζητούν να αφαιρεθούν από τον πίνακα των παιδαγωγικών μέσων. Δεν έχουν όμως απόλυτο δίκαιο, γιατί δεν είναι δυνατό να ασκηθεί πολλές φορές αγωγή χωρίς τη χρησιμοποίηση των ποινών, έρχονται στιγμές που οι γονείς και οι δάσκαλοι ένεκα διαφόρων εσωτερικών παραγόντων, που οφείλονται στην ιδιοσυγκρασία του παιδιού να αναγκαστούν να χρησιμοποιήσουν τις ποινές για να ασκήσουν ουσιαστική επίδραση πάνω στο παιδί, εφόσον με τα άλλα παιδαγωγικά μέσα δεν κατόρθωσαν αυτό. Επομένως ενδείκνυται να χρησιμοποιούνται οι ποινές εκεί που τα άλλα παιδαγωγικά μέσα αδυνατούν να βοηθήσουν στο έργο της αγωγής του παιδιού, πάντοτε όμως με μέτρο και προσοχή.

Στο πρώτο έτος της ηλικίας του παιδιού δεν μπορεί να γίνει λόγος για ποινή οποιασδήποτε μορφής. Μπορεί να τις χρησιμοποιήσουμε μετά το 2^ο έτος της ηλικίας του και αυτές διακρίνονται:-

- α. Ηθικές ποινές που θίγουν την τιμή του παιδιού
- β. Ποινές στέρησης
- γ. Σωματικές ποινές

α. Ηθικές ποινές:-

Αυτές επιδρούν πάνω στο συναίσθημα της τιμής του παιδιού και το προτρέπουν να κάνει το καλό ή αντίθετα το αποτρέπουν από το να πράξει το κακό.

Οι κυριότερες ηθικές ποινές είναι:-

ι. Οι παραινήσεις και οι νουθεσίες

Και οι μεν παραινήσεις παροτρύνουν το παιδί στην εκτέλεση ηθικών πράξεων, οι δε νουθεσίες αποτρέπουν αυτό από τις κακές πράξεις. Οι παραινήσεις και οι νουθεσίες των γονιών προς τα παιδιά είναι αποτελεσματικές, όταν απευθύνονται σε φιλικό και σοβαρό τόνο, να είναι λογικές και ανάλογες προς την αντιληπτική και γενικά την ψυχοσωματική ικανότητα του παιδιού.

ii. Η προσταγή ως εντολή και απαγόρευση

Όταν οι παραινήσεις και οι νουθεσίες αποβούν άκαρπες, χρησιμοποιούμε πιο δραστική ποινή, την προσταγή. Είτε υπό μορφή εντολής, όταν προτρέπουμε το παιδί να κάνει κάτι καλό π.χ. "Μαρία, πήγαινε να κοιμηθείς", είτε υπό μορφή απαγόρευσης, όταν αποτρέπουμε αυτό από το κακό π.χ. "Γιώργο μην βγαίνεις έξω".

Για να έχει κύρος η προσταγή πρέπει να απευθύνεται με τόνο σοβαρό, φιλικό και ψύχραιμο και όχι με αυστηρό ή με ύβρεις ή και άλλες απρεπείς εκφράσεις που πληγώνουν και βλάπτουν τον χαρακτήρα του παιδιού.

iii. Προειδοποιήσεις απειλής

Πολλές φορές προκειμένου να προτρέψουμε το παιδί να κάνει το καλό ή να το αποτρέψουμε να κάνει το κακό, προβαίνουμε στην προειδοποίηση της απειλής π.χ. "Μαρία πρόσεχε, διότι αν δεν κάνεις αυτό που σου λέω θα σε τιμωρήσω". Έτσι φοβάται το παιδί και συμμορφώνεται. Οι γονείς μπορεί να χρησιμοποιήσουν την προειδοποίηση απειλής, όταν τα παιδιά δεν πείθονται. Πρέπει όμως να πραγματοποιείται και να διατυπώνεται με ήρεμο τρόπο.

ν. Παρατήρηση

Όταν το παιδί κάνει κάποιο παράπτωμα, το επιτιμούμε και αποδοκιμάζουμε την πράξη του. Μ' αυτό τον τρόπο το παιδί αισθάνεται υποτίμηση της προσωπικής του αξίας και συνήθως αποφεύγει να το ξανακάνει. Η παρατήρηση δεν πρέπει να γίνεται με ύβρεις και να θίγεται το παιδί, διότι οι συνέπειες πάνω στην ψυχική του εξέλιξη είναι σοβαρές και δεν πετυχαίνουμε και τίποτε.

Ηθική βία και καταναγκασμός

Είναι χρήσιμες
οι απειλές και
οι εκβιασμοί;

Είναι
ανώφελο
το κοντράρισμα

Συχνά, ο πιο εύκολος δρόμος για
να το κάνουν να φάει είναι οι
απειλές και οι εκβιασμοί.

Οι πιο συνηθισμένες μορφές παρατήρησης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν παιδαγωγικό μέσο στην προσχολική ηλικία είναι η έκφραση δυσαρέσκειας ή και αγανάκτησης.

β. Ποινές στέρησης:-

Αναφέρονται σε στέρησεις διαφόρων αντικειμένων του παιδιού ή περιορισμό της ελευθερίας του. Οι ποινές στέρησης που χρησιμοποιούνται στην προσχολική ηλικία είναι η μη συμμετοχή του παιδιού στον περίπατο, η στέρηση γλυκισμάτων, παιχνιδιών και διαφόρων εκδηλώσεων τρυφερότητας των γονιών τους.

Μερικές φορές οι γονείς χρησιμοποιούν ως μέσο στέρησης την απομόνωση του παιδιού σε σκοτεινούς χώρους. Αυτό όμως βλάπτει σωματικά και ψυχικά την υγεία του παιδιού που καταλαμβάνεται από φοβία την οποία φέρει σε όλη τη ζωή του.

γ. Σωματικές ποινές:-

Στα παλαιά χρόνια οι σωματικές ποινές κατείχαν μια εξέχουσα θέση μεταξύ των παιδαγωγικών μέσων ή μάλλον ήταν το κλασικό μέσο το οποίο χρησιμοποιούσαν οι ασκούντες το έργο της αγωγής.

Σήμερα όμως η παιδαγωγική αξία των σωματικών ποινών αμφισβητείται, θεωρείται απάνθρωπο μέσο αγωγής γιατί μπορεί να βλάψει ανεπανόρθωτα τη σωματική και ψυχική υγεία του παιδιού. Οι σωματικές ποινές, καλλιεργούν το πείσμα, την δειλία, την ψυχική αναισθησία και αποκτήνωση, διάφορους φόβους, ψυχικούς τραυματισμούς και καταστρέφουν τον συναισθηματικό δεσμό μεταξύ γονιών και παιδιών.

Ο Πλούταρχος λέγει:-

"Δει τους παίδας επί τα καλά των επιτηδευμάτων άγειν, παραινέσεις και λόγους, πληγαίς μηδ' αικισμοίς" (Πλουτάρχου "Περί παιδων αγωγής XII").

Οι σωματικές ποινές μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως παιδαγωγικό μέσο στην προσχολική ηλικία εκεί όπου τα άλλα παιδαγωγικά μέσα, παραινήσεις, νουθεσίες, παρατηρήσεις, κλπ. αποβούν άκαρπα. Στην περίπτωση αυτή οι σωματικές ποινές δεν πρέπει να είναι αυστηρές.

Συνοψίζοντας τα πιο πάνω παρατηρούμε ότι οι επιβαλλόμενες στα παιδιά ποινές έχουν σκοπό την αποτροπή του παιδιού από το κακό και την επαναφορά του στο δρόμο της αρετής.

Γι' αυτό όταν βρεθούμε στην ανάγκη να τιμωρήσουμε το παιδί πρέπει να έχουμε υπόψη μας τα εξής:-

- α. Να μην εκδηλώνουμε προς το τιμωρημένο παιδί οργή και μίσος, αλλά να του δίνουμε την εντύπωση ότι και εμείς συμπάσχουμε με αυτό. Έτσι όχι μόνο δεν διακόπτεται ο συναισθηματικός δεσμός μεταξύ μας, αλλά αντίθετα αντιλαμβάνεται το παιδί το μεγάλο ενδιαφέρον μας για την πρόοδο και την ευημερία του.

- β. Να επιβάλλουμε τιμωρίες σε πολύ εξαιρετικές περιπτώσεις, εκεί όπου τα άλλα παιδαγωγικά μέσα αποβαίνουν άκαρπα.
- γ. Η επιβαλλόμενη ποινή προς το παιδί να είναι απλή και να οδηγεί στην βελτίωση και απολύτρωση αυτού και όχι σκληρή και απάνθρωπη που θα δημιουργούσε σοβαρά ψυχικά τραύματα.
- δ. Να λαμβάνουμε υπ' όψη το ιδιαίτερο χαρακτήρα του παιδιού π.χ. σε ένα ευαίσθητο και ντροπαλό παιδί πρέπει να είμαστε άκρως επιφυλακτικοί κατά την επιβολή ποινών γιατί υπάρχει κίνδυνος να το βλάψουμε ανεπανόρθωτα. Και πάντοτε να εξηγούμε στο παιδί γιατί το τιμωρούμε, όσο κι αν αυτό φαίνεται σε μας αυτονόητο.

1.5 Το παιχνίδι

Κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα και κύρια απασχόληση του παιδιού της προσχολικής ηλικίας είναι το παιχνίδι.

Οι λέξεις παιδί, παίζω, παιχνίδι είναι συνώνυμες, έχουν την ίδια ρίζα και εκφράζουν συγγενικές έννοιες. Γι' αυτό μπορούμε να πούμε πως το παιχνίδι είναι απόλυτα συνυφασμένο με το παιδί και πως είναι αφύσικη αλλά και ακατανόητη η ύπαρξη του ενός χωρίς το άλλο.

Για το σκοπό και τη σημασία που έχει το παιχνίδι στη σωματική, νοητική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού ασχολήθηκαν από πολύ παλιά παιδαγωγοί, ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι και ανθρωπολόγοι. Άλλοι το χαρακτήρισαν "επιούσιο άρτο", άλλοι "οξυγόνο" του παιδιού. Όλοι συμφωνούν πως το παιχνίδι είναι το επάγγελμα του παιδιού, ότι είναι βασικό δικαίωμα και ζωτική ανάγκη του ανθρώπινου οργανισμού.

Το παιδί έχει ανάγκη από παιχνίδι όσο και από τροφή. Αν στερηθεί τη χαρά αυτή του παιχνιδιού, νιώθει πολύ δυστυχισμένο και η δυστυχία μπορεί να δηλητηριάσει όλη του την ζωή. Με το παιχνίδι αναπτύσσεται σωματικά. Το παιχνίδι βοηθά στην καλή κυκλοφορία του αίματος, στον καλύτερο μεταβολισμό, μ' αυτό αυξάνονται αρμονικά όλα τα μέλη του σώματος του, οξύνονται οι αισθήσεις, το νευρικό του σύστημα δυναμώνει. Η μυϊκή δύναμη, η επιδεξιότητα, η αντοχή στην κόπωση και η ισορροπία αναπτύσσονται ή ενισχύονται. Η διανοητική ανάπτυξη του παιδιού διευκολύνεται αφάνταστα με το παιχνίδι.

Επίσης το παιχνίδι βοηθά στην πειθαρχία του νου, στη συγκέντρωση της προσοχής, στην ανάπτυξη της κρίσης και εφευρετικότητας, της μνήμης της φαντασίας. Ασκεί την παρατήρηση, σκέπτεται, συγκρίνει, λογαριάζει και υποβάλλει σε άσκηση τις πνευματικές του λειτουργίες με φυσικό και αβίαστο τρόπο.

Στο συναισθηματικό τομέα το παιγνίδι αποτελεί το κυριότερο μέσο για την έκφραση των συναισθημάτων του, ζήλιας, οργής, μίσους αλλά και απωθημένων επιθυμιών. Με το παιγνίδι το παιδί εκτονώνεται, ανακουφίζεται από το άγχος, τις φοβίες, τις ανασφάλειες και έτσι εξασφαλίζεται η συναισθηματική του ισορροπία.

Και στην ψυχική εξέλιξη του παιδιού το παιγνίδι επιδρά ευεργετικά. Τρέφει τη φαντασία του, οξύνει την παρατηρητικότητα του νου. Με το παιγνίδι αποκτά ηθικές και κοινωνικές αρετές, ασκείται π.χ. στην τάξη, την πειθαρχία, την υπακοή, την καρτερία και την ψυχραιμία, αναπτύσσεται η πρωτοβουλία και η αποφασιστικότητα, καλλιεργείται η συναίσθηση της ευθύνης, η συμπάθεια.

Μέσα από το ομαδικό παιγνίδι αναπτύσσει αρετές συνεργασίας, αλληλοκατανόησης, αλληλοσεβασμού και δικαιοσύνης. Ασκείται στον αυτοέλεγχο και στην αυτοπειθαρχία. Αναπτύσσεται η κοινωνικοποίηση του παιδιού, η ομαλή δηλαδή ένταξή του στην κοινωνία.

Σήμερα το παιγνίδι χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό και σαν ψυχοθεραπευτικό μέσο. Με το παιγνίδι το παιδί διοχετεύει όλες τις καταπιεσμένες επιθυμίες του. Βρίσκει την ευκαιρία ν' αφήσει να ξεχυθεί η χαρά και η λύπη του, η αγάπη και το μίσος, η καλοσύνη και η οργή, η ζηλοτυπία, ο πόνος, το παράπονό του, ολόκληρος ο συναισθηματικός του κόσμος. Έτσι γίνεται μια φυσιολογική εκδήλωση των συναισθημάτων του και εξασφαλίζεται μια ισορροπία και αρμονία στον ψυχικό του κόσμο.

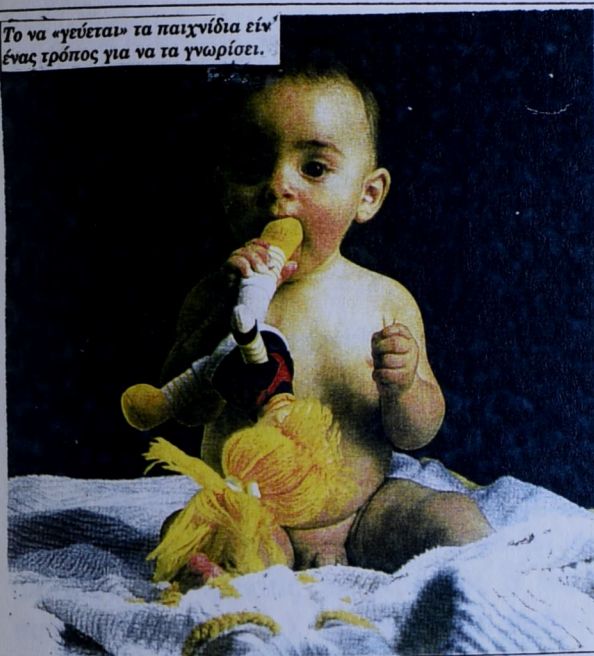
Είναι αποδεδειγμένο ότι όσο περισσότερο παίζει το παιδί τόσο καλύτερα αναπτύσσεται.

Αρχίζει να παίζει από την κούνια. Στην αρχή ανακαλύπτει τα όργανα και μέλη του σώματός του και παίζει με αυτά. Σταυρώνει τα χεράκια του, πιάνει τα πόδια του, κτυπά τα κάγκελα του κρεβατιού του και συνοδεύει τις κινήσεις του με χαρούμενες φωνές. Αργότερα αρπάζει και παίζει με την κουδουνίστρα του, το σταυρουδάκι του, τα αφήνει τα ξαναπιάνει κ.ο.κ. έχει ιδιαίτερη προτίμηση στα αντικείμενα που κάνουν μεγάλο θόρυβο και έχουν ζωηρούς χρωματισμούς, γιατί συνδυάζει τις δύο βασικές αισθήσεις, όραση και ακοή.

Από τον 18^{ον} μήνα δείχνει ιδιαίτερη προτίμηση στα παιγνίδια του νερού και της άμμου. Του αρέσει να χύνει το νερό, να το μεταφέρει από το ένα δοχείο στο άλλο, να μαζεύει την άμμο, κλπ..

Στην ηλικία των 2 χρόνων του αρέσει να κάνει μιμητικά παιγνίδια. Το κοριτσάκι της ηλικίας αυτής μιμείται την μητέρα της που εργάζεται στην κουζίνα ή το αγοράκι μιμείται τον πατέρα του που καπνίζει. Τα μιμητικά παιγνίδια είναι αξιόλογα για την ηλικία αυτή, διότι μ' αυτά υποχωρεί ο εγωκεντρισμός του, αναγνωρίζει κατά κάποιον τρόπο το "εγώ" των άλλων.

Το να «γυύεται» τα παιχνίδια είν' ένας τρόπος για να τα γνωρίσει.

Όλα είναι
«στο παιχνίδι»

Όλο και πιο απαιτητικό

Και τα ποδαράκια

Αρέσει πολύ στο παιδί να μπορεί να «παίζει» με τα πόδια του.

Η «επαφή» με
τα αντικείμενα

Το σώμα... το πρώτο του
παιχνίδι.

«Μαθαίνει
τις αποστάσεις»

Μετά τα μιμητικά παιγνίδια το παιδί γύρω στο 3^{ον} έτος του θέλει να παίζει τα φανταστικά παιγνίδια. Παίζει τον καβαλάρη πάνω σε ένα καλάμι, κρατά ένα πλαστικό αυτοκίνητο και κάνει τον οδηγό, φτιάχνει δηλαδή ένα δικό του κόσμο, όπου εκεί βρίσκει ασφάλεια και χαρά.

Λίγο αργότερα το παιγνίδι αρχίζει να βρίσκει την τελική του μορφή. Αρχίζουν τα παιγνίδια της κατασκευής και δημιουργίας. Κάθε παιγνίδι που θα πέσει στα χέρια του το κατακομματιάζει και προσπαθεί να το ξαναφτιάξει με δικό του τρόπο.

Μέχρι τον 3^{ον} χρόνο το παιδί παίζει μόνο του χωρίς συντροφιά, μετά όμως υποχωρεί ο εγωκεντρισμός του και αρχίζει να παίζει ομαδικά παιγνίδια στα οποία μετέχουν και παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας ως αρχηγοί ή ως συμπαίκτες (κυνηγητό, κρυφτό, κατασκευές, συναγωνισμός, κλπ.). Τα παιγνίδια αυτού του είδους ασκούν ευεργετική επίδραση στην κοινωνική ζωή του παιδιού.

Η μεγάλη σημασία και ο παιδαγωγικός ρόλος του παιγνιδιού δεν σταματά στην προσχολική ηλικία, συνεχίζεται και στην σχολική και ακόμη πιο πέρα. Όμως η μεγάλη αξία φαίνεται στην προσχολική ηλικία. Στην περίοδο αυτή το παιχνίδι αποτελεί όχι μόνο την πρωταρχική εκδήλωση του παιδιού, αλλά την πιο πλούσια πηγή εμπειρίας. Είναι η μόνη αυθόρμητη αλλά και σκόπιμη ενασχόληση του παιδιού που του εξασφαλίζει ομαλή σωματική και ψυχική ανάπτυξη.

Η κατάλληλη επιλογή παιγνιδιού ως επίσης και ο κατάλληλος χώρος μέσα στον οποίο μπορεί να παίζει το παιδί έχουν μεγάλη σημασία.

Γι' αυτό οι γονείς ή όποιος χαρίζει παιγνίδια σε παιδιά, πρέπει να γνωρίζει πως το κατάλληλο παιγνίδι είναι εκείνο που αναπτύσσει τη δύναμη, τη δημιουργικότητα, τη φαντασία και το πνεύμα τους. Πρέπει να αποκλείσουμε εκείνα που δεν βοηθούν το παιδί, αλλά το αφήνουν "άπρακτο" παρατηρητή. Το κουρδιστό παιγνίδι ή το αυτόματο καθelώνει το παιδί σε μια στάση απλού θεατή, χωρίς να κεντρίζει το ενδιαφέρον για τη δημιουργία και τη συμμετοχή του. Εγώ του στο παιγνίδι. Πνίγει τις παραγωγικές του δυνάμεις, την αυτενέργεια και γι' αυτό πολύ σύντομα το βάζει στο περιθώριο. Είναι χίλιες φορές προτιμότερο να του αγοράσουμε ένα ξύλινο βαγόνι με τροχούς, μια κούκλα, ζωάκια, αυτοκινητάκια, μικρά ξυλάκια, ένα ψαλίδι και άφθονα χαρτιά, ακόμη και κουρέλια είναι κατάλληλα παιγνίδια για το παιδί. Αποκτά με αυτά πείρα, δοκιμάζει, δημιουργεί, αποτυγχάνει, γεύεται την χαρά, ασκεί τη φαντασία του και τη δεξιότητα του χεριού. Ακονίζει τη σκέψη, σταθεροποιεί τη βούληση και εδραιώνει την αληθινή του προσωπικότητα.

Χρειάζεται ακόμη ξεχωριστή φροντίδα για την επιλογή των παιγνιδιών, να μην είναι αιχμηρά γιατί καθώς παίζουν μπορεί να προκαλέσουν κάποια σωματική βλάβη. Να είναι κατά προτίμηση πλαστικά, χρωματισμένα για να ζωντανεύουν το ενδιαφέρον των παιδιών και να απολυμαίνονται συχνά, γιατί γίνονται φορείς μικροβίων. Να είναι ακόμη ανάλογα και με την ηλικία και την ατομικότητα του παιδιού.

Εκτός του υλικού που πρέπει να είναι φτιαγμένα, χρειάζεται και ο κατάλληλος χώρος που θα μπορεί να παίξει το παιδί. Ο πρώτος συνηθισμένος χώρος είναι ασφαλώς το σπίτι.

Παίζοντας το παιδί μέσα στο σπίτι μπορεί να προκαλέσει ζημιές, ακαταστασίες, εξαιτίας των οποίων δέχεται παρατηρήσεις και αυστηρές ποινές από τους γονείς του, γι' αυτό είναι ανάγκη να υπάρχει κάποιος ξεχωριστός χώρος, ένα δωμάτιο αν είναι δυνατόν, για να μπορεί να παίξει άνετα. Άλλος κατάλληλος χώρος είναι και η αυλή του σπιτιού (αν υπάρχει). Μέσα στην αυλή το παιδί μπορεί να παίξει και παιχνίδια που δεν μπορεί να παίξει μέσα στο σπίτι, όπως παιχνίδια με πηλό, νερό, κλπ.. Για να μπορεί όμως να τρέξει, να κινηθεί, να φωνάξει, η αυλή και το δωμάτιο δεν είναι αρκετά, γι' αυτό χρειάζεται μεγαλύτερος χώρος όπως πλατεία, κήπος, κλπ.. Στα χωριά και στις κωμοπόλεις υπάρχουν οι χώροι αυτοί όπου τα παιδιά παίζουν για πολλές ώρες. Εκεί τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας παρακολουθούν και παιχνίδια των μεγαλύτερων ως θεατές ή συμμετέχουν καθοδηγούμενα από τα μεγαλύτερα παιδιά. Στις πόλεις τα παιδιά δεν έχουν αυτή την ευκαιρία και είναι αναγκασμένα να χρησιμοποιούν τα παιχνίδια τους στο δωμάτιο ή στην αυλή (αν υπάρχει), με αποτέλεσμα να παρατηρείται μια νευρικότητα στα παιδιά αυτά.

Υπάρχουν μητέρες που απαγορεύουν στα παιδιά να παίζουν ελεύθερα στον κήπο ή στην αυλή ή στην πλατεία, γιατί θα λερώσουν τα φορέματά τους. Αυτό δεν είναι σωστό. Ακόμη πολλοί γονείς αρέσκονται να υποδεικνύουν τρόπους στα παιδιά ή να συμμετέχουν δήθεν για να βοηθήσουν στην πραγματοποίηση, περιορίζοντας την αυτενέργεια του παιδιού. Επίσης, ορισμένοι γονείς κάνουν σχόλια και δυσμενείς κρίσεις για τον τρόπο που παίζουν τα παιδιά και παίρνουν μια αντίθετη θέση στο παιχνίδι. Αυτή η θέση είναι πολύ λανθασμένη.

Αφήστε τα παιδιά να δράσουν μόνα τους, σύμφωνα με τη φαντασία, την δραστηριότητα τους. Μην ξεχνάτε πως το παιχνίδι είναι μέσο αυτοαγωγής και πως το παιδί μαθαίνει παίζοντας μόνο του. Η ελευθερία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για δημιουργικό και ευχάριστο παιχνίδι.

Ένα παιχνίδι φθινό ή ακριβό, καθαρό ή άτσαλο, μικρό ή μεγάλο, όμορφο ή άσχημο είναι παιχνίδι του παιδιού. Πρέπει να το κάνει ό,τι αυτό νομίζει και δεν έχουμε κανένα δικαίωμα να επεμβαίνουμε, ακόμη και όταν το καταστρέφει.

Πρέπει εξάλλου οι γονείς να ξέρουν πώς το φυσικό παιχνίδι ικανοποιεί το παιδί περισσότερο παρά τα μοντέρνα, πολύπλοκα και τελειοποιημένα παιχνίδια.

Ως γονείς λοιπόν όχι μόνο να μην απαγορεύουμε στο παιδί να παίξει, αλλά να το ενθαρρύνουμε και να δημιουργούμε ευκαιρίες για παιχνίδι, γιατί όπως είδαμε είναι άριστο παιδαγωγικό μέσο. Βοηθά στην σωματική ανάπτυξη, στη διανοητική, στην ψυχική εξέλιξη, επιδρά στο συναισθηματικό κόσμο του παιδιού, αναπτύσσεται η κοινωνικοποίηση του, η ομαλή ένταξή του στην κοινωνία. Με λίγα λόγια δηλαδή γίνεται μια σωστή προσωπικότητα.

Ο Πλάτων λέγει:-

"Μη τοίνυν βία ... τους παίδαις εν τοις μαθήμασι, αλλά παίζοντας τρέφε, ίνα και μάλλον οίός τ' ήν καθαράν εφ' ω έκαστος πέφυκε" Πλάτωνα Πολιτεία Ζ 536.

1.6 Το παραμύθι

Το παραμύθι είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένο με την παιδική φαντασία.

Η φαντασία είναι μια από τις κυριότερες ψυχικές λειτουργίες του παιδιού και κυρίως από τον 3^{ον} έως τον 10^{ον} χρόνο, γιατί οι ανώτερες πνευματικές λειτουργίες και τα αισθητήρια όργανα είναι ακόμη ατελή κατά την περίοδο αυτή.

Το παιδί της προσχολικής και της παιδικής ηλικίας περνά μια περίοδο κατά την οποία δέχεται με απληστία φανταστικές διηγήσεις και παραμύθια. Κατέχεται από πραγματικό πάθος όταν ακούει διηγήσεις με υπερφυσικά γεγονότα. Αδιαφορεί το αν οι διηγήσεις αυτές είναι πραγματικές ή όχι.

Τα παραμύθια, όταν είναι διαλεγμένα, δίνουν δροσιά και ζωντάνια στο παιδικό πνεύμα. Επιδρούν στο φρόνημα των παιδιών, ανοίγουν τους ορίζοντες του, τροφοδοτούν τη φαντασία του, διεγείρουν την περιέργεια του, συμβάλλουν στη γλωσσική ανάπτυξη και γενικά επιδρούν δημιουργικά επί της ψυχικής του εξέλιξης. Γι' αυτό όταν διηγούμαστε παραμύθια στο παιδί είναι απολύτως προσηλωμένο στη διήγηση και αισθάνεται αληθινή χαρά και αγαλλίαση.

Κατάλληλα παραμύθια για παιδιά είναι αυτά με νεράιδες, με διάφορα ζώα ή και πραγματικά γεγονότα από την καθημερινή ζωή μας. παραμύθια με μακρινούς τόπους και παράξενα αντικείμενα, ιστορίες πραγματικές με στοιχεία από το θρησκευτικό και πατριωτικό τομέα, ή και διηγήσεις που προκαλούν τη χαρά και το γέλιο στο παιδί.

Αναμνήσεις από τη δική μας ζωή που ενδιαφέρουν το παιδί. Γεγονότα από τη ζωή του χωριού και της πόλης, της εξοχής, του βουνού, της θάλασσας, της γειτονιάς, της οικογενειακής ζωής.

Έχουμε αφθονία παραμυθιών. Εκείνο που πρέπει να προσέξουμε είναι το παραμύθι να ανταποκρίνεται στην παιδική ηλικία. Ακόμη, πολύ πιο σημαντικό είναι να προσέξουμε το περιεχόμενο του για να μην είναι τρομακτικό και ανήθικο, να μην περιέχει παράξενα και αλλόκοτα όντα ή σκηνές φρίκης και τρόμου που θα μπορούσαν να προκαλέσουν τον φόβο και την αγωνία. Αλλά να είναι ευχάριστο, απλό και ανάλογο προς τη φαντασία του παιδιού, να εξαίρεται πάντοτε το αγαθό και να στιγματίζεται και να τιμωρείται το κακό.

Πολύ διδακτικά παραμύθια για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας είναι εκείνα που πλέκονται γύρω από τη ζωή των ζώων και των φυτών (που τόσο αρέσουν στα παιδιά) και που καταλήγουν σε μια αλήθεια ή στην επιβράβευση του ηθικού.

Για να προσελκύσουμε και να διατηρήσουμε σταθερό το ενδιαφέρον του παιδιού πρέπει να προσέξουμε τον τρόπο που θα το αφηγηθούμε το παραμύθι. Ο αφηγητής πρέπει να κατέχει το θέμα του παραμυθιού, να ζει την ιστορία που αφηγείται, να δημιουργεί κατάλληλη ατμόσφαιρα. Η απλότητα είναι απαραίτητο στοιχείο της αφήγησης.

Δεν χρειάζεται προσωποποίηση. Αρκεί μονάχα να χρωματίσουμε την αφήγησή μας με την αλλαγή της φωνής, όπου ταιριάζει π.χ. θα μιλήσουμε με μια φωνή γλυκιά και απαλή για να περιγράψουμε την Κοκκινόσκουφίτσα, αλλά αντίθετα με τραχιά και σκληρή θα υποδυθούμε τον "λύκο". Το παραμύθι ή η ιστορία να είναι ανάλογη με τον χαρακτήρα και τις προτιμήσεις των παιδιών. Για ένα άτολμο και δειλό παιδί θα διαλέξουμε ιστορίες γεμάτες θάρρος και αποφασιστικότητα, για ένα νευρικό παιδί θα διηγηθούμε μια ιστορία γεμάτη γαλήνη και ηρεμία χωρίς τρόμους και αγωνίες, χωρίς αυστηρότητα και κατάθλιψη.

Έχοντας υπ' όψη μας όλα αυτά, οφείλουμε να χρησιμοποιούμε το παραμύθι ως παιδαγωγικό μέσο για την αγωγή των παιδιών μας, αφού προηγουμένως κάνουμε μια καλή επιλογή.

Αρκετά ευεργετική στην αγωγή του παιδιού της προσχολικής ηλικίας είναι η επίδραση του κουκλοθέατρου, διά του οποίου παριστάνονται με θαυμάσιο παιδαγωγικό τρόπο διάφορα παραμύθια και ιστορίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΝΤΟΜΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στην παρούσα εργασία ασχοληθήκαμε με την αγωγή της προσχολικής ηλικίας.

Η προσχολική αγωγή είναι όπως είδαμε έργο κυρίως της οικογένειας. Βεβαίως, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες, όπως το ευρύτερο περιβάλλον, και η δημιουργική δύναμη της ψυχής του παιδιού, η οποία σαν οικοδόμος οικοδομεί την προσωπικότητά του, χρησιμοποιώντας σαν οικοδομικό υλικό τα έμφυτα στοιχεία του παιδιού και όσα ζει κατά την πορεία της ζωής του.

Παρ' όλα αυτά όμως ο κυριότερος παράγοντας της προσχολικής αγωγής είναι η οικογένεια. Γι' αυτό οι γονείς πρέπει να σκεφθούν σοβαρά για την προσχολική αγωγή των παιδιών τους και να ρυθμίσουν ανάλογα τη συμπεριφορά τους.

Για τον σκοπό αυτό οφείλουν οι γονείς να αποκτήσουν στοιχειώδεις γνώσεις για τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ηλικίας αυτής, για να επιδράσουν ευεργετικά πάνω στα παιδιά τους.

Υπάρχει βέβαια στους γονείς σαν θείο δώρο η μεγάλη και καθαρή αγάπη, η οποία βρίσκει τον τρόπο να αναπληρώσει τον κόσμο της σοφίας των ανθρώπων και να εξυψώσει το παιδί.

Αυτό όμως, όπως έχει διαμορφωθεί η ζωή σήμερα, δεν είναι αρκετό, γι' αυτό απαιτούνται και στοιχειώδεις ψυχολογικές και παιδαγωγικές γνώσεις, για να μπορέσουν οι γονείς εργαζόμενοι συστηματικά, να επιδράσουν δημιουργικά στα παιδιά τους.

Και επειδή, όπως αναφέραμε μεταξύ των μελών της οικογένειας το κυριότερο πρόσωπο το οποίο συμβάλλει περισσότερο από κάθε άλλο στην αρμονική συμβίωση των μελών της και επιδρά όσο κανένα άλλο στην αγωγή των παιδιών, και μάλιστα της προσχολικής ηλικίας, είναι η "μητέρα", οφείλουμε να αναθρέψουμε και να μορφώσουμε τα κορίτσια μας σωστά, ώστε να γίνουν άριστες ως σύζυγοι και ως μητέρες.

Επίσης, και η πολιτεία οφείλει να ενδιαφερθεί σοβαρά και να βοηθήσει στην προσπάθεια αυτή. Γιατί μ' αυτό τον τρόπο θα δημιουργήσουμε οικογένειες που θα μπορούν να δώσουν τη σωστή αγωγή στα παιδιά μας.

Με τη σωστή αυτή αγωγή θα έχουμε τους αυριανούς καλύτερους πολίτες, που θα αποτελέσουν την αυριανή καλύτερη κοινωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αντωνίου Αθ. Ρήγα "Παιδαγωγική Επιστήμη"
Τόμος Β, Έκδοση Β', Αθήνα 1993, σελ. 175.
- Αντωνίου Αθ. Ρήγα "Εισαγωγή στην Επιστήμη της αγωγής"
Τόμος Α, Έκδοση Γ', Αθήνα 1997, σελ. 18 - 19.
- Αντωνίου Αθ. Ρήγα "Παιδαγωγική Επιστήμη"
Τόμος Α, Έκδοση Β', Αθήνα 1993, σελ. 156 - 157.
- Ανδρέα Δ. Χριστοδουλίδη "Εμείς και τα παιδιά μας"
Λευκωσία 1981.
- Αν. Β. Γιαννικόπουλου "Άγνωστες πτυχές της αρχαίας ζωής και αγωγής"
Εκδόσεις Κ. Μ. Γρηγόρη, Αθήνα 1988.
- Απ. Μ. Ζάχου / Κων. Παπακωνσταντίνου "Η αγωγή των παιδιών μας"
Έκδοση Τουφέξη, Λάρισα 1963.
- Αρ. Α. Ασπιώτη "Το παιδί και ο ψυχικός του κόσμος"
Αθήνα 1959.
- Αρ. Α. Ασπιώτη "Το παιδί και η κοινωνική του ζωή"
Αθήνα 1962.
- Β. Σ. Μουχίνα "Παιδική Ψυχολογία"
Εκδόσεις Ελληνικά γράμματα", Έκδοση "Σύγχρονη Εποχή"
Αθήνα 1990.
- Δημητροπούλου Κ. "Εξελικτική Ψυχολογία", 1951.
- Εγκυκλοπαίδεια της Γυναίκας υπό ομάδα Ελλήνων και ξένων επιστημόνων
Τόμος Α, "Γυναίκα - μητέρα - παιδί"
Έκδοση Εκδοτικός Οίκος ΠΑΛΜΟΣ, Αθήνα 1966.
- Εγκυκλοπαίδεια της γυναίκας Τόμος ΣΤ'
"Πνευματική ανάπτυξη και ο ψυχικός κόσμος του παιδιού"
Αθήνα 1968.
- Εγκυκλοπαίδεια "Επάγγελμα ΜΗΤΕΡΑ"
Ανάπτυξη - Διαπαιδαγώγηση από τη γέννηση έως την εφηβεία.
Α "Ψυχολογία από τη γέννηση έως την Εφηβεία"
Α "Το παιδί και οι άλλοι. Η κοινωνικοποίηση"
Β "Ανάπτυξη και διαπαιδαγώγηση Βήμα - Βήμα"
Εκδόσεις Ακμή / Κεντικελή, Αθήνα 1995.
- Εγκυκλοπαίδεια οδηγός Υγιεινής "ΥΓΕΙΑ"
Τόμος Β' "Το παιδί και η ανάπτυξή του"
Εκδόσεις Δομική Ο. Ε. Γκούμας Κωτσιόπουλος, Αθήνα 1985.
- Εξαρχοπούλου Ν. "Ψυχολογία του παιδός"
Τόμος Α, Έκδοση Β, 1955 - 1956.
- Εξαρχοπούλου Ν. "Η σωματική εξέλιξις του παιδός", 1916.
- Καλλιάφα Σπ. "Τα πρώτα πέντε παιδικά έτη"
Έκδοση Β', 1956.
- Κωνσταντίνου Παδιατέλλη "Για τη Μητέρα"
Έκδοση Η', Αθήνα 1981.

Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια

Ελληνικά Γράμματα, HERDER, Αθήναι 1968

Τόμοι Α', Β', Ε'.

Μελανίτου Ν. Η συναισθηματική ζωή του παιδός και η εξέλιξίς αυτής", 1950.

Μπερδιάγιεφ Ν. "Περί του προορισμού του ανθρώπου"

Μετάφρ. Ειρηναίου, Μητροπολίτου Σάμου, 1950.

Νεοφύτου Χαραλάμπους "Μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι γονείς"

Έκδοση Γ', Λευκωσία 1996.

Οικογένεια και Σχολείο, Διμηνιαίο Παιδαγωγικό Περιοδικό. Παγκύπρια Σχολή Γονέων

Εκδόσεις Πνευματικής Στέγης Λευκωσίας, 1987 - 1988

Τεύχη 87 - 91.

Παλαιολόγου Γ. Ιωάννη, Ερρίκος Πεσταλότσης, 1955.

Παυλόπουλου Γ. Δημητρίου "Προσχολική αγωγή και Οικογένεια"

Αθήνα 1967. Πλουτάρχου "Περί παίδων αγωγής".

Ρουντόλφ Ντραϊκωρς "Η πρόκληση να είμαστε Γονείς"

Μετάφρ. Δημήτρη Κωστελένου, Έκδοση Γλάρος, Αθήνα 1976.

Rousseau J. J. "Αιμίλιος ή περί αγωγής"

Μετάφρ. Στέλλας Βουρδουμπά, 1963.

David Fontana "Ψυχολογία για εκπαιδευτικούς"

Μαρίνα Λώμη, Έκδοση Σαββάλας.

Gewevieve Paintep "Πώς να βοηθήσετε το παιδί σας να αναπτυχθεί"

(από νεογέννητο έως 3 χρόνων)

Μετάφρ. Έφη Καλαϊτζή, Έκδοση Καστανιώτη, Αθήνα 1980.

Χαϊμ Τζ. Τζινोटτ "Μεταξύ Γονέων και Παιδιών"

Μετάφρ. Νικ. Κ. Παπαρρόδου, Έκδοση Μπεργάδη, Αθήνα 1969.

Jacquin G. "Βασικές γραμμές από την ψυχολογία του παιδιού"

Μετάφρ. Ελένη Ολιβιέρη, 1953.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

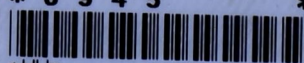
ΠΡΟΣΧΟΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΠΤΥ ΚΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
Σ. ΚΟΥΚΚΟΥΦΙΔΟΥ (ΥΑΙ) Χ. Δημόπουλος
6945 4993

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Υπηρ.Βιβ/κης Χαροκόπειου Παν/μίου.954916

* 6 9 4 5 *

HU

